

บทบาทของ “ผ้า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ

โดย

นางสาวปวีณา กิจศิริสิน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวัฒนธรรมจีนศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทบาทของ “ผ้า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ

โดย

นางสาวปวีณา กิจศิริสิน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวัฒนธรรมจีนศึกษา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE ROLE OF FA IN XUNZI'S POLITICAL PHILOSOPHY

BY

MISS PAWEENA KITSIRISIN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

CHINESE CULTURE STUDIES

FACULTY OF LIBERAL ARTS

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2017

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวปวีณา กิจศิริสิน

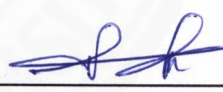
เรื่อง

บทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจือ

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2560

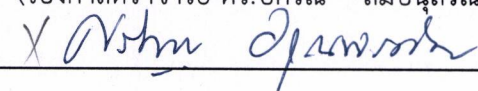
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

_____
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อมรวณิชศักดิ์)

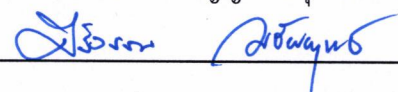
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

_____
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์)

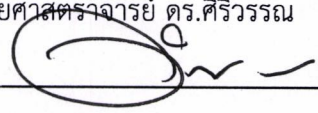
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

X
_____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีัญญา อรุณขจรศักดิ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

_____
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วรรณชัยยุทธ)

คณบดี

_____
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ อุดุลยฤทธิกุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	บทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปวีณา กิจศิริสิน
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	วัฒนธรรมจีนศึกษา ภาควิชาภาษาจีน ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์
ปีการศึกษา	2560

บทคัดย่อ

สวินจื่อเป็นนักปรัชญาคนสำคัญคนหนึ่งของสำนักขงจื่อ ปรัชญาการปกครองของสวินจื่อมีความโดดเด่นในเรื่องการผสมผสานการใช้ระบบจารีต (หลี่) กับกฎหมายและการลงโทษ (ฝ่า) เข้าไว้ด้วยกัน “หลี่” นั้นเดิมทีก็เป็นวิธีการปกครองที่โดดเด่นของสำนักขงจื่ออยู่แล้ว แต่ “ฝ่า” ไม่ใช่การยอมรับบทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อจึงเป็นหัวข้อซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้สนใจศึกษา

การศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้สวินจื่อยอมรับ “ฝ่า” น่าจะได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของนักปฏิรูปที่ประสบความสำเร็จ รวมถึงความใส่ใจในปัญหาของชนชั้นล่าง อย่างไรก็ตาม “หลี่” ยังคงเป็นหัวข้อที่สวินจื่อให้ความสำคัญที่สุด ทั้งนี้ “หลี่” ของสวินจื่อไม่ใช่ “หลี่” แบบเดียวกับขงจื่อดั้งเดิม แต่เป็น “หลี่” ซึ่งมีกลิ่นอายของ “ฝ่า” เพราะแฝงนัยทางการเมืองและหวังผลเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็น “ฝ่า” ทางอ้อม

คำสำคัญ: สวินจื่อ, ฝ่า, หลี่, ปรัชญาขงจื่อ

Thesis Title	THE ROLE OF <i>FA</i> IN XUNZI'S POLITICAL PHILOSOPHY
Author	Miss Paweena Kitsirisin
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Chinese Culture Studies, Department of Chinese Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Pakorn Limpanusorn, Ph.D.
Academic Years	2017

ABSTRACT

The philosopher Xunzi (Hsün Tzu, c. 310—c. 220 B.C.E.) was an important Confucian. Xunzi's political philosophy was unique in combining *li*, or rules of propriety, and *fa*, or laws and punishment. *Li* was originally seen as a political instrument by Confucianism but *fa* was not. Acceptance of the newly proposed roles of *fa* was examined.

Results were that factors in Xunzi's acceptance of *fa* might have been influenced by contemporaneous reformist ideas and interest in problems' of the lower classes. *Li* remained Xunzi's most influential concept. Xunzi's interpretation of *li* was not identical to the original formulation of Confucius. *Li* was understood through *fa* as a political instrument for achieving concrete goals. In this way, Xunzi's approach to *li* was an indirect reinterpretation of *fa*.

Keywords: Xunzi, Li, Fa, Confucius, Chinese philosophy

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ลิมปยุสรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาอดทนสั่งสอน กระตุ้น และให้ความเมตตาช่วยเหลือจนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ อมรรวณิษศักดิ์ ที่กรุณาให้คำชี้แนะ แก้ไขสำนวนภาษาและตรวจแก้รูปแบบวิทยานิพนธ์จนถูกต้องเรียบร้อย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วรชัยยุทธ ที่กรุณาให้คำปรึกษา และเป็นกำลังใจให้ศิษย์มาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีธัญญา อรุณขจรศักดิ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำ และชี้ประเด็นอย่างละเอียดคมอันเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์จนทำให้ผู้เขียนเกิดความกระจ่าง และบรรลุจุดมุ่งหมายในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณเหล่าคณาจารย์ในโครงการปริญญาโท วัฒนธรรมจีนศึกษา ที่ช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชาเกี่ยวกับจีนศึกษาให้แกekl้ายยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณพี่ ๆ งานบัณฑิตและห้องสมุด ที่อำนวยความสะดวกและจัดการอบรมรวมทั้งชี้แนะให้ความรู้ในการเขียนวิทยานิพนธ์อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้องๆ ในโครงการปริญญาโท วัฒนธรรมจีนศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณเมธี กับ ตี๋ สำหรับมิตรไมตรีที่เกื้อกูลรวมถึงกำลังใจ อีกทั้งยังเป็นเพื่อนร่วมสนทนา แลกเปลี่ยนความเห็นอันเป็นประโยชน์เรื่อยมา

ขอขอบคุณ น้ำใจของ อาจารย์ ซาดา บุนนาค และ อาจารย์ ดร.อรณิศรา วิริยธนานนท์ เพื่อนเอกจากรุ่น 14 ที่ช่วยดาวนโหลดเอกสาร cnki ให้ผู้เขียนไม่ว่าจะร้องขอเมื่อใด

และสุดท้าย วิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่อาจสำเร็จลงได้ หากปราศจากกำลังใจและการสนับสนุนช่วยเหลือจาก “เค” มหาบัณฑิตคนแรกและเกือบเป็นคนเดียวของโครงการ

นางสาวปวีณา กิจศิริสิน

(4)

สารบัญ

บทคัดย่อ (1)

ABSTRACT (2)

กิตติกรรมประกาศ (3)

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 วัตถุประสงค์ 5

1.3 สมมติฐาน 5

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 5

1.5 ทบทวนวรรณกรรม 5

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น 9

1.6.1 เรื่องการถอดเสียง 9

1.6.2 การอ้างอิงตัวบทจากปรัชญาจีนของสวินจื่อ 9

บทที่ 2 ปรัชญาของสวินจื่อ 10

2.1 ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และความคิดก่อนยุคสวินจื่อ 11

2.1.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ 11

2.1.2 ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและการเมือง 12

2.1.3 ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด 15

2.1.3.1 แนวความคิดสำนักขงจื่อ (Confucius 儒家) 15

2.1.3.2 แนวความคิดแบบเต๋า (Daoism 道家) 16

2.1.3.3 แนวความคิดแบบนิตินิยม (Legalism 法家) 16

2.1.3.4 แนวความคิดของมั่วจื่อ (Moism 墨子) 16

2.2 สารสำคัญของปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ 17

	(5)
2.2.1 แนวคิดธรรมชาตินุษย์ (มีแนวโน้ม) เลวร้าย	17
2.2.2 แนวคิดเรื่อง “ฟ้า”	21
2.2.3 แนวคิดเรื่องการปกครองแบบจารีตธรรมและ “ฝ่า” (礼仪法治)	26
2.2.3.1 การปกครองโดนจารีตธรรม (หลี่)	26
2.2.3.2 การปกครองโดย “ฝ่า”	27
2.3 สรุป	29
บทที่ 3 ความเข้าใจเรื่อง “หลี่” กับ “ฝ่า” ก่อนจะถึงสวินจื่อ	30
3.1 ฐานความรู้เรื่อง “หลี่” ก่อนหน้าสวินจื่อ	30
3.1.1 “หลี่” ในฐานะพิธีกรรม	31
3.1.2 “หลี่” ในฐานะสัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม	33
3.1.3 “หลี่” ในฐานะกลไกทางการเมืองการปกครอง	34
3.2 บทบาทของ “ฝ่า” ในการปกครอง	39
3.2.1 ก่วนจิ่งหรือก่วนจื่อ (Guanzi 管子 รวาก่อน ค.ศ.720-645)	42
3.2.2 หลี่คุย (Li Kui 李悝 ก่อน ค.ศ.453-395)	44
3.2.3 อูฉี (Wu Qi 吴起 ก่อน ค.ศ.440-381)	45
3.2.3 ซังย้ง (Shang Yang 商鞅 ก่อน ค.ศ.390-338)	45
3.2.4 บทบาทของ “ฝ่า” ในการปกครองของมั่วจื่อ	47
3.3 สรุป	50
บทที่ 4 บทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ	52
4.1 แนวทางการปกครองแบบจารีตธรรม (หลี่อี)	52
4.1.1 “หลี่” ในฐานะกลไกแบ่งสถานะ	53
4.1.2 “หลี่” ในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร	56
4.1.3 “หลี่” ในฐานะเครื่องมือสำหรับชนชั้นปกครอง	58
4.2 แนวทางการปกครองแบบ “ฝ่า”	61
4.2.1 “ฝ่า” ในฐานะเครื่องมือควบคุมชนชั้นในสังคม	63
4.2.2 “ฝ่า” ในฐานะมาตรการลงโทษตามกฎหมายที่เข้มงวด	67
4.3 สรุป	71

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	72
5.1 ความสัมพันธ์ของ “หลี่” กับ “ฝ่า”	73
5.2 สวินจื้อนักสังเคราะห์ปรัชญาขงจื้อ	76
5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยขั้นต่อไป	77
รายการอ้างอิง	79
ประวัติผู้เขียน	87

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปรัชญาจีนเป็นองค์ความรู้ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม หัวข้อที่นักปรัชญาจีนทุ่มเทถกเถียงมักเป็นการตอบคำถามเรื่องการรวมแผ่นดินและนำสันติสุขความสมบูรณ์มาแก่รัฐ การจัดการบริหารรัฐให้ได้ดี วิธีชีวิตที่ดี การปกครองที่ดี เป็นต้น ข้อเสนอแนวคิดการแก้ปัญหาการปกครองและบริหารรัฐให้ได้ดีอาจแบ่งอย่างกว้างได้สองระบบคือ แนวคิดการปกครองโดยคน (Rule by man 人治) และแนวคิดการปกครองโดยระบบ (Rule by law 法治)

แนวคิดการปกครองโดยคน คือ ระบบการปกครองที่ยึดผู้ปกครองเป็นหลักโดยเห็นว่าการมีผู้ปกครองที่ดี มีคุณธรรม จึงจะทำให้บ้านเมืองเป็นสุข เจริญรุ่งเรือง ด้วยเหตุนี้การปกครองโดยคนจึงอาจเรียกอีกอย่างว่า การปกครองโดยคุณธรรม (Rule by virtue 德治) และสำนักขงจื๊อเป็นสำนักคิดที่ให้ความสำคัญแก่การใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมเพื่อสร้างรัฐในอุดมคติโดยมีนักคิดสำคัญได้แก่ ขงจื๊อ (Confucius 孔子 551-479 ปีก่อนคริสกาล) เมิ่งจื๊อ (Mencius 孟子 371-287 ปีก่อนคริสกาล) สวินจื๊อ (Xunzi 荀子 316-230 ปีก่อนคริสกาล¹) เป็นต้น

ขณะที่แนวคิดการปกครองโดยระบบ คือ ระบบการปกครองซึ่งมีระบบที่ออกแบบไว้อย่างดี มีกฎหมายเข้มแข็งจนไม่ต้องคำนึงว่าผู้ปกครองจะมีคุณธรรมหรือไม่ก็สามารถจัดการบ้านเมืองให้เป็นระเบียบ สร้างความมั่งคั่งให้แก่รัฐได้ การปกครองโดยระบบมักเน้นหนักไปที่การปฏิรูปกฎหมายให้มีบทลงโทษรุนแรง ทำให้ประชาชนเกรงกลัว จึงทำให้ถูกเรียกอีกอย่างว่า การปกครองโดยกฎหมาย สำนักคิดที่สนับสนุนแนวคิดนี้ได้แก่กลุ่มนักคิดที่ต้องการเปลี่ยนแปลงระบบเก่าเพราะเห็นว่าล้าสมัยไม่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันเช่น ก่วนจิ้ง (Guanzhong 管仲 720-645 ปีก่อนคริสกาล) ชังย้ง (Shangyang 商鞅 390-338 ปีก่อนคริสกาล) เป็นต้น

¹ ตำราวิชาการแต่ละเล่มต่างก็อ้างปีเกิดของสวินจื๊อไม่ตรงกัน เนื่องจากยังมีหลักฐานไม่แน่ชัดปีเกิดในที่นี้อ้างจากการศึกษาอัตชีวประวัติของสวินจื๊อโดย Masayuki Sato 佐藤将之 ซึ่งอ้างหลักฐานจากการค้นคว้าเพิ่มเติมจากประวัติศาสตร์นิพนธ์สี่อัจฉริยะเพิ่มเติมใน 《荀子生平事迹新考》，载《临沂大学学报》2015年3期，32-41。

ในสายตานักวิชาการสมัยใหม่เริ่มมีการตั้งข้อสังเกตว่าสวินจื่อเริ่มนำเสนอแนวคิดการปกครองที่แตกต่างไปจากนักคิดสำนักขงจื่อก่อนหน้า² สำหรับชีวประวัติของสวินจื่อมีหลักฐานไม่มากนัก หลักฐานซึ่งอ้างอิงกันมากคือประวัติศาสตร์นิพนธ์สี่จี้ (史记) เขียนโดยซือหม่าเชียน (Sima Qian 司马迁 145-87 ปีก่อนคริสกาล) นักประวัติศาสตร์แห่งราชวงศ์ฮั่น มีบันทึกดังนี้

สวินซิง³ (สวินจื่อ) ชาวแคว้นเจ้า อายุห้าสิบปีจึงเดินทางไปสอนหนังสือที่แคว้นฉี ที่ซึ่งหลักการของโจวเหียนกำลังแพร่ขยาย และโจวซื่อก็แก้ไขให้ดีขึ้น ฉุนอี่ว์คุนผู้อยู่ยาวนาน มีภาษาสละสลวย เป็นที่ชื่นชมทั่วไปในแคว้นฉี หลังจากเถียนเปียนเสียชีวิต สวินซิงเป็นครูที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในสมัยพระเจ้าฉีเซียง แคว้นฉีแก้ไขข้อบกพร่องบรรดาศักดิ์ขุนนาง สวินซิงได้เป็นผู้เช่นทรวงสุราสามครา คนฉีบางคนให้ร้ายสวินซิง สวินซิงจึงไปอยู่ ชุนเซินจวินตั้งเป็นหัวหน้าผู้พิพากษาแห่งหลานหลิง ชุนเซินจวินตายสวินซิงถูกปลด ฟ่านกัที่หลานหลิง หลี่ซื่อผู้เป็นศิษย์ ได้เป็นเสนาบดีฉิน สวินซิงเกลียดการปกครองที่ไร้ระเบียบ ล่มเมืองป่วนขุนนางไม่หยุดหย่อน ไม่ปฏิบัติตามแต่ปฏิบัติเข้าทรง นับถือโชคกลาง บัณฑิตไร้หู (หูคือ สำนักขงจื่อ-เพิ่มเติมโดยผู้แปล) ยึดถือระเบียบเล็กน้อย เช่น จวงโจว และคนอื่นๆ ใช้วาทศิลป์ป่วนชนบ ด้วยเหตุนี้ สวินจื่อจึงเขียนหนังสือหลายหมื่นอักษรเพื่อให้คำอธิบายเกี่ยวกับจักรวาลและมนุษย์อย่างมีเหตุผลและเป็นไปตามธรรมชาติอย่างสมบูรณ์แบบแห่งหลักการคุณธรรมหฺรู ม่อ (สวินจื่อ) ฝังที่หลานหลิง⁴

ช่วงเวลาที่สวินจื่อมีชีวิตอยู่นั้นยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัด คาดว่ามีชีวิตอยู่ในปลายสมัยจั้นกั๋ว (Warring State 战国时期 476-221 ปีก่อนคริสกาล) เป็นยุคการปกครองของราชวงศ์โจวที่กษัตริย์อ่อนแอไร้อำนาจ จนเจ้าผู้ครองแคว้นต่างตั้งตัวเป็นอิสระ สังคมกำลัง ทำสงครามรวบรวมดินแดนพยายามตั้งตนเป็นใหญ่ ในยามบ้านเมืองวุ่นวายเช่นสมัยจั้นกั๋วยังเป็นเวลาที่กระตุนการถกเถียงต่อคำถามว่าแนวคิดการปกครองโดยคนหรือแนวคิดการปกครองโดยระบบแนวทางใดจะ

² Yao Xinzong, An introduction to Confucianism (U.K.: Cambridge University Press, 2000), p.77.

³ 卿 (ซิง) โบราณใช้เรียกบุคคลด้วยความเคารพ จื่อ (子) ก็เช่นกัน

⁴ แปลจาก “สี่จี้ - ภาวะประวัติเมิ่งจื่อและสวินจื่อ (史记 - 孟子荀卿列传)”: 荀卿，赵人。年五十始来游学于齐。骀衍之术迂大而闷辩；爽也文具难施；淳于髡久与处，时有得善言。故齐人颂曰：“谈天衍，雕龙爽，炙毂过髡。”田骈之属皆已死齐襄王时，而荀卿最为老师。齐尚修列大夫之缺，而荀卿三为祭酒焉。齐人或谗荀卿，荀卿乃适楚，而春申君以为兰陵令。春申君死而荀卿废，因家兰陵。李斯尝为弟子，已而相秦。荀卿嫉浊世之政，亡国乱君相属，不遂大道而营于巫祝，信谶祥，鄙儒小拘，如庄周等又猾稽乱俗，于是推儒、墨、道德之行事兴坏，序列着数万言而卒。因葬兰陵。

เป็นแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาการปกครองและสร้างรัฐที่เข้มแข็งมั่นคง สวินจื่อผู้มีชีวิตอยู่ในสมัยดังกล่าวก็เป็นผู้หนึ่งที่มีความสนใจมุ่งแก้ไขปัญหาของสังคมในสมัยนั้น

ปรัชญานิพนธ์สวินจื่อที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันมีเนื้อหา 32 บท สามารถจำแนกได้เป็น 4 หมวดกว้าง ๆ ดังนี้

หมวดที่ 1 บทที่ 1-6 ว่าด้วยเรื่องการศึกษาและขัดเกลาธรรมชาติมนุษย์

หมวดที่ 2 บทที่ 7-16 ว่าด้วยเรื่องหลักการเมืองการปกครอง

หมวดที่ 3 บทที่ 17-24 ว่าด้วยเรื่องตรรกศาสตร์ ปรัชญาเกี่ยวกับความรู้ ภาษาและการทำความเข้าใจธรรมชาติ ธรรมชาติมนุษย์ รวมถึงระบบจารีต

หมวดที่ 4 บทที่ 25-32 เป็นบทกลอนปกิณกะ⁵

ทัศนะเรื่องธรรมชาติของมนุษย์เลวร้ายเป็นแนวคิดที่โด่งดังของสวินจื่อและทำให้เขามีภาพของนักคิดที่มองโลกในแง่ร้าย แนวคิดนี้ทำให้สวินจื่อมีภาพลบสายตาของนักวิชาการจีน ครั้นหนึ่งสวินจื่อเคยถูกมองว่าเป็นนักคิดขงจื้อนอกทำเนียบ⁶ โยเมอ์ เฮช.ดับส์เชื่อว่าด้วยเหตุนี้ทำให้งานศึกษาวิจัยแนวคิดของสวินจื่อมีน้อยมากและไม่มีการเขียนในแวดวงวิชาการยุโรปเกี่ยวกับสวินจื่อเลย⁷ ปรัชญาของสวินจื่ออาจไม่ค่อยเป็นที่นิยมนักเมื่อเทียบกับนักปรัชญาจีนยุคคลาสสิกคนอื่น กระทั่งศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ปรัชญาของสวินจื่อจึงเริ่มเป็นที่สนใจมากขึ้น⁸ แม้จะถูกปฏิเสธจากนักวิชาการในสมัยหลัง แต่สวินจื่อเป็นนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงในยุคของเขาเอง เหลียงฉีเขาเคยกล่าว

⁵ นักวิชาการบางส่วนสงสัยว่าหกบทสุดท้ายอาจไม่ได้เขียนโดยสวินจื่อ อาจเป็นลูกศิษย์เป็นผู้เขียนหรือเติมเข้ามา แต่เนื่องจากยังไม่มีหลักฐานพิสูจน์มากพอ นักวิชาการส่วนใหญ่จึงยังถือว่าปรัชญานิพนธ์สวินจื่อทั้ง 32 บทเขียนโดยสวินจื่อเพียงผู้เดียว สำหรับรายละเอียดของช่วงเวลาเขียนแต่ละบทและการอภิปรายตรวจสอบความจริงในเรื่องนี้ดูเพิ่มเติมใน Knoblock, John, *Xunzi: A Translation and Study of the Complete Works Volume I* (California: Stanford University Press, 1988), 6-11.

⁶ โปรตตัวอย่างคำอธิบายถึง “ผู้รับช่วงมรดกทางวัฒนธรรม” (道统) ที่ปรากฏใน 《原道》 ผลงานประพันธ์ของหานอู๋ (韩愈) นักปราชญ์ในราชสำนักถึงซึ่งอธิบายว่า หลักมรดกกรรมของเมิ่งจื่อแล้วก็มีผู้ได้รับช่วงมรดกทางธรรมอีกเลย แม้แต่สวินจื่อก็มีได้สืบทอดมรดกทางธรรม

⁷ Dubs, Homer H. *Hsüntze; The Moulder of Ancient Confucianism* (Taipei: Ch'eng-Wen Publishing Company, 1966), xx-xxi.

⁸ Wing-tsit Chan, *A Source Book in Chinese Philosophy* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1963), 115.

ยกย่องความสำคัญของ สวินจื่อไว้ว่า ตั้งแต่สมัยฮั่นเป็นต้นมาเหล่าตำราอันเป็นแม่แบบล้วนได้จาก สวินจื่อบัณฑิตผู้คงแก่เรียนล้วนเอ่ยคำสอนของสวินจื่อ⁹

ปรัชญาของสวินจื่อยังมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อพัฒนาการของปรัชญาขงจื้อในสมัยฮั่น โดยเฉพาะภายหลังที่พระเจ้าฮั่นอู่ตี้ (汉武帝 156-87 ปีก่อนคริสตกาล) ประกาศนโยบายยกย่องสำนักขงจื้อปฏิเสธแนวคิดอื่น (罢黜百家、独尊儒术) แต่แนวคิดขงจื้อที่พระเจ้าฮั่นอู่ตี้ยกย่องนั้น พบว่ามีการใช้ระบบกฎหมาย (ฝ่า) ในการบริหารปกครองและเป็นเครื่องมือที่ใช้รักษาความสงบเรียบร้อย¹⁰ บทบาทของกฎหมายหรือ “ฝ่า” ที่เพิ่มขึ้นในปรัชญาขงจื้อสมัยฮั่นเข้าใจกันว่าเป็นอิทธิพลของสวินจื่อ¹¹

ความหมายของ “ฝ่า” ที่ใช้ในสังคมจีนแต่โบราณในเชิงการปกครองเป็นความหมายของการลงโทษซึ่งเป็นการใช้อำนาจของชนชั้นสูงบังคับควบคุมชนชั้นใต้ปกครอง และยังมีนัยของการปกครองชนเผ่าอนารยชน ส่วนปรัชญาขงจื้อดั้งเดิมมี “หลี่” หรือระบบจารีตเป็นเครื่องจัดการสังคมบ้านเมืองที่ไร้ระเบียบ ด้วยการปกครองตามอุดมคติของขงจื้อคือการขัดเกลาให้มนุษย์เกิดคุณธรรมในตนเองโดยมี “หลี่” เป็นเครื่องมือสำคัญ การปกครองโดยใช้ “ฝ่า” หรือกฎหมายและการลงโทษจึงเป็นวิธีที่ขงจื้อไม่นิยมเพราะเป็นวิธีที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาขัดเกลาคุณธรรมในตัวมนุษย์

ปรัชญาการปกครองของสวินจื่อกลับมีแนวคิดใช้ทั้ง “หลี่” กับ “ฝ่า” ร่วมกัน จึงทำให้เกิดคำถามว่าเหตุใด “ฝ่า” จึงกลายเป็นทางเลือกที่สำคัญเมื่อเทียบกับ “หลี่” ซึ่งใช้มานานก่อนหน้านั้น การที่สวินจื่อยอมรับเอาแนวคิดของ “ฝ่า” เข้ามาปรับปรุงแนวทางการปกครองตามแบบขงจื้อจึงน่าจะมียุทธศาสตร์สำคัญอะไรบ้างอย่าง

⁹ Wang Kun, 王堃《自然语言层次的伦理政治效应》，山东大学博士学位论文，2014，13。

¹⁰ Li, Fuldien, “Confucianism: Ethics and Laws,” in *Encyclopedia of Chinese Philosophy*, ed. Antonio S. Cua (New York: Routledge, 2003), 81.

¹¹ แม้ยังไม่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการแต่นักวิชาการด้านจีนศึกษา เช่น โฮเมอร์ เฮช. ดับส์ (Homer H. Dubs) พอล ราคิตะ โกลด์ติน (Paul Rakita Goldin) เหลียงฉีเซา (Liang Qi Chao 梁启超) ต่างยอมรับว่าภูมิปัญญาความคิดในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของสวินจื่อ รวมถึงงานวิชาการของจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาแนวคิดของสวินจื่อล้วนเริ่มจากข้อมูลพื้นฐานว่าสวินจื่อมีความสำคัญต่อปรัชญาจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่น ตัวอย่าง เช่น 《荀子与西汉儒学的趋向》 วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิตของอู๋ย่าเฟย (Yu Yafei 余亚非) ศึกษาอิทธิพลของสวินจื่อต่อปรัชญาขงจื้อในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงสนใจศึกษาบทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อว่าทำไม “ฝ่า” จึงกลายเป็นทางเลือกที่สวินจื่อเลือกใช้หรือยอมรับ เนื้อหาสาระสำคัญของ “ฝ่า” ในทัศนะของ สวินจื่อเหมือนหรือแตกต่างจากของที่มีอยู่เดิมหรือไม่อย่างไร และมีบทบาทสำคัญอย่างไรในการแก้ปัญหาความไร้ระเบียบของสังคมในขณะนั้น

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ

1.3 สมมติฐาน

ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ ทั้ง “หลี่” กับ “ฝ่า” ต่างก็มีหน้าที่สำคัญร่วมกันคือ การจัดการกับสังคมบ้านเมืองที่ไร้ระเบียบ สวินจื่อมีความจำเป็นบางอย่างจึงต้องยอมรับ “ฝ่า” ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง “หลี่” เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาเฉพาะหน้าในขณะนั้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ความรู้ความเข้าใจปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ

1.5 ทบทวนวรรณกรรม

ตลอดระยะเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมา สวินจื่อเป็นนักปรัชญาจีนที่นักวิชาการตะวันตกให้ความสนใจมากที่สุด¹² มีบทความ งานวิจัยและหนังสือศึกษาปรัชญาสวินจื่อเป็นจำนวนมาก สามารถแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ การศึกษาหลักจริยศาสตร์ในทัศนะของสวินจื่อ การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาสวินจื่อกับนักคิดคนอื่น และการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์เฉพาะตัวบทปรัชญาของสวินจื่อ ส่วนในฝั่ง

---

¹² Tavor, Ori, “Review of Xunzi: The Complete Text by Eric Hutton,” *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* 14, Issue 4 (December 2015): 611-614.

ตะวันออกคือ ญี่ปุ่น เกาหลีกับไต้หวัน เหล่านักวิชาการต่างก็ให้ความสนใจแนวคิดของสวินจื่อเป็นอย่างมาก มีบทความและงานวิจัยนับพันหัวเรื่อง โดยมีระเบียบวิธีวิจัยคล้ายกับตะวันตกเช่นกัน คือ¹³

- งานวิจัยเชิงเปรียบเทียบ ได้แก่ การเปรียบเทียบแนวคิดของสวินจื่อกับนักคิดฝั่งตะวันตกหรือนักปรัชญาจีนด้วยกัน เช่น การศึกษาแนวคิดสวินจื่อเทียบกับบอริสโตเติล โทมัส ฮอบส์ ชงจื่อ เม็งจื่อ เป็นต้น

- งานวิจัยเชิงพัฒนาการทางความคิด เพื่อศึกษาที่มาโดยให้ความสำคัญกับบริบททางประวัติศาสตร์ในฐานะปัจจัยที่มีผลต่อความคิดของนักคิดในสมัยนั้น ๆ เช่น การศึกษาพัฒนาการแนวคิดจากชงจื่อสู่สวินจื่อ การศึกษาภาพรวมปรัชญาชงจื่อในยุคคลาสสิก เป็นต้น

- งานวิจัยที่มุ่งวิเคราะห์และสังเคราะห์แก่นความคิดของสวินจื่อ ทั้งในแง่วรรณคดี การใช้ภาษา หลักจริยศาสตร์ เป็นต้น

ในภาษาไทยมีงานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาของสวินจื่อเพียงชิ้นเดียวที่เผยแพร่คือ วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาปรัชญา ปี พ.ศ.2536 เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของชงจื่อกับโรมัส ฮอบส์” ของ คำนวล คำมณี เป็นการศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของสวินจื่อกับโรมัส ฮอบส์ซึ่งเป็นนักปรัชญาตะวันตก งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาปรัชญาการเมืองการปกครองของสวินจื่อโดยเฉพาะ แต่เนื่องจากเป็นการศึกษาที่มุ่งเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาทางตะวันออกและตะวันตก ประเด็นที่มุ่งศึกษาจึงถูกกำหนดโดยหัวข้อปรัชญาของโรมัส ฮอบส์อันได้แก่ ธรรมชาติเดิมของมนุษย์ ความจำเป็นของการมีรัฐบาลและรูปแบบการปกครอง และอุดมคติทางการเมือง หัวข้อปรัชญาการเมืองการปกครองโดย “หลี่” กับ “ฝ่า” เป็นลักษณะเฉพาะของปรัชญาจีนจึงมิได้ถูกสำรวจโดยละเอียด มีเพียงการเอ่ยถึง “หลี่” ในความหมายของระบบกฎหมาย กฎระเบียบและประเพณี สั้น ๆ เท่านั้น¹⁴

ส่วนในภาษาจีน จากการสำรวจบทความและวิทยานิพนธ์ในฐานข้อมูล cnki ณ วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559 พบว่าหากใช้คำค้น (keyword) ว่าสวินจื่อ (荀子) ปรากฏบทความมากกว่าเก้าพันหัวเรื่องที่เกี่ยวข้อง ส่วนหนึ่งเป็นบทความในวารสารวิชาการ 1,802 บทความ เอกสารประกอบการประชุมวิชาการจำนวน 18 เรื่อง วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต 275 เรื่อง วิทยานิพนธ์

¹³ Sato, Masayuki 佐藤将之 《二十世纪《荀子》研究综述》，载《邯郸学院学报》2014年6期，5-16。

¹⁴ คำนวล คำมณี, “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของชงจื่อกับโรมัส ฮอบส์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536), 30.

ปริญญาตรีบัณฑิตจำนวน 35 เรื่อง ในจำนวนนี้มีวิทยานิพนธ์ปริญญาโท 17 เรื่องและวิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต 2 เรื่องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์เรื่อง “ฝ่า” ในปรัชญาสวินจื่อ สำหรับงานวิจัยซึ่งมีเนื้อหาเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์เล่มนี้ พอดีจะสรุปเนื้อหาโดยสังเขป ดังนี้

- วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต มหาวิทยาลัยรัฐศาสตร์และกฎหมายแห่งประเทศจีน (中国政法大学) ปี ค.ศ. 2007 โดยเจียงเติงเฟิง (Jiang Dengfeng 姜登峰) เรื่อง “การวิเคราะห์ใหม่เรื่องแนวคิดธรรมชาติมนุษย์ของสวินจื่อกับแนวคิดทางกฎหมาย” 《荀子人性法律思想新论》 ศึกษาปรัชญาการปกครองของสวินจื่อในมุมมองของมนุษย์นิยม โดยมีสมมติฐานว่าการใช้ “ฝ่า” ของสวินจื่อมาจากพื้นฐานแนวคิดซึ่งมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางและให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ และเสนอว่าทั้ง “หลี่” กับ “ฝ่า” ล้วนเกิดจากพื้นฐานแนวคิดที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางด้วยกันทั้งคู่

- วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต มหาวิทยาลัยครุโสภา (首都师范大学) ปี ค.ศ. 2008 โดยเพิงซู่เฟิง (Peng Suifeng 彭岁枫) เรื่อง “แนวคิดหลี่กับฝ่าของสวินจื่อว่าด้วยวิญญูชนกับแรงบันดาลใจในความเป็นจริง” 《荀子的礼法君子思想及其现实启示》 วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสนอว่าปรัชญาการปกครองของสวินจื่อเป็นการผสมผสานแนวคิดของสำนักขงจื่อกับสำนักกนิตินิยมเข้าไว้ด้วยกัน นั่นคือนำ “หลี่” ซึ่งเป็นหลักการปกครองโดยคุณธรรมและจารีตของสำนักขงจื่อรวมกับ “ฝ่า” ซึ่งเป็นการบังคับกฎหมายและการลงโทษอย่างเท่าเทียมของสำนักกนิตินิยม กลายเป็นแนวคิด “หลี่ฝ่า” เมื่อสวินจื่อผูกโยงแนวคิด “หลี่ฝ่า” เข้ากับเป้าหมายการเป็นวิญญูชน (君子) ทำให้เห็นกฎหมายและคุณธรรมเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ ไม่ขัดแย้งกัน เช่นเดียวกับการใช้กฎหมายตามระบอบประชาธิปไตยไม่ขัดแย้งกับระบบคุณธรรม ซ้ำยังเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

- วิทยานิพนธ์ปริญญาโท วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยจีหลิน (吉林大学) ปี ค.ศ. 2007 เรื่อง “การศึกษาแนวคิดหลี่กับฝ่าของสวินจื่อ” 《荀子礼法思想研究》 โดยหลิวเสี่ยวเฉิน (Liu Xiaocen 刘小岑) ศึกษาแนวคิดการใช้ “หลี่” กับ “ฝ่า” ของสวินจื่อเพื่อตอบคำถามว่า หลักการปกครองที่ผสมระหว่างการปกครองแบบจารีต (หลี่) และกฎหมาย (ฝ่า) ของสวินจื่อมีการพัฒนาจากปรัชญาของขงจื่อและเมิ่งจื่อไปอย่างไรบ้าง

- วิทยานิพนธ์ปริญญาโท วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยครุเหลียวหนิง (辽宁师范大学) ปี ค.ศ. 2010 เรื่อง “การวิเคราะห์ที่มาแนวคิดหลี่กับฝ่าของสวินจื่อ” 《荀子礼法思想渊源考论》 โดยซุนหงเหลียน (Sun Honglian 孙红连) ศึกษาที่มาของแนวคิดการปกครองที่ใช้ทั้งระบบจารีต (หลี่) และกฎหมาย (ฝ่า) ของสวินจื่อ โดยมีสมมติฐานว่าแนวคิดการปกครองโดยจารีตของสวินจื่อมีพื้นฐานจากหลักคัมภีร์จารีตฉบับอื่น ๆ เช่น โจวหลี่ (周礼) อี้หลี่ (仪礼) และหลี่จี้ (礼记) รวมถึงได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ซุนชิวจ้าวจ้วน 《春秋左传》 และสถาบันจีเซี่ย (稷下) หรือบัณฑิตยสภา

- วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยครุส่านซี (陕西师范大学) ปี ค.ศ. 2015 เรื่อง “การศึกษาแนวคิดหลักกับฝ่าของสวินจื่อ” 《荀子礼法思想研究》 โดยฉีฉี (Qi Qi 齐琪) ศึกษาเรื่องพัฒนาการของระบบจารีต (หลี่) ในปรัชญาสวินจื่อและอิทธิพลแนวคิดเรื่องรูปแบบการปกครองที่ใช้ทั้งระบบจารีต (หลี่) และกฎหมาย (ฝ่า) ของสวินจื่อต่อการศึกษาคัมภีร์และการปกครอง ในสมัยต่อมา วิทยานิพนธ์เล่มนี้ยังเสนอว่า สวินจื่อใช้ “หลี่” กับ “ฝ่า” ในบทบาทหน้าที่เดียวกันคือ เป็นกฎหมาย

- วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเหอหนาน (河南大学) ปี ค.ศ. 2015 เรื่อง “การศึกษาข้อความในคัมภีร์หลุนอี่วกับคัมภีร์สวินจื่อซึ่งแสดงออกแนวคิดที่มีลักษณะร่วมกัน” 《论语》《荀子》文本思想的一致性研究》 โดยจางหนิง (Zhang Ning 张宁) ศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาสวินจื่อกับคัมภีร์หลุนอี่ว

นอกจากนี้ยังมีบทความซึ่งศึกษาแนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ในปรัชญาสวินจื่อ เช่น

- บทความเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของสวินจื่อ หานเฟย และหลี่ซือ (荀韩李之比较研究)” เขียนโดยเหอเฉิงเซวียน (He Chengxuan 何成轩) วิเคราะห์ความเหมือนและแตกต่างในปรัชญาของสวินจื่อ กับหานเฟยและหลี่ซือซึ่งเป็น ลูกศิษย์แต่มีแนวคิดค่อนข้างไปทางสำนักนิตินิยม เพื่อพิสูจน์ว่าหานเฟยกับหลี่ซือเป็นลูกศิษย์ของสวินจื่อจริงหรือไม่

- บทความเรื่อง “แนวคิดหลักกับฝ่าของสวินจื่อ (荀子的法治思想)” เขียนโดยหวงเจิ่นอวี่น (Huang Zhenyun 黄震云) ศึกษารูปแบบการปกครองระบบกฎหมาย (ฝ่า) ในทัศนะของสวินจื่อ

- บทความเรื่อง “Fa (Standards: Laws) and Meaning Changes in Chinese Philosophy” โดย Chad Hansen อรรถาธิบายการเปลี่ยนแปลงของคำความหมายในการพิจารณาการแปล “ฝ่า” ในบทความวิชาการภาษาอังกฤษ เพื่อมุ่งพิจารณาที่มากับรายละเอียดเรื่อง “ฝ่า” ของหานเฟยจื่อ

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยซึ่งสนใจศึกษาแนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ในทัศนะของสวินจื่อส่วนมากเป็นงานในภาษาจีนและงานวิจัยที่พบต่างก็มีสมมติฐานร่วมกันว่า “ฝ่า” มีบทบาทในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ แต่มุมมองของงานวิจัยเหล่านี้เป็นมุมมองของคนจีนผู้คลุกคลีกับแนวคิด “หลี่ฝ่า” มานานจนทำให้เกิดความเคยชิน ทำให้การศึกษาแนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เชิงมานุษยวิทยา เชิงนิติศาสตร์ เชิงนิรุกติศาสตร์ หรือเปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ของสวินจื่อกับนักคิดคนอื่นเป็นไปในทิศทางที่ว่า “หลี่” กับ “ฝ่า” เป็นสิ่งเดียวกัน และมีได้มีการแจกแจงหน้าที่และบทบาทความสำคัญของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ รวมถึงไม่ได้ตั้งคำถามว่าทำไมสวินจื่อจึงยอมรับแนวคิด “ฝ่า” และ

มิได้สำรวจทัศนคติของสวีนจื่อต่อ “ฝ่า” ว่าวางบทบาทของ “ฝ่า” ไว้ในลักษณะใด ต่างสรุปไปอย่างกว้าง ๆ ว่า “ฝ่า” มีบทบาทในปรัชญาการปกครองของสวีนจื่อเพียงเท่านั้น

ผู้เขียนจึงเห็นว่าการศึกษบทบาทของ “ฝ่า” ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการนี้ได้ และอาจทำให้การศึกษาปรัชญาสวีนจื่อเกิดมุมมองที่ต่างไปได้อีก

1.6 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.6.1 เรื่องการถอดเสียง

คำว่า “สวีนจื่อ” ในภาษาไทยถอดเสียงชื่อนักปราชญ์ท่านนี้อย่างหลากหลาย เรียก “ซุ่นจื่อ” บ้าง “ซุงจื่อ” บ้าง เช่น ในตำราเรียนของภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เรียกว่า “ซุงจื่อ” ในหนังสือปวงปรัชญาจีนของฟื้นดอกบัวใช้ “ซุ่นจื่อ” ในหนังสือ “เมธีตะวันออก” ใช้ทั้ง “ซุ่นจื่อ” และ “ซุงจื่อ” และในหนังสือ “ปรัชญาจีนจากขงจื่อถึงเหมาเจ๋อตง” ซึ่ง ส.สุวรรณ แปลจากตำรา “ประวัติปรัชญาจีนฉบับย่อ” เขียนโดย ศาสตราจารย์เฟิง โหย่วหลานทับศัพท์ว่า “สินจื่อ” เป็นต้น เพื่อให้เป็นมาตรฐานสำหรับคำวิสามานยนามจีนในบทความนี้ใช้ตาม “เกณฑ์การถอดถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักษรวิธีไทย” ของคณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารจีน สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2543 ยกเว้นบางคำที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคย เช่น ขงจื่อ จินซีฮองเต้ เป็นต้น

1.6.2 การอ้างอิงตัวบทจากปรัชญาสวีนจื่อ

ข้อความจากปรัชญาสวีนจื่อแปลโดยผู้เขียน แสดงข้อความเดิมในเชิงอรรถท้ายหน้าและเทียบบทแปลภาษาอังกฤษของ Knoblock โดยจะระบุตัวเลขของเล่มและย่อหน้า เช่น 23.5b โดย เลข 23 หมายถึง เล่มที่ 5b หมายถึงลำดับย่อหน้า เพื่อให้ผู้สนใจสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีน ส่วนบทใดที่ไม่ได้ใส่ภาษาจีนกำกับไว้เนื่องจากผู้เขียนเพียงสรุปใจความสำคัญมาจะระบุเพียงตัวเลขของเล่มและย่อหน้าของฉบับแปลภาษาอังกฤษโดย Knoblock

บทที่ 2

ปรัชญาของสวินจื่อ

สวินจื่อมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายยุคสมัยจั้นกั๋ว (战国 ก่อน ค.ศ. 480-221) ทั้งนี้ นักประวัติศาสตร์เรียกยุคสมัยราชวงศ์โจวตะวันออก (770-221 ปีก่อนคริสตกาล) อีกชื่อว่า สมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว (春秋战国) โดย “ชุนชิว” มาจาก “ปุมประวัติศาสตร์ชุนชิว” ซึ่งเป็นเอกสารจดบันทึกเหตุการณ์รายปีของแคว้นหลู่ ส่วนคำว่า “จั้นกั๋ว” เป็นคำที่ใช้หมายถึงแคว้นต่าง ๆ หรือแคว้นใดแคว้นหนึ่งที่ทำสงครามช่วงชิงความเป็นใหญ่อยู่ในสมัยนั้น

การแบ่งช่วงระหว่างสมัยชุนชิวกับจั้นกั๋วยังคงคลุมเครือและเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ สมัยชุนชิวและจั้นกั๋วมักถูกเรียกรวมกันเป็นชุนชิว-จั้นกั๋ว โดยสมัยชุนชิวนั้นมาก่อน หากอิงตามบันทึกประวัติศาสตร์อาจแบ่งแนวคิดการแบ่งช่วงเวลาของยุคชุนชิว-จั้นกั๋วออกเป็นสองแบบ คือ หากอ้างอิงตามประวัติศาสตร์นิพนธ์สี่อี้ จุดเริ่มต้นของสมัยจั้นกั๋วคือ 476 ปีก่อนคริสตกาล และสิ้นสุดเมื่อจั้นซีฮ่องเต้สถาปนาราชวงศ์ฉินในปี 221 ก่อนคริสตกาล ส่วนอีกแบบเริ่มนับสมัยจั้นกั๋วที่ 403 ปีก่อนคริสตกาล และสิ้นสุดยุคจั้นกั๋วที่ปี 256 ก่อนคริสตกาล อันเป็นปีสุดท้ายของกษัตริย์แห่งราชวงศ์โจวตะวันออก¹

ความนิยมในการเรียกประวัติศาสตร์ช่วงนี้ว่า “ชุนชิว-จั้นกั๋ว” แทนที่ปกติมักเรียกชื่อราชวงศ์ที่ปกครองอยู่เป็นชื่อยุคสมัยสะท้อนประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับอิทธิพลของราชวงศ์โจวต่อความคิดความรู้สึกของชาวจีนว่าอำนาจการปกครองมิได้ขึ้นอยู่กับราชสำนักส่วนกลางอีกต่อไป กิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองขึ้นอยู่กับการภายในของแคว้นต่าง ๆ และบทบาทของเจ้าผู้ครองแคว้นนั้น ๆ ความอ่อนแอของราชสำนักส่วนกลางทำให้ประเทศจีนในสมัยนั้นแบ่งออกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อยมากมาย เกิดสงครามแย่งชิงดินแดนและความเป็นใหญ่จนเหลือเพียงไม่กี่แคว้น ชาวไทยอาจพอคุ้นเคยกับภาพความวุ่นวายและสงครามในสมัยสามก๊กซึ่งมีการแบ่งอาณาจักรจีนออกเป็นสามกลุ่ม แต่ในสมัยจั้นกั๋วอาณาจักรจีนถูกแบ่งแยกมากกว่านั้นและสงครามก็ดุเดือดกว่ามาก ในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋วเป็นช่วงเวลาที่ยุคจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกผันทั้งโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และความคิด ทำให้ยุคสมัยนี้เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านขนานใหญ่ และอาจเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่สุดในวัฒนธรรมจีน ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้น

¹ ปกรณ์ ลิ้มปญฺสรณ์, “วิวาทะทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในปรัชญานิพนธ์เมิ่งจื่อ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), 27-28.

ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ตลอดจนวิถีคิด ความเชื่อและค่านิยมของผู้คน รวมถึงมีอิทธิพลต่อปรัชญาการปกครองของสวีเดนจือ ดังนั้นจึงสมควรทำความเข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังจะอธิบายโดยสังเขปต่อไป

2.1 ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และความคิดก่อนยุคสวีเดนจือ

2.1.1 ความเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างเศรษฐกิจ

ในสมัยขุนชีว-จันกัวชาวจีนเริ่มรู้จักใช้เครื่องทุ่นแรงที่ทำจากเหล็ก² ความแข็งแกร่งของเหล็กกล้าช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการหักล้างถางพงบุกเบิกที่ดินและขุดเจาะผืนดินเพื่อการหว่านไถได้สะดวกรวดเร็วขึ้น เมื่อได้เครื่องทุ่นแรงที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ชาวนาจึงสามารถผลิตผลได้มากขึ้น ทั้งยังสามารถออกหากินโดยลำพัง ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานจากการจับกลุ่มรวมกันทำงาน ลดการใช้แรงงานภาคการเกษตร ทำให้เกิดเกษตรกรรายย่อยแทนระบบเดิมที่ใช้แรงงานจำนวนมากเพื่อสร้างผลผลิตให้กับเจ้าของที่ดิน

นอกจากเครื่องทุ่นแรงที่เจริญขึ้น ความรู้ด้านเทคโนโลยีการชลประทานที่พัฒนาเพิ่มขึ้น ทำให้ชาวจีนสามารถควบคุมน้ำให้เข้าพื้นที่เกษตรได้ตามต้องการ³ สร้างผลผลิตได้มากขึ้น การมีเครื่องผ่อนแรงและความรู้ด้านชลประทานเป็นผลโดยตรงต่อโครงสร้างการผลิต ในเมื่อผู้คนสามารถเพาะปลูกเลี้ยงครอบครัวได้ตามลำพัง จึงเริ่มปลีกตัวหาเลี้ยงชีพได้อย่างอิสระมากขึ้น และไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากส่วนกลางมากเหมือนเมื่อก่อน

เครื่องทุ่นแรงและความรู้ระบบชลประทานได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ โครงสร้างเดิมจำเป็นต้องอาศัยแรงงานจำนวนมากในการสร้างผลผลิตทางการเกษตร แต่โครงสร้างใหม่ทำให้ใช้แรงงานน้อยลง ความต้องการครอบครองแรงงานของชนชั้นปกครองก็เปลี่ยนเป็นความต้องการที่ดินแทน มาตรฐานที่ใช้บอกความมั่งคั่งของบ้านเมืองเขตแคว้นก็เปลี่ยนจากเดิมที่วัดกันที่จำนวนประชากรไปเป็นปริมาณที่ดินในกรรมสิทธิ์ โครงสร้างการผลิตแบบใหม่ที่ใช้แรงงานน้อยลงเอื้อให้ชนชั้นล่างสามารถสร้างผลผลิตด้วยตนเองมากขึ้น ส่งผลโดยตรงให้ราษฎรมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากขึ้น สามัญชนเริ่มมีอำนาจต่อรองกับชนชั้นปกครองมากขึ้น ขณะเดียวกันชนชั้นปกครองที่เคยใช้กำลังและกลไกของรัฐบังคับสามัญชนเป็นหลักก็ค่อย ๆ

² ในคัมภีร์เมิ่งเจื้อ บทที่ 3A:4 ปรากฏข้อความแสดงการใช้เครื่องมือเหล็กในการทำเกษตรกรรม ดูเพิ่มเติมใน ปกรณ ลิมปนูสรณ์, “วิวาทะทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในปรัชญานิพนธ์เมิ่งจือ,” เฟ็งอ้าง, 29.

³ เรื่องเดียวกัน, 30.

ปรับเปลี่ยนรูปแบบการควบคุมไปเป็นการต่อรองเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การให้เบี้ยหวัดรายปี หรือ การว่าจ้างแรงงาน เป็นต้น

สภาพความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ยิ่งก่อให้เกิดชนชั้นใหม่ ในสังคมคือชนชั้นเจ้าที่ดินอิสระซึ่งเกิดจากการบุกเบิกที่ดินผืนใหม่ ในขณะที่เดียวกันพวกชนชั้น ปกครองที่แต่เดิมเคยต้องสะสมแรงงานไว้สร้างผลผลิตก็มีความจำเป็นในการเกณฑ์คนมาใช้แรงงาน น้อยลง เพราะสะดวกกว่าที่จะแบ่งที่ดินให้แรงงานไปทำกินแล้วค่อยเก็บเกี่ยวผลผลิตในรูปแบบของ ภาษีแทน การใช้ที่ดินอย่างอิสระทำให้ผู้คนมีเสรีภาพในการดำรงชีวิตมากขึ้น เกิดตลาดเพื่อ แลกเปลี่ยนสินค้าและพัฒนาเป็นระบบการค้า มีระบบเงินตรา เกิดอาชีพที่หลากหลาย

เมื่อแรงงานมีอำนาจต่อรองมากขึ้นตามการขยายตัวของโครงสร้างการผลิตที่ เจริญขึ้นด้วยเทคโนโลยีด้านต่างๆ ชนชั้นปกครองมิได้ผูกขาดระบบการผลิตแต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป ดังนั้น การบังคับควบคุมแรงงานอย่างเบ็ดเสร็จก็ค่อย ๆ คลี่คลายลง เดิมทีชนชั้นสูงมักสะสมข้าทาส บริวารไว้เพื่อสร้างความมั่งคั่งในการผลิตก็หันมาสะสมที่ดินและใช้วิธีจ้างแรงงานในการสร้างผลผลิต แทน ฐานะของชนชั้นล่างที่เคยอยู่ในสภาพกึ่งทาสกึ่งแรงงานในสังกัดของผู้มีตระกูลก็มีอิสระ มี ทางเลือกมากขึ้น จากการใช้แรงงานแลกเปลี่ยนยี่สิบและการคุ้มครองด้านสวัสดิภาพจากมูลนายก็ กลายเป็นแรงงานอิสระในระบบค่าจ้างหรือเบี้ยหวัดเงินเดือนแทน บางส่วนอาจมีหนทางไปบุกเบิก ที่ดินทำกินกลายเป็นเจ้าที่ดินรายย่อย หรือสามารถเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่นซึ่งเกิดขึ้นใหม่

ปรากฏการณ์ทางชนชั้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคม ของชนชั้นพ่อค้าวานิชจากเดิมที่มีฐานะค่อนข้างต่ำเป็นที่ดูแคลนเนื่องจากกิจกรรมค้าขายถูกจำกัด ขอบเขตไว้ด้วยลักษณะสังคมพึ่งพาตนเองและระบบบรรณาการทำให้ไม่ค่อยเกิดความต้องการสินค้า จากแหล่งผลิตต่างชุมชนของตนมากนัก แต่เมื่อโครงสร้างเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ความสามารถเชิง การผลิตเพิ่มขึ้นก็ส่งผลโดยตรงให้ระบบตลาดและระบบการขนส่งสินค้า ตลอดจนระบบเงินตรามี การพัฒนาขยายตัวเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว บรรดาพ่อค้าจึงกลายเป็นชนชั้นที่มั่งคั่งขึ้นมาและค่อย ๆ ทวีความสำคัญในสังคมขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งโดยเหตุที่เป็นผู้กว้างขวางรู้จักคบหาสมาคมกับผู้คนหลากหลาย และโดยเหตุที่เป็นผู้มีศักยภาพมากพอสำหรับใช้ทรัพย์สินเข้าไปแทรกแซงกิจการบริหารบ้านเมืองได้ เสมอ

2.1.2 ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและการเมือง

ความอ่อนแอของราชสำนักโจวเกิดจากการต้องพึ่งพิงกำลังสนับสนุนจากแคว้น หัวเมืองบริวารเพื่อขับไล่การรุกรานของพวกอนารยชน แม้จะกอบกู้ราชบัลลังก์คืนมาได้ แต่อำนาจที่ แท้จริงกลับไปตกอยู่ที่แคว้นเจ็งกับแคว้นฉีซึ่งช่วยสนับสนุนกำลังทหารจนได้แผ่นดินกลับคืนมา ความอ่อนแอของราชวงศ์โจวทำให้แคว้นใหญ่ค่อยเริ่มตระหนักว่าจำเป็นต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น หาก ไม่สร้างเสถียรภาพความมั่นคงให้กับแคว้นของตนก็ต้องหาที่พึ่งที่มีใช้ราชสำนัก

โครงสร้างการปกครองของราชวงศ์โจวตะวันออกสืบต่อจากโจวตะวันตกซึ่งมีการปกครองแบบกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคด้วยการปูนตำแหน่งเครือญาติออกไปกินเมืองบริวาร หรือดินแดนในปกครองต่าง ๆ บรรดาเจ้าผู้ครองแคว้นทั้งหลายที่ได้รับเขตแดนไปดูแลก็ใช้วิธีการบริหารแผ่นดินที่จำลองรูปแบบมาจากราชสำนักส่วนกลาง คือ แต่งตั้งบริวารหรือญาติสนิทไปปกครองเป็นลำดับลดหลั่นกันไป ตำแหน่งของผู้ปกครองทุกระดับตั้งแต่เจ้าผู้ครองแคว้นไปจนถึงตำแหน่งเล็กที่สุดเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในอาณาเขตของตนและเป็นตำแหน่งที่สืบทอดต่อกันภายในวงศ์ตระกูล ทายาทของประมุขคนเดิมจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งนั้นต่อไปเรื่อย ๆ ทั้งนี้ตำแหน่งและเขตพื้นที่ที่ได้รับให้ดูแลอาจเพิ่มหรือลดได้โดยอำนาจเบื่องบนถดขึ้นไป การปูนตำแหน่งให้คนจากราชสำนักไปปกครองตามดินแดนแคว้นต่าง ๆ เท่ากับนำเอาวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติจากส่วนกลางเผยแพร่ออกไปสู่ภูมิภาค เมื่อเวลาผ่านไปหลายร้อยปีก็สามารถส่งผลให้เกิดระบบความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่ถือร่วมกัน เกิดเป็นวัฒนธรรมในหมู่ชนชั้นปกครอง และราชสำนักโจวก็ใช้ความเชื่อทางวัฒนธรรมนี้เองเป็นกลไกในการควบคุมดูแลเจ้าผู้ครองแคว้นทั้งหลายในรูปของจารีตธรรมหรือ “หลี่”

ครั้นเมื่อราชวงศ์โจวตะวันตกล่มสลายลง ความเคร่งครัดในจารีตธรรม (หลี่) ก็หย่อนคลายลงเช่นกัน ทั้งนี้มิใช่เพราะเหตุที่ราชสำนักมีกำลังทหารอ่อนแอลงเพียงเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยปัจจัยอีกหลายประการ ปัจจัยที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินของเจ้าผู้ครองแคว้นกับราชสำนัก กล่าวคือ เจ้าผู้ครองแคว้นซึ่งเคยมีสัมพันธ์ทางเครือญาติกับราชสำนัก เมื่อสืบทอดตำแหน่งไปสู่ชั้นลูกหลาน สายสัมพันธ์ดังกล่าวก็จืดจางลง

นอกจากนี้แคว้นบางแคว้นซึ่งมีการเมืองซับซ้อน ผู้ปกครองที่ราชสำนักส่งมาก็อาจถูกยึดอำนาจจากตระกูลขุนนางใหญ่ในท้องถิ่น เมื่อคนของราชสำนักถูกเปลี่ยนไปเป็นคนอื่น สายสัมพันธ์ที่เคยใกล้ชิดกับราชสำนักก็ยิ่งห่างเหิน ยิ่งเมื่อราชสำนักโจวตะวันออกอ่อนแอลงจนไม่อยู่ในสถานะที่จะปกป้องคุ้มภัยให้แก่ใครได้ จึงได้เกิดความพยายามปฏิรูประบบเปลี่ยนแปลงกลไกการบริหารปกครองเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการนำพาบ้านเมืองของตนไปสู่ความมั่นคง

ขณะเดียวกันก็เกิดการแข่งขันในหมู่เจ้าผู้ครองแคว้นที่มีศักยภาพสูงเพื่อแย่งตำแหน่งผู้นำแทนที่ราชวงศ์โจวซึ่งมีศักดิ์เรียกว่า “เดชานูราช” หรือ “ป้าหวัง (霸王)” อันตำแหน่งเดชานูราชนี้ ในทางทฤษฎีต้องได้รับฉันทามติจากราชสำนักและแคว้นอื่น ๆ และมีพันธกิจในฐานะผู้พิทักษ์อารักขาราชบัลลังก์ แม้ว่าในทางปฏิบัติเจ้าผู้ครองแคว้นซึ่งมีศักดิ์เป็นเดชานูราชก็คือผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน เพราะสามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านนโยบายและชี้้นำการบริหารแผ่นดินของราชสำนักได้เสมอ

การช่วงชิงเพื่อครองศักดิ์ศรีแห่งการเป็นเดชานูราชเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งซึ่งทำให้โครงสร้างทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป เดิมทีแคว้นใหญ่น้อยมีภารกิจเพียงปกครองดูแลเฉพาะเขตแคว้นของตนตามที่ได้รับมอบหมาย ทว่าเมื่อศูนย์กลางอำนาจคลอนแคลนลง ไม่สามารถเป็นที่พึ่ง

ได้อีก จึงทำให้แต่ละแคว้นต้องชวนขวยเร่งพัฒนาสั่งสมกำลังเพื่อให้ตนเองอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะแคว้นขนาดใหญ่ที่ต้องการเป็นเดชนาราชก็จะยิ่งสะสมที่ดินและไพร่พลเพื่อทำการใหญ่ต่อไป ด้วยเหตุนี้ จากระบบเดิมที่แคว้นต่าง ๆ ขึ้นตรงต่อราชสำนักโดยไม่สนใจแคว้นอื่นก็กลายเป็นรูปการณ์ที่ต้องคำนึงถึงเรื่องการเมืองระหว่างแคว้นเป็นเรื่องหลักมากกว่าเอาใจใส่ในกิจกรรมเกี่ยวกับราชวงศ์โจว เกิดการจับตาติดตามเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของแคว้นอื่น เกิดการใช้กำลังรุกรานตีชิงเมืองบริวารของกันและกัน ทั้งยังเกิดกิจกรรมทางการทูตระหว่างแคว้นเพื่อเจรจาผูกไมตรีเป็นพันธมิตรต่อกันหรือเพื่อต่อรองผลประโยชน์กัน ในขณะเดียวกัน ช่องว่างของอำนาจศูนย์กลางที่บังเกิดก็เปิดโอกาสให้ดินแดนตามชายขอบได้พัฒนาตนเองขึ้นเป็นมหาอำนาจอีกหลายแคว้น เมื่อถึงที่สุดก็กลายเป็นโครงสร้างระบบการเมืองแบบใหม่ เป็นรูปแบบที่อำนาจกระจายไปตามแคว้นต่าง ๆ แต่ละแคว้นก็พัฒนารูปแบบการปกครองไปเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ระบบที่เกิดขึ้นทำให้แคว้นแต่ละแคว้นแข็งแรงขึ้นแต่ราชสำนักอ่อนแอลง ภาพรวมของโครงสร้างทางการเมืองการปกครองนับแต่สมัยชุนชิวเป็นต้นมาจึงเป็นภาพของการค่อย ๆ เสื่อมสลายของระบบอำนาจราชสำนักเดิม พร้อม ๆ กับการตื่นตัวของบรรดาเจ้านครแคว้นทั้งหลายที่พยายามแสวงหาช่องทางประกาศตนเป็นแคว้นอิสระ ดันรนออกจากกรอบของระบอบอำนาจเก่า

นอกจากนี้โครงสร้างทางการเมืองที่เปลี่ยนไปก็ทำให้เกิดชนชั้นใหม่ในสังคม นั่นคือชนชั้น “ชื้อ” (士) ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นชนชั้นปัญญาชนของสังคม คำว่า “ชื้อ” เดิมทีใช้เป็นคำเรียกศักดิ์ของผู้ที่มีเชื้อเจ้าซึ่งสืบเชื้อสายมาจนถึงขั้นต่ำสุด เป็นชั้นที่ไม่อยู่ในข่ายที่จะได้รับสืบทอดตำแหน่งหน้าที่ระดับสูงใด ๆ ในการบริหารบ้านเมือง แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังคงมีสิทธิ์ได้รับการศึกษาอบรมความรู้เรื่องศิลปะวิทยาการทั้งหก (六艺) อันได้แก่ จาริต ดนตรี ธนู รถศึก อักษร คำนวณ (礼、乐、射、御、书、数) ชนชั้นผู้รู้วิชาต่าง ๆ เหล่านี้มีประโยชน์ต่อกิจการบ้านเมืองโดยตรง ในยามศึกก็ใช้เป็นหัวหน้ากองนำคนออกรบได้ ในยามสงบก็ใช้ทำหน้าที่ดูแลกำกับข้าทาสบริวารตามบ้านตามจวนของขุนนางผู้มียศ มีบทบาทเป็นผู้บังคับขับเคลื่อนสังคมตามทิศทางที่ผู้ปกครองกำหนด จึงนับได้ว่าเป็นชนชั้นที่มีเกียรติพอสมควร

ปัจจัยหลักดันที่ทำให้ชนชั้น “ชื้อ” มีความสำคัญขึ้นมากก็คือ สังคมต้องการปัญญาชนจำนวนมากอย่างเร่งด่วน เนื่องจากอำนาจบริหารที่แต่เดิมเป็นแบบรวมศูนย์กลายเป็นการกระจายอำนาจไปในแคว้นต่าง ๆ ขณะที่ทรัพยากรมนุษย์ระดับผู้ปกครองที่เคยมีอยู่ในสมาชิกตระกูลชนชั้นสูงก็กลับเสื่อมถอยทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ ไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้ทันทั่วถึง ทั้งนี้เพราะผู้ดีมีตระกูลทั้งหลายได้รับสืบทอดตำแหน่งตามชาติภูมิมานาน โดยมิได้จำเป็นต้องผ่านการฝึกฝนทดสอบแข่งขันความสามารถใด แม้จะมีการศึกษาแต่ขาดการฝึกปรือ ดังปรากฏชนชั้นเจ้าที่อยู่ในตำแหน่งสูงแต่ไม่มีความสามารถสมกับตำแหน่งให้เห็นอยู่เสมอ คนเหล่านี้

ต้องมีผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาคอยจัดการงานให้ และที่ปรึกษานั้นก็แสวงหาจากกลุ่มชนชั้นปัญญาชนหรือ “ซือ” นั่นเอง

เมื่อสังคมมีความต้องการบัณฑิตผู้รู้ศิลปวิทยาการเพื่อช่วยบริหารบ้านเมืองมากขึ้น การศึกษาเรียนรู้วิชาซึ่งเดิมเป็นอภิสิทธิ์เฉพาะในหมู่ชนชั้นปกครองมีความจำเป็นต้องเปิดทางให้เป็นกิจกรรมของสามัญชนมากขึ้น จนในที่สุดก็เกิดชนชั้น “ซือ” ซึ่งนอกเหนือจากพวกผู้ตีปลายแถวกลายเป็นผู้รู้วิชาที่จำเป็นในการบริหารราชการโดยที่ไม่มีสายเลือดของชนชั้นสูงอีกต่อไป สิ่งตามมาก็คือ การเปิดสำนักเรียนจำนวนมากเพื่อสอนศิลปวิทยาการบริหารบ้านเมืองแก่สามัญชน เช่นเดียวกับที่ขงจื้อได้เริ่มนำร่องเปิดสำนักเรียนสำหรับประชาชน ชนชั้น “ซือ” แบบใหม่ซึ่งมีเชื้อสายมาจากหลากหลายฐานะก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ นับแต่นั้นมา การศึกษาก็กลายเป็นช่องทางหนึ่งในการเลื่อนชั้นทางสังคมซึ่งเปิดโอกาสให้ชนชั้นล่างมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองบ้านเมือง

กิจกรรมที่สร้างโอกาสการเลื่อนฐานะในสังคมอีกอย่างก็คือ วาหะสัจจร (游说) เป็นกิจกรรมที่ผู้มีความรู้เที่ยวเดินทางเผยแพร่ทัศนะและวิชาของตนไปตามที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะการปรากฏตัวแสดงความเห็น เสนอวิธีแก้ไขปัญหาคือหน้าเจ้าผู้ครองแคว้นหรือผู้ปกครองชั้นต่าง ๆ นักแสดงวาหะเหล่านี้แบ่งได้เป็น 2 พวกตามจุดมุ่งหมาย พวกหนึ่งเป็นพวกที่มุ่งเผยแพร่หลักการค่อนข้างวางตัวเคร่งครัดและถ้อยมั่นในแนวคิดที่ตนศรัทธา อีกพวกเป็นพวกที่ต้องการสร้างผลงานทางการเมือง จึงเน้นการใช้วาหะศิลป์โน้มน้าวผู้ฟังให้เชื่อตามมากกว่าจะสนใจเผยแพร่หลักการ และยังปรากฏว่าผู้มีปัญญาความสามารถอาจจะเที่ยวเดินทางไปตามถิ่นเพื่ออาสารับใช้บ้านเมืองโดยไม่ได้ยึดติดว่าตนเป็นคนในสังกัดของแคว้นใดแคว้นหนึ่งอีกด้วย⁴

2.1.3 ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด

ปัจจัยด้านความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมส่งผลกระทบต่อทำทายนักคิดนักปรัชญาต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทบทวนหลักการแนวคิดที่มีมาในอดีตว่ายังคงสามารถตอบปัญหาใหม่ๆ ที่มาพร้อมความเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ ขณะเดียวกันบรรยากาศแห่งการศึกษาและการถกเถียงแลกเปลี่ยนหลักการความคิดต่าง ๆ ในสังคมจีนสมัยนั้นยังผลักดันให้เกิดการสำนักปรัชญาขึ้นเป็นจำนวนมาก มีประจักษ์ความคิดกันอย่างเสรี จนได้รับการขนานนามว่า “ยุคร้อยสำนักประชันเสียง” (百家争鸣) อาจประมวลแนวคิดที่มีอิทธิพลในช่วงเวลาดังกล่าวได้ดังนี้

2.1.3.1 แนวความคิดสำนักขงจื้อ (Confucius 儒家)

เป็นแนวคิดที่มีท่าทีแรกเริ่มอยู่ที่ความพยายามเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การปกครองบริหารบ้านเมืองและการวิจารณ์สังคมอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิจารณ์สังคม

⁴ เรื่องเดียวกัน, 39.

และอุดมการณ์ของชนชั้นระดับผู้ปกครอง และด้วยความเชื่อว่าสังคมในอุดมคติเป็นสังคมที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีต หรือก็คือยุคราชวงศ์โจวตะวันตกอันเป็นสังคมวิไลซ์ มีผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม ทั้งยังมีระบบแบบแผนวิธีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ข้อเสนอของสำนักขงจื๊อจึงเชื่อมั่นว่าระบบจารีตธรรม (หลี่) ตามแบบราชวงศ์โจวจะนำพาสังคมสู่สันติสุขได้

2.1.3.2 แนวความคิดแบบเต๋า (Daoism 道家)

เป็นแนวคิดที่ปฏิเสธบทบาทของจารีตธรรม (หลี่) อย่างสิ้นเชิง โดยเสนอแนะทางออกสำหรับปัจเจกบุคคลในสภาพสังคมยุคชุนชิว-จั้นกั๋วที่มีความสับสนวุ่นวาย และด้วยความเชื่อในกลไกธรรมชาติและหลักการที่สอดคล้องกับกฎแห่งธรรมชาติ ข้อเสนอของสำนักเต๋าจึ๊งไม่ได้คำนึงถึงความผูกพันกับสังคม หากแต่เสนอให้มนุษย์ฐานะปัจเจกชนหลีกเลี่ยงปลีกวิเวกออกจากสังคม และแสวงหาความสุขในฐานะปัจเจกบุคคล

2.1.3.3 แนวความคิดแบบนิตินิยม (Legalism 法家)

เป็นแนวคิดของพวกนักปฏิวัติที่เน้นความสำเร็จของเป้าหมายมากกว่าวิธีการ แนวคิดนี้มีความเห็นว่าจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้นำมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดและใช้อำนาจนั้นเป็นเครื่องมือในการกำกับผลักดันบ้านเมืองตามกฎเกณฑ์ที่บัญญัติไว้อย่างเข้มงวด ทั้งนี้แนวคิดแบบนิตินิยมไม่เชื่อในหลักจริยธรรมว่าศีลธรรมจะสามารถช่วยขับเคลื่อนบ้านเมืองให้สงบสุขได้ โดยเหตุที่แนวคิดนี้มีโอกาสนำไปปฏิบัติใช้จนเห็นปรากฏเห็นผลชัดในระดับหนึ่ง จึงชวนให้คล้อยตามว่าบ้านเมืองอาจมั่นคงและมั่นคงได้โดยแนวทางนี้และเหล่าผู้ปกครองต่างสนใจนำมาปฏิบัติ

2.1.3.4 แนวความคิดของมั่วจื่อ (Moism 墨子)

เป็นแนวคิดที่มองปัญหาจากมุมมองของชนชั้นใต้ปกครอง อันเป็นมุมมองตรงข้ามกับมุมมองของสำนักขงจื๊อ มั่วจื่อจึงมีข้อเสนอที่คัดค้านถกเถียงเหตุผลและวิธีการของสำนักขงจื๊อในแทบทุกเรื่อง อย่างไรก็ตาม มั่วจื่อยังยอมรับฐานะการเป็นผู้ถูกปกครองซึ่งต่างกับแนวความคิดแบบเต๋าที่ไม่ต้องการถูกปกครอง ข้อเสนอของมั่วจื่อจึงเป็นการเสนอเพียงให้ผู้ปกครองบ้านเมืองปกครองด้วยความยุติธรรมเท่าเทียมและต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใต้ปกครองเป็นหลัก

แม้สวินจื่อได้รับการศึกษาตามขนบจารีตแนวทางสำนักขงจื๊อมาเป็นอย่างดี แต่ด้วยอิทธิพลของปัจจัยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมการเมืองและความคิดที่เกิดขึ้นในยุคชุนชิว-จั้นกั๋ว เป็นผลให้สวินจื่อมีปัญหาคือจะต้องตอบมากขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางอย่างของแนวคิดสำนักขงจื๊อให้สอดคล้องกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ในบริบทใหม่ทางสังคม

2.2 สารสำคัญของปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ

นักวิชาการด้านปรัชญาจีนสมัยใหม่เริ่มตั้งข้อสังเกตกันว่าภูมิรัฐศาสตร์มีอิทธิพลต่อแนวคิดของนักปรัชญาจีนโบราณ ตัวอย่างเช่น การศึกษาของชุยต้าหัว (Cui Dahua 崔大华) เสนอข้อสังเกตว่า เหตุที่สวินจื่ออาศัยอยู่ในแคว้นฉีเป็นปัจจัยทำให้สวินจื่อมีแนวคิดแตกต่างจากขงจื้อและเมิ่งจื่อซึ่งอาศัยอยู่ที่แคว้นหลู่ กล่าวคือ แคว้นหลู่ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นดินแดนอนุรักษนิยม ให้ความสำคัญแก่ระบบสายตระกูลและความอาวุโส และเน้นกรอบของศีลธรรมในการจัดการความสัมพันธ์ของคนในสังคม ดังนั้น หัวใจสำคัญทางปรัชญาของขงจื้อกับเมิ่งจื่อจึงตั้งอยู่บนความรู้สึก “รักสนิทชิดเชื้อ” (亲) ที่มีต่อกันในครอบครัวเดียวกัน แต่ในทางตรงข้ามสวินจื่อซึ่งอาศัยอยู่ในแคว้นฉีซึ่งใช้กรอบของฝ้าการถือยศศักดิ์และลำดับชั้นเป็นพื้นฐานในการจัดการความสัมพันธ์ของคนในสังคม จึงให้ความสำคัญแก่เรื่องยศถาบรรดาศักดิ์และเรื่องของชนชั้นในสังคมเพื่อสร้างกรอบให้คนเจียมตัว⁵

นอกจากนี้ มาซายุกิ ซาโต (Masayuki Sato) เสนอว่า ประสบการณ์ศึกษาและเป็นที่ปรึกษา ณ บัณฑิตยสภา (稷下学官) แหล่งชุมนุมนักปราชญ์แห่งแคว้นฉินับสิบปี ทำให้สวินจื่อมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้กับบรรดานักปราชญ์ที่ชุมนุมอยู่ในบัณฑิตยสภาอยู่เสมอ จึงอาจกล่าวได้ว่า สวินจื่อเป็นผู้ที่มีประสบการณ์สัมผัสแนวคิดต่าง ๆ ไม่น้อย ย่อมได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเหล่านั้นในฐานะคู่สนทนาและคู่วิาทะทางปัญญาของกันและกัน และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้สวินจื่อเป็นผู้เริ่มอธิบายแนวคิดสำนักขงจื้อต่างจากเดิมอันมีปรากฏอิทธิพลของแนวคิดอื่นๆ เช่น สำนักเต๋า สำนักกัณินิยม สำนักมั่ว เจื่อป๋นอยู่⁶

จากการศึกษาพบว่าปรัชญาสวินจื่อมีแนวคิดหลักอย่างน้อยสามประการซึ่งควรทำความเข้าใจเพื่อประโยชน์ในการศึกษาปรัชญาของสวินจื่อ ดังนี้

2.2.1 แนวคิดธรรมชาติมนุษย์ (มีแนวโน้ม) เลวร้าย

สวินจื่อเชื่อว่ามนุษย์ทุกรูปทุกนามมีธรรมชาติธาตุแท้เหมือนกัน และธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์นั้นมีแนวโน้มไฟเลว แนวคิดนี้โดดเด่นมากจนกระทั่งทำให้สวินจื่อมีภาพของนักคิดซึ่งมองโลกในแง่ร้าย ความขัดแย้งในสังคมได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น บรรยาการการเอาตัวรอดและความรุนแรงของสงครามเป็นเหตุให้สวินจื่อเสนอแนวคิดดังกล่าว

⁵ Cui Dahua 崔大华 《儒家引论》北京：人民出版社，2001，64.

⁶ Sato, Masayuki, *The Confucian Quest for Order: the Origin and Formation of the Political Thought of Xun zi*, (Leiden: Brill, 2003), 61.

อาจกล่าวได้ว่า คำถามเกี่ยวกับประเด็นธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์มิใช่ปัญหาที่สำนักขงจื๊อแต่ดั้งเดิมให้ความสนใจ แม้ปรัชญาของจื๊อแรกเริ่มจะเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองได้ แต่ไม่ได้ระบุสาเหตุแห่งการทำความดีไว้ เนื่องจากยังไม่มีคำถามเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการทำความดี ขงจื๊อจึงกล่าวถึงประเด็นธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ไว้เพียงแค่ว่า

อาจารย์กล่าวว่า “(มนุษย์) โดยธรรมชาติใกล้เคียงกัน โดยการปฏิบัติห่างไกลกัน”

(เล่มที่ 17 บทที่ 2)⁷

สมัยเมิ่งจื๊อคงกล่าวเพียงเท่านี้ไม่ได้ เพราะปัญหาแรงจูงใจในการทำความดีและปัญหาเรื่องคุณธรรมความดีเป็นคำถามสำคัญที่เมิ่งจื๊อจำเป็นต้องตอบ เมิ่งจื๊อจึงเสนอแนวคิดเรื่อง “ธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีธาตุแท้ที่ติงาม” เพื่อเป็นการรับรองว่ามนุษย์ทุกรูปทุกนามมีธรรมชาติธาตุแท้ที่ติงามแฝงอยู่ในตัวซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนทางศีลธรรมให้มนุษย์ปรารถนาจะทำความดี โดยเมิ่งจื๊อยกตัวอย่างจากประสบการณ์มาใช้เป็นเหตุผลอ้างอิงว่า

. . . การกล่าวว่า มนุษย์ล้วนมีจิตใจซึ่งไม่อาจทนเห็นทุกข์ของมนุษย์ด้วยกันได้นั้น ก็เพราะสมมติว่าในขณะนี้หากมีใครพลันเห็นเด็กทารกน้อยกำลังจะร่วงตกลงไปในบ่อน้ำ ย่อมเกิดความหวั่นไหวสะทกสะท้านขึ้นในจิตใจกันทั้งสิ้น. . . (2A: 6)⁸

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเรื่องธรรมชาติธาตุแท้ของมนุษย์ติงามของเมิ่งจื๊อ ยังคงมีปัญหาอยู่อีกมาก เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นเป็นจริงได้ ดังข้อวิจารณ์ของสวินจื๊อที่กล่าวว่า

. . . บัดนี้ เมิ่งจื๊อกล่าวว่า “ธรรมชาติของมนุษย์ติงาม” คำกล่าวเช่นนี้ เมื่อนั่งลงพูดจាកันก็ไม่มีสิ่งพิสูจน์ยืนยัน และไม่มีหลักฐานอ้างอิง ส่วนเมื่อยืนขึ้น กลับไม่สามารถเตรียมการได้ และเมื่อขยายให้กว้างขวางออกไปกลับไม่สามารถปฏิบัติได้ สิ่งนี้ย่อมเกินเลยความจริงไปไม่ใช่หรือ . . .⁹

⁷ สุวรรณมา สถาอานันท์, หลุนอี่วี่: ขงจื๊อสนทนา, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2554, 341.

⁸ ปกรณ์ ลิ้มปยุตธรรม, คัมภีร์เมิ่งจื๊อ (กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2558), 66.

⁹ ศักดิ์วีร์, ธรรมชาติของมนุษย์เลวร้าย (กรุงเทพฯ: ประจักษ์, 2536), 30.

สังคมสมัยสวินจื่อเป็นยุคที่เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างมาตรฐานศีลธรรมภายในใจและศีลธรรมภายนอก สงครามระหว่างแคว้นส่งผลกระทบต่อจิตใจของผู้คนอย่างมาก ระดับศีลธรรมของประชาชนก็ตกต่ำลง เหล่านักคิดต่างก็สรรหาคำตอบกันไปต่าง ๆ นานา จนเกิดมาตรฐานทางศีลธรรมที่หลากหลาย ปัญหาเรื่องธรรมชาติมนุษย์เป็นหัวข้อที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว บ้างว่ามนุษย์โดยธรรมชาติดีงาม บ้างว่ามนุษย์มีธรรมชาติเห็นแก่ตัวแต่กำเนิด บ้างว่าไม่ดีไม่เลว โดยสวินจื่ออธิบายว่า

. . . ธรรมชาติมนุษย์เลวร้าย ส่วนความดีงามเป็นสิ่งซึ่งสร้างในภายหลัง มนุษย์โดยธรรมชาติเกิดมาพร้อมความฝักใฝ่ผลประโยชน์ ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ การต่อสู้แย่งชิงย่อมบังเกิดแล้วความนอบน้อมยอมสวามิภักดิ์ไป มนุษย์เกิดมาพร้อมความเกลียดชังริษยา ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ การช่วงชิงและลักขโมยย่อมบังเกิดแล้วความซื่อสัตย์เชื่อใจย่อมสวามิภักดิ์ไป มนุษย์เกิดมาพร้อมตัณหาทางหูกและตา ชอบเสียงไพเราะสีสันทงาม ถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ เรื่องวุ่นวายทางชู้สาวย่อมบังเกิด จาริต คุณธรรม วัฒนธรรมและเหตุผลย่อมสวามิภักดิ์ไป ด้วยเหตุที่ปล่อยไปตามธรรมชาติและอารมณ์ของมนุษย์ จึงเกิดการต่อสู้แย่งชิง ทั้งก้าวก่ายหน้าที่ทำลายรูปแบบอันดีของสังคมกลับสู่ความวุ่นวาย เหตุนี้จำเป็นต้องมีการอบรมตามแบบอย่างฝ่า ชี้นำโดยชนบจาริต หลังจากนั้นจึงลดทอนอย่างสุภาพ ประองตองมีวัฒนธรรม กลับสู่การปกครอง พิจารณาจากที่กล่าวนี้ ธรรมชาติมนุษย์เลวร้ายชัดเจน ความดีนั้นเกิดจากการปรุงแต่ง. . .¹⁰

ตี ซี เลา (D.C. Lau 刘殿爵) และเอ.ซี. แกรม (A.C. Graham) อธิบายคล้ายกันว่าการที่สวินจื่อหักล้างคำอธิบายธรรมชาติมนุษย์ของเมิ่งจื่อโดยอธิบายว่าธรรมชาติมนุษย์เลวร้ายเกิดจากนิยามธรรมชาติมนุษย์ที่แตกต่างกัน คำว่า “ธรรมชาติ” (ซึ่ง 性) ในความหมายของเมิ่งจื่อคือ “สิ่งที่ทำให้ต่างจากสิ่งอื่น” ดังนั้นจึงถือว่า “คุณธรรม” เป็นธรรมชาติของมนุษย์เพราะทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ ขณะที่ “ตัณหา” ไม่ใช่ธรรมชาติของมนุษย์เพราะมนุษย์กับสัตว์ล้วนมีเหมือนกัน สวินจื่อให้นิยามว่า “ธรรมชาติ” ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมไม่สามารถแยกออกจากสิ่งนั้นได้ ข้อเท็จจริงที่

¹⁰ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - ธรรมชาติเลวร้าย (荀子 - 性恶)”:. . .人之性恶，其善者伪也。今人之性，生而有好利焉，顺是，故争夺生而辞让亡焉；生而有疾恶焉，顺是，故残贼生而忠信亡焉；生而有耳目之欲，有好声色焉，顺是，故淫乱生而礼义文理亡焉。然则从人之性，顺人之情，必出于争夺，合于犯分乱理，而归于暴。故必将有师法之化，礼义之道，然后出于辞让，合于文理，而归于治。用此观之，人之性恶明矣，其善者伪也。 . . . หรือดู Knoblock 23.1a.

เป็นอยู่ก็คือ ไม่ใช่ว่ามนุษย์ทุกคนจะสามารถเป็นผู้มีคุณธรรมได้ ดังนั้น คุณธรรมจึงไม่ใช่สิ่งที่แยกออกจากความเป็นมนุษย์ไม่ได้และคุณธรรมจึงย่อมไม่ใช่ธรรมชาติของมนุษย์¹¹

เหลียงซูหมิง (Liang Shu Ming 梁漱溟) วิพากษ์แนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ของสวินจื่อว่าเป็นการแสดงความเข้าใจปรัชญาขงจื้อผิด เพราะถ่วงอธิบายธรรมชาติมนุษย์จากภายนอก (客观外) แนวคิดนี้ทำให้สวินจื่อให้ความสำคัญกับผลภายนอกและมุ่งกำหนดกฎเกณฑ์คุมประพฤติ¹² อันที่จริงเหลียงซูหมิงก็กล่าวไม่ถูกนัก แม้ว่าเม็งจื่อเชื่อว่ามนุษย์มีธาตุแท้ที่ดีก็มิได้หมายความว่ามนุษย์จะรู้จักหรือเข้าใจความดีงามแต่กำเนิด ยังจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาเมล็ดพันธุ์แห่งความดีให้งอกงามด้วยการศึกษาอบรมสั่งสมคุณธรรมเข้าไปในตัวอีก มิเช่นนั้นก็จะไม่มีโอกาสประกอบกรรมชั่วได้ หากเพิกเฉยการศึกษาอบรมสร้างเสริมคุณธรรมในตัวก็เปรียบเสมือนการปล่อยผืนดินให้ถูกวัชพืชปกคลุม ธาตุแท้ที่ดีงามในตัวก็อาจถูกบดบังจนเกิดความบกพร่องได้

แม้เม็งจื่อกับสวินจื่อจะมีแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ที่แตกต่างกัน แต่ทั้งคู่ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาอบรมอันเป็นการกำหนดคุณสมบัติจากภายนอกเหมือนกัน ด้วยความเห็นพ้องร่วมกันว่ามนุษย์ต่างปรารถนาคุณความดี โดยเม็งจื่อให้เหตุผลว่าเพราะมนุษย์ทุกคนมีเมล็ดพันธุ์แห่งความดีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนจึงมีความใฝ่ดี ส่วนสวินจื่อเห็นว่าเพราะธรรมชาติมนุษย์ไม่ดี มนุษย์จึงปรารถนาความดีในตัวเพื่อชดเชยสิ่งที่ขาดหายไป ความต้องการประกอบความดีมาจากความไม่มีความดีในตัวมนุษย์

. . . คนบอบบางปรารถนาเป็นคนแน่นหนา คนขี้เหร่ปรารถนาเป็นคนสวยงาม คนคับแคบปรารถนาเป็นคนใจกว้าง คนยากจนปรารถนาเป็นคนร่ำรวย คนต่ำศักดิ์ปรารถนาเป็นคนสูงศักดิ์ เมื่อตนเองไม่มีสิ่งเหล่านี้ย่อมแสวงหาจากภายนอก เมื่อพิจารณาเช่นนี้ได้ การที่มนุษย์คิดประกอบความดีย่อมเป็นผลมาจากธรรมชาติที่ขาดจริยธรรมนั่นเอง. . .¹³

¹¹ ความเห็นของตี.ซี.เลออ้างจาก ปานทิพย์ (ศุภนคร) ประเสริฐสุข, *ปรัชญาจีน*, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525), 40-41. และดูความเห็นของเอ.ซี.แกรมได้ใน Graham, A.C, *Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China*, (La Salle, Illinois: Open Court, 1989) 237.

¹² Liang Shuming 梁漱溟 《中国文化要义》，上海：上海人民出版社，2011, 105.

¹³ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ธรรมชาติเลวร้าย (荀子 - 性恶)”:. . .凡人之欲为善者，为性恶也。夫薄愿厚，恶愿美，狭愿广，贫愿富，贱愿贵，苟无之中者，必求于外。 . . . หรือดู Knoblock 23.2b.

ความหมายของสวินจื่อคือ มนุษย์มักปรารถนาในสิ่งที่ขาดหรือตรงกันข้ามกับสิ่งที่ตนมี เมื่อธรรมชาติของมนุษย์คือความเลว มนุษย์จึงต้องการเป็นคนดี เหตุที่มนุษย์ต้องการเป็นคนดีไม่เพียงแต่เป็นเพราะความดีเป็นสิ่งที่มนุษย์ขาดหรือมีคุณสมบัติที่ตรงกันข้ามกับธรรมชาติมนุษย์ แต่ความดีเป็นลักษณะที่ดีกว่าลักษณะที่มนุษย์เป็นอยู่อีกด้วย มนุษย์มักแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดในกับตนเอง หากสิ่งที่ขาดเป็นสิ่งที่ไม่ดี มนุษย์คงไม่พยายามเสาะหาเพื่อให้ได้มา คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีลักษณะดีขึ้น

ด้วยเหตุที่เป้าหมายสูงสุดของนักปราชญ์สำนักขงจื่อคือการพัฒนาตนไปสู่การเป็นวิญญูชนผู้มีมนุษยธรรม (仁) แต่ขงจื่อมิได้อธิบายเหตุผลว่าเหตุใดมนุษย์จึงต้องมีคุณธรรม ครั้นมาถึงสมัยเมิ่งจื่อซึ่งเป็นสมัยที่ผู้คนเริ่มหมดหวังกับคุณธรรม เมิ่งจื่อจึงต้องพยายามยืนยันว่าเหตุที่มนุษย์ต้องสั่งสมคุณธรรมก็เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ติงามอยู่ในตัว และธรรมชาติที่ติงามนี้เป็นเกณฑ์สำคัญที่แยกมนุษย์ออกจากสัตว์เดรัจฉาน ดังนั้นหากมนุษย์ไม่พยายามแสดงออกซึ่งคุณธรรมความดีก็ จะไม่ต่างอะไรกับสัตว์เดรัจฉาน

แนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์เลวร้ายของสวินจื่อใช้ว่าจะหมายถึงธรรมชาติของมนุษย์เป็นธรรมชาติที่เลวร้ายก็หาไม่ เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วน่าจะหมายถึงมีแนวโน้มที่จะสร้างความวุ่นวายจากพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัวมากกว่า อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าวฟังดูจะเป็นการมองมนุษย์ในแง่ร้ายและดูถูกความเป็นมนุษย์ แต่ถึงแม้มนุษย์มีธรรมชาติที่เลวร้ายก็ยังสามารถสร้างจริยธรรมหรือคุณงามความดีได้ แนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ของสวินจื่อจึงยังเป็นแนวคิดที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้ทำนองเดียวกับเมิ่งจื่อเพียงแต่มีเหตุปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกัน กล่าวคือเมิ่งจื่อให้เหตุผลว่าเพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ดีจึงสามารถพัฒนาตนเองเป็นปราชญ์เช่นพระเจ้าเหยากับพระเจ้าซุ่นได้ ขณะที่สวินจื่อให้เหตุผลว่าเพราะมนุษย์มีปัญหา มนุษย์จึงสามารถพัฒนาตนเองเป็นดังพระเจ้าอิวี่ได้ ทศนะเรื่องมนุษย์มีธรรมชาติอันเลวร้ายของสวินจื่อจึงไม่ใช่การมองมนุษย์ในแง่ร้าย แต่เป็นการแสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ แม้มนุษย์มีแนวโน้มกระทำความเลวโดยธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็สามารถสร้างความดี ความงาม และวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ความสำเร็จของมนุษย์ ทุกสิ่งที่ดีและมีค่าล้วนเป็นผลงานมนุษย์ทั้งสิ้น ด้วยทศนะความเชื่อในเรื่องศักยภาพของมนุษย์ดังกล่าว สวินจื่อจึงคัดค้านความเชื่อเรื่อง “ฟ้า” (เทียน 天) หรือสวรรค์ที่สามารถกำหนดชะตาชีวิตของผู้คนและสังคมได้เช่นที่เชื่อถือกันมาแต่โบราณ

2.2.2 แนวคิดเรื่อง “ฟ้า”

อาจกล่าวได้ว่า วาทกรรมอำนาจแห่ง “ฟ้า” หรือ “เทียน” (天) เป็นคติความเชื่อที่ครอบงำชาวจีนมานานตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจว ใช้อธิบายความชอบธรรมในการส่งต่ออำนาจ

ทางการเมืองให้แก่กลุ่มชนชั้นหนึ่งหรือกลุ่มวงศ์ตระกูลหนึ่ง เป็นอำนาจที่ควบคุมให้ประชาชนจำกัดอยู่ในกรอบความคิดที่ง่ายต่อการชักนำ

ในสมัยขุนชีว-จันกัวเมื่ออำนาจของราชวงศ์โจวตะวันออกเสื่อมถอยลง อำนาจของ “ฟ้า” ก็พลอยถูกทำลายไปด้วย เหล่าปัญญาชนในสมัยนั้นต่างมีแนวโน้มชี้ชวนให้มนุษย์ยึดเอาตัวเองเป็นที่พึ่ง ไม่ให้วาทกรรมอำนาจทั้งหลายเป็นตัวตัดสินชี้ขาดโดยไม่มีการตั้งคำถาม ทั้งยังให้ความสำคัญเรื่องศักยภาพและความสามารถในตัวของมนุษย์ ต่างเชื่อว่าการกระทำของมนุษย์มีส่วนในการกำหนดผลที่จะเกิดมาด้วย

นอกจากความเห็นขัดแย้งเรื่องธรรมชาติมนุษย์ สวินจื้อยังอธิบายแนวคิดเรื่อง “ฟ้า” ในลักษณะที่ต่างไปจากแนวคิดสำนักขงจื้อก่อนหน้า โดยขงจื้อยอมรับว่า “ฟ้า” มีเจตจำนง มีวิถีทาง และมนุษย์จำเป็นต้องยำเกรง

ขงจื้อกล่าวว่า “สำหรับวิญญูชน มีสามสิ่งที่เกรงกลัว กล่าวคือสวรรค์ กล่าวผู้ยิ่งใหญ่ กล่าววาจาของปราชญ์” (เล่มที่ 16 บทที่ 8)¹⁴

ในขณะที่เดียวกันเมิ่งจื้อก็มีความเห็นไปในทางเดียวกับขงจื้อว่าวิถีแห่ง “ฟ้า” กับวิถีแห่งมนุษย์มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน (เทียนเหรินเหออี 天人合一) ฟ้ากับมนุษย์ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งเป็นการอธิบายเอกภาพของมนุษย์กับ “ฟ้า” ด้วยความเชื่อที่มนุษย์คือสิ่งที่ “ฟ้า” ประทาน “ฟ้า” คือบรรพบุรุษของมนุษย์ มนุษย์จำแลงกายและได้รับเจตจำนงจาก “ฟ้า” “ฟ้า” กับมนุษย์จึงเป็นหนึ่งเดียวกัน สอดคล้องกันและตอบสนองซึ่งกันและกัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์แห่งสวรรค์ มนุษย์จึงควรทำความเข้าใจและเกรงกลัวธรรมชาติ เมิ่งจื้อยอมรับอำนาจสูงสุดของ “ฟ้า” และแสดงความยำเกรง ขณะเดียวกัน เมิ่งจื้อยังเชื่อที่มนุษย์มีส่วนร่วมในการกำหนดผลของชะตากรรมนั้นด้วย โดยอ้างชื่อจึงเพื่อยืนยันความเห็นของตน ดังคำกล่าวที่ว่า

...ฟ้าให้กำเนิดเหล่าชน
ประชาชนยึดตามข้อกำหนด

มีสิ่งสกกลบนเกณฑ์กฎ
ซึ่งชอบความหมัดจงดงามดี

(6A: 6)¹⁵

¹⁴ สุวรรณ สภาอนันท์, เรื่องเดียวกัน, 337.

¹⁵ ปกรณ์ ลิมปุนสรณ์, เรื่องเดียวกัน, 239.

สวินจื่อปฎิเสธอำนาจของ “ฟ้า” คำว่า “ฟ้า” (天) ในปรัชญานิพนธ์สวินจื่อ นอก จากจะหมายถึง ฟ้าและดิน (天地) ซึ่งเดิมเชื่อว่ามีอำนาจกำหนดชะตากรรม ดลบันดาลให้คุณให้โทษ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังหมายรวมถึง ธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติซึ่งสวินจื่อ มองว่าเป็นสิ่งที่ เกิดขึ้นเป็นธรรมดา เป็นวัฏจักร

. . . หมู่ดาวโคจรตามจักรราศี สุริยันต์จันทรพลัดกันส่องแสง สีฤดูหมุนเวียน หยิน หยางผันเปลี่ยน ลมฝนกระจาย สรรพสิ่งล้วนสอดคล้องบังเกิด ล้วนได้รับการบำรุงและเติบโต ตามอัตราภาพ ไม่พบเหตุที่มา แต่เห็นผลที่บังเกิด จึงอาจดูว่าศักดิ์สิทธิ์ ทุกคนรู้ผลที่ปรากฏ ไม่รู้ ความไร้ลักษณะ นี่คือผลงานของฟ้า ประชาชนผู้หยั่งรู้เท่านั้นไม่เรียกร่องที่จะรู้จักฟ้า. . .¹⁶

ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเคลื่อนที่ของดวงดาวก็ดี กลางวัน กลางคืนซึ่งเกิดจากการผลัดกันทำหน้าที่ของพระอาทิตย์พระจันทร์ก็ดี ฤดูกาลต่าง ๆ ก็ดี ล้วนเป็น การดำเนินไปตามปกติตามธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่างอาจดูน่าพิศวงแต่ไม่ใช่เรื่องที่ ควรมงาย นอบน้อมสักการะ ถึงแม้จะทำพิธีบูชามากมายแต่ปรากฏการณ์ธรรมชาติหาใช่เกิดขึ้นตาม ความปรารถนาของมนุษย์ไม่ พิธีกรรมที่ทำเพื่อเรียกร่องความสนใจหรืออ่อนน้อมให้ “ฟ้า” (ธรรมชาติ) ทำตามความปรารถนาของมนุษย์ สวินจื่อมองว่าเป็นแค่กิจกรรมเสริมแต่ง พระเน้าพระนอ เอาใจสิ่งที่ไม่มีความเป็นตัวตน เป็นการกระทำที่ไม่เกิดประโยชน์

ทำพิธีขอฝนแล้วฝนตก เป็นอย่างไร เรากล่าวว่าเป็นไปเช่นเดียวกับทำพิธีขอฝนแล้วฝน ไม่ตก”¹⁷

ฟ้าไม่ได้หยดฤดูหนาวเพราะมนุษย์กลัวความหนาว แผ่นดินไม่ไร้ขอบเขตเพราะมนุษย์ กลัวทางไกล”¹⁸

¹⁶ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยฟ้า (荀子 - 天论)” : . . . 列星随旋，日月递照，四时代御，阴阳大化，风雨博施，万物各得其和以生，各得其养以成，不见其事，而见其功，夫是之谓神。皆知其所以成，莫知其无形，夫是之谓天功。唯圣人为不求知天。 . . . หรือดู Knoblock 17.2b.

¹⁷ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยฟ้า (荀子 - 天论)” : . . . 雩而雨，何也？曰：无何也，犹不雩而雨也。 . . . หรือดู Knoblock 17.8.

ฝนจะตกหรือไม่ล้วนไม่เกี่ยวกับการอธิษฐานของมนุษย์ ปราภฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของมนุษย์หากแต่เป็นครรลองของธรรมชาติ ด้วยเหตุที่เป็นปราภฏการณ์ตามธรรมชาติ จึงไม่มีเหตุอะไรที่ต้องกลัวและบูชา สวินจื่อเห็นว่าปราชญ์ผู้ตระหนักในความเป็นจริงแห่งธรรมชาติอันเป็นธรรมดานี้ย่อมไม่ชวนขวยท่อมเทกำลังทำความเข้าใจ สร้างทฤษฎีเพื่ออธิบาย แต่ควรให้ความสำคัญที่การจัดการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้มากที่สุด

สรรเสริญฟ้าอย่างยิ่งใหญ่ อันใดเท่าเก็บเกี่ยวความอุดมสมบูรณ์ นอบน้อมสักการะฟ้า อันใดเท่าควบคุมอาณาตีสวรรค์ คาดหวังรอคอยฤดูกาล อันใดเท่าใช้ประโยชน์จากฤดูกาล ปล่อยให้เพิ่มตามธรรมชาติ อันใดเท่าพัฒนาตามศักยภาพ คิดถึงสิ่งตามที่เป็น อันใดเท่าจัดการเพื่อไม่ให้สูญ กังวลถึงสาเหตุที่มา อันใดเท่าบ่มเพาะให้สมบูรณ์ ด้วยเหตุที่มีวคาณิงถึงฟ้า จึงพลาดที่จะเข้าใจธรรมชาติ¹⁹

ในทัศนะของสวินจื่อ “ฟ้า” ไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์อันละเมิดมิได้ ภัยธรรมชาติที่เคยเชื่อว่าเป็นลางบอกเหตุ เป็นการส่งสารจากฟากฟ้าก็ไม่ใช่เรื่องสลับต่อไปอีก ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเพียงปราภฏการณ์แห่งธรรมชาติเท่านั้น สวินจื่อไม่เพียงสอนให้ไม่กลัวฟ้า ยังบอกให้มนุษย์รู้จักใช้ประโยชน์จากปราภฏการณ์ธรรมชาติทั้งหลายเหล่านี้ แม้ว่าสวินจื่อจะยอมรับในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แต่แทนที่จะม้วยกย่องสรรเสริญ ทำพิธีสักการะเพื่อขอให้ “ฟ้า” อำนวยอวยพร มนุษย์ควรทำความเข้าใจปราภฏการณ์มิใช่เพื่อการนอบน้อม กลัวเกรง แต่เป็นไปเพื่อจะได้รู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง

. . . วัฏจักรแห่งฟ้านั้นคงที่ มิได้เกิดขึ้นเพราะพระเจ้าเหยา มิได้ดับเพราะพระเจ้าเจี่ย หากจัดการได้ย่อมโชคดี หากทำสับสนยอมหายนะ ขยันขันแข็งทำมาหากินใช้จ่ายอย่างมัธยัสถ์ ฟ้ามืออาจบันดาลให้ยากจน กินอาหารบำรุงร่างกายดีหมั่นออกกำลังกาย ฟ้ามืออาจบันดาลให้ป่วยไข้ หมั่นฝึกฝนเต่าไม่วอกแวก ฟ้ามืออาจบันดาลความพินาศ แม่น้ำแล้งก็ไม่ทำให้ออดอยาก หนาว

¹⁸ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยฟ้า (荀子 - 天论)” : . . . 天不為人惡寒也輟冬，地不為人惡辽远也輟广。 . . . หรือดู Knoblock 17.5.

¹⁹ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยฟ้า (荀子 - 天论)” : . . . 大天而思之，孰与物畜而制之！从天而颂之，孰与制天命而用之！望时而待之，孰与应时而使之！因物而多之，孰与骋能而化之！思物而物之，孰与理物而勿失之也！愿于物之所以生，孰与有物之所以成！故错人而思天，则失万物之情。 . . . หรือดู Knoblock 17.10.

ร้อนไม่ทำให้ป่วยไข้ ฝีฝีศากก็ไม่ก่อให้เกิดอับมงคล อยู่ในที่แร้นแค้นแต่กลับทำตัวหรูหรา ฟ้ามืออาจบันดาลให้ร่ำรวย ไม่ขยันทำมาหากิน ฟ้าย่อมมีอาจทำให้พร้อมมูล กระทำฝ่าฝืนทำการอุกอาจประพฤติดัวเลวแลก ฟ้ามืออาจอำนวยพร แม้น้ำยังไม่แล้งกลับอดอยาก ไม่หนาวไม่ร้อนกลับป่วยไข้ ฝีฝีศากมีทันสาบแห่งความอับมงคลก็มาถึง ได้รับผลดีเพราะทำตัวสอดคล้องกับฟ้า เกิดวิบัติเพราะทำตัวแปลกแยก ไม่อาจโทษฟ้า เพราะนี่คือหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ ด้วยเหตุที่เข้าใจความแตกต่างของคนกับฟ้าจึงสมควรเรียกว่ามนุษย์. . .²⁰

แนวคิดหลักเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง “ฟ้า” ก็คือการปฏิเสฐวาทกรรมอำนาจแห่งฟ้าซึ่งเป็นกรอบความเชื่อที่จำกัดอิสรภาพในการดำเนินชีวิต สวินจื่อประกาศอิสรภาพโดยชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีศักยภาพพอที่จะยึดเอาตัวเองเป็นที่พึ่ง ไม่จำเป็นต้องหวาดกลัวหรือปล่อยให้อำนาจแห่งฟ้าเป็นผู้ชี้หน้า สวินจื่อปฏิเสธอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของ “ฟ้า” เพราะเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ หากมนุษย์มีความพยายามความสามารถก็จะประสบความสำเร็จได้ ไม่มีสิ่งใดมาทำลายความสำเร็จจากมั่งมีนมนุมาณะของมนุษย์ได้ ในสมัยนั้นหันไปทางใดก็เจอแต่ภัยสงครามความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้าผู้คนต่างตกอยู่ในความทุกข์ยาก ต้องการที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยว จึงเป็นธรรมดาที่เรื่องราวอภินิหาร เวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลังเพื่องฟูในยามนั้น ความเห็นของสวินจื่อเกี่ยวกับเรื่อง “ฟ้า” เป็นความตั้งใจคัดค้านความเชื่อความงมงายเรื่องลึกลับ เรื่องราวอภินิหารที่กำลังครอบงำจิตใจของผู้คนให้หลงมัวเมา สวินจื่อได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับจักรวาลและมนุษย์อย่างมีเหตุผลและเป็นไปตามธรรมชาติอย่างสมบูรณ์แบบ

. . . ฟ้ามีฤดูกาล ดินมีทรัพยากร มนุษย์มีการจัดการ นี่จึงเรียกความกลมกลืน. . .²¹

²⁰ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยฟ้า (荀子 - 天论)” : . . . 天行有常，不为尧存，不为桀亡。应之以治则吉，应之以乱则凶。强本而节用，则天不能贫；养备而动时，则天不能病；修道而不贰，则天不能祸。故水旱不能使之饥，寒暑不能使之疾，袄怪不能使之凶。本荒而用侈，则天不能使之富；养略而动罕，则天不能使之全；倍道而妄行，则天不能使之吉。故水旱未至而饥，寒暑未薄而疾，袄怪未至而凶。受时与治世同，而殃祸与治世异，不可以怨天，其道然也。故明于天人之分，则可谓至人矣。 . . . หรือดู Knoblock 17.1.

²¹ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยฟ้า (荀子 - 天论)” : . . . 天有其时，地有其财，人有其治，夫是之谓能参。 . . . หรือดู Knoblock 17.2a.

สวินจื่อกล่าวว่าคุณูปการของ “ฟา” คือเป็นแหล่งที่มาของฤดูกาลและความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ส่วนมนุษย์มีการปกครอง ผู้ปกครองที่ดีจึงจำเป็นต้องเรียนรู้และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวิถีทางของธรรมชาติ

2.2.3 แนวคิดเรื่องการปกครองแบบจารีตธรรมและ “ฝ่า” (礼仪法治)

2.2.3.1 การปกครองโดยจารีตธรรม (หลี่)

การที่สวินจื่อได้รับการศึกษาในสำนักขงจื่อ ย่อมมีความเชื่ออย่างมั่นคงว่า “หลี่” เป็นหลักการสำคัญในการปกครอง สวินจื่อให้ความสำคัญกับ “หลี่” และกล่าวถึง “หลี่” ไว้มาก²² แนวคิดเรื่อง “หลี่” ของสวินจื่อยังมีอิทธิพลต่อปรัชญาขงจื่อในยุคต่อมา กล่าวคือ ตำราแม่บทของปรัชญาสำนักขงจื่อว่าด้วยจารีต (หลี่) มีสองเล่มได้แก่ ตำราว่าด้วยมารยาทและพิธีกรรม 《礼仪》 กับบันทึกจารีต 《礼记》 เล่มหลังนั้นมีเนื้อหาซึ่งเขียนโดยลูกศิษย์ของสวินจื่อ²³

มาซายุกิ ซาโต ได้สรุปบทบาทของ “หลี่” ในแง่มิติทางการเมืองการปกครองไว้ว่ามี 2 บทบาทคือ “หลี่” ในฐานะเครื่องมือที่จะนำพาสังคมไปสู่ความสงบราบคาบ และเป็นต้นเค้าของหลักการปกครองในอุดมคติ²⁴ โดยสวินจื่อมุ่งใช้ “หลี่” เป็นเครื่องมือจัดการทรัพยากรด้วยความเชื่อพื้นฐานเรื่องธรรมชาติมนุษย์มีแนวโน้มใฝ่เลว สวินจื่อมองว่ามนุษย์มีความปรารถนาที่ไม่สิ้นสุด แต่ทรัพยากรมีจำกัด จึงเป็นต้นตอความขัดแย้งภายในสังคม สารสำคัญของแนวคิดเรื่องการปกครองของสวินจื่อจึงเน้นไปที่การควบคุมความปรารถนาของมนุษย์ และกระจายทรัพยากรตามลำดับชั้นทางสังคม ดังที่สวินจื่อกล่าวว่า

... มนุษย์มีตัณหา หากไม่ได้รับการสนองตอบ หากไม่ได้มีाय่อมแสวงหา แสวงหาอย่างไร้ระเบียบไม่มีขอบเขต ย่อมไม่อาจไม่ขัดแย้ง ขัดแย้งแล้ววุ่นวาย วุ่นวายจึงเร้นแค้น บุรุษกษัตริย์ เกลียดความวุ่นวาย ด้วยเหตุนี้จึงบัญญัติจารีตและคุณธรรมเพื่อสร้างลำดับชั้น เพื่อ

²² Cua, Antonio S, *Human Nature, Ritual, and History: studies in Xunzi and Chinese Philosophy*, (Washington D.C.: CUA Press, 2005), 46. และ Sato, Masayuki 佐藤将之 《21 世纪《荀子》思想研究的意义与前景》，载《杭州师范大学学报(社会科学版)》2015 年 6 期，30。

²³ Feng Yu-lan, *A Short History of Chinese Philosophy*, Translated by Derk Bodde, (New York: Macmillan, 1964), 148.

²⁴ Sato, Masayuki, *Ibid*, 417.

อบรมตัณหามนุษย์ มอวิธีที่จะแสวงหา ทำให้ไม่ปรารถนาตามตัณหา ทรัพยากรต้องไม่สิ้น เพราะตัณหา ทั้งตัณหาและทรัพยากรค่าจุนกัน นี่จึงเป็นที่มาของหลี่. . .²⁵

สวินจื่อใช้ “หลี่” เป็นเครื่องแบ่งชนชั้นทางสังคม และใช้ฐานะชนชั้นในสังคมในการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากร ข้อที่น่าสังเกตก็คือแนวคิดการปกครองแบบ “หลี่” ของสวินจื่อนี้ แตกต่างจากแนวคิดสำนักขงจื่อดั้งเดิมอย่างชัดเจน เดิมที “หลี่” เป็นเสมือนกลไกทางจริยศาสตร์ในการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมในปัจเจกชน แต่สำหรับสวินจื่อ “หลี่” กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่หวังผลควบคุมความปรารถนาของหมู่ชนในสังคม²⁶

2.2.3.2 การปกครองโดย “ฝ่า”

ในขณะเดียวกัน สวินจื่อก็ตระหนักเห็นปัญหาในหมู่ชนชั้นใต้ปกครองที่เห็นแก่ตัว เห็นผิดในเรื่อง “ฝ่า” งามงายไสยศาสตร์และเผ่ารอให้ “ฝ่า” ประทานความช่วยเหลือ²⁷ และ “หลี่” ของขงจื่อดั้งเดิมก็ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงคนเหล่านี้ ทั้งนี้คนเหล่านี้ก็ไม่สนใจที่จะปฏิบัติตาม “หลี่” เช่นกันเพราะเห็นว่า “หลี่” เป็นเรื่องไกลตัว สวินจื่อจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องเข้าไปจัดการ บังคับให้ชนชั้นล่างเหล่านี้หันมาสนใจเรื่อง “หลี่” ด้วยเหตุนี้ “ฝ่า” จึงกลายเป็นเครื่องมือที่สวินจื่อเลือกใช้²⁸

อย่างไรก็ดี เหลียงฉีเขาเคยให้ความเห็นเรื่อง “หลี่” ของสวินจื่อไว้ว่า สิ่งที่สวินจื่อเรียกว่า จาริต (หลี่) และความถูกต้อง (อี) แท้จริงแล้วก็คือ “ฝ่า” นั่นเอง²⁹ เป็นไปได้ว่าในความเข้าใจตามแนวทางของขงจื่อ กฎหมาย (ฝ่า) เกิดจากส่วนประกอบหลักสองส่วน ได้แก่ “หลี่” ใน

²⁵ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - ว่าด้วยจาริต (荀子 - 礼论)”:. . .礼起于何也? 曰: 人生而有欲, 欲而不得, 则不能无求。求而无度量分界, 则不能不争; 争则乱, 乱则穷。先王恶其乱也, 故制礼义以分之, 以养人之欲, 给人之求。使欲必不穷于物, 物必不屈于欲。两者相持而长, 是礼之所起也。 . . . หรือดู Knoblock 19.1a

²⁶ Cui Dahua, Ibid, 60-62.

²⁷ ข้อความเดิมคือ 故君子敬其在己者, 而不慕其在天者; 小人错其在己者, 而慕其在天者。君子敬其在己者, 而不慕其在天者, 是以日进也; 小人错其在己者, 而慕其在天者, 是以日退也。故君子之所以日进, 与小人之所以日退, 一也。君子小人之所以相县者, 在此耳。 หรือดู Knoblock 17.6.

²⁸ Luo Guojie 罗国杰 《中国伦理思想史·上卷》北京: 中国人民大学出版社, 2007, 240.

²⁹ อ้างถึงใน Hu Wei 胡伟 《论荀子的“礼法”法思想及其现实意义》, 云南师范大学硕士学位论文, 2005, 1.

ฐานะหลักเกณฑ์ของความประพฤติที่ถูกต้อง กับกระบวนการลงทัณฑ์ (สิง 卅) ด้วยเหตุนี้ ในสายตาของนักคิดแนวขงจื้อ การปกครองจึงไม่อาจแยกจากการดำรงตนตามหลักศีลธรรม “หลี่” กับ “ฝ่า” จึงเป็นสิ่งเดียวกันไปโดยปริยาย³⁰

ในอีกแง่หนึ่ง มโนทัศน์เรื่องจารีตกับกฎหมายนั้นอาจมองได้ว่าเป็นสองสิ่งที่แยกกัน กล่าวคือ กฎหมายเป็นหลักเกณฑ์ที่เกิดจากการบังคับ แต่จารีตเป็นหลักเกณฑ์ที่จัดให้ชอบด้วยเหตุผล³¹ นอกจากนี้ โรเจอร์ เอมส์ พบว่า “ฝ่า” ในสวินจื้อมีแนวคิดคล้ายคลึงกับแนวนิตินิยม³² ส่วนมาซาฮิโก ซาโตะเห็นว่า “ฝ่า” ของสวินจื้อมีความหมายในเชิงการบริหารอำนาจของผู้ปกครองมากกว่า³³ สวินจื้อเองก็แสดงความแตกต่างของ ของ “หลี่” กับ “ฝ่า” ไว้ดังนี้

...แต่ซึ่งเป็นที่ประจักษ์คือ ยกจารีต (หลี่) และทำฝ่าให้สมบูรณ์ แล้วอาณาจักรจะเป็น
ปึกแผ่น. . .³⁴

นั่นคือในการปกครองจำเป็นต้องบริหารทั้ง “หลี่” กับ “ฝ่า” ควบคู่กันไป จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องการปกครองแบบจารีตธรรม (หลี่) และ “ฝ่า” ถือได้ว่าเป็นแกนทางการปกครองของสวินจื้อ ทั้ง “หลี่” กับ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื้อต่างก็ถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์เดียวกันนั่นคือ เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมให้แสดงออกอย่างเหมาะสมตามฐานานุรูปที่ผูกติดยึดโยงกันในสังคม ทว่า กลุ่มเป้าหมายของแนวคิด “หลี่” กับ “ฝ่า” ต่างกัน กล่าวคือ “หลี่” เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการชนชั้นปกครองเป็นหลัก ในขณะที่ “ฝ่า” เป็นเครื่องมือบังคับให้ชนชั้นใต้ปกครองหันมาสนใจ “หลี่”

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดของสวินจื้อกับแนวคิดของสำนักขงจื้อดั้งเดิม ก็พอที่จะทำให้เห็นได้ว่าแม้โดยหลักการแล้ว สวินจื้อยังคงยึดถือตามอุดมการณ์และเป้าหมายแห่งปรัชญาของแนวคิด

³⁰ Li, Fuldien, “Confucianism: Ethics and Law,” in *Encyclopedia of Chinese Philosophy*, ed. Antonio S.Cua (New York: Routledge, 2003), 80.

³¹ Hansen, Chad, “Fa (Standards: Laws) and Meaning Changes in Chinese Philosophy,” *Philosophy East and West* (Jul 44, 1994): 458.

³² Ibid, 456.

³³ Sato, Masayuki, Ibid, 407.

³⁴ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื้อ – วิธีแห่งราชันย์ (荀子 – 君道)”:. . . 至道大形：隆礼至法则国有常. . . หรือดู Knoblock 12.7

ของสำนักขงจื้อ แต่สวินจื้อได้พัฒนาปรับปรุงแก้ไขแนวทางการอธิบายและจุดเน้นของแนวคิดสำนักขงจื้อไปในลักษณะที่แตกต่างจากเดิมหลายประการ

ประการแรก แนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ของสวินจื้อแสดงให้เห็นความพยายามแก้ไขจุดอ่อนของเมิ่งจื้อ โดยการเพิ่มเติมองค์ความรู้เรื่องธรรมชาติมนุษย์ จนเป็นผลให้แนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์ของสำนักขงจื้อดั้งเดิมสมบูรณ์ เป็นเหตุเป็นผล และมีน้ำหนักเพียงพอต่อการชักชวนให้คนเห็นตาม

ประการที่สอง แนวคิดเรื่อง “ฟ้า” เป็นทัศนะซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสวินจื้อมีมุมมองของนักคิดหัวก้าวหน้า ผู้สังเกตเห็นแนวโน้มของสังคมที่เริ่มตั้งคำถาม และต้องการคำอธิบายความเป็นไปในธรรมชาติอย่างเป็นตรรกะ

ประการสุดท้าย แนวคิดทางการปกครองของสวินจื้อเป็นความพยายามที่จะธำรงรักษาแนวคิดสำนักขงจื้อให้คงอยู่ต่อไป ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในยุคจั้นกั๋ว โดยสวินจื้อได้มีการพัฒนาปรับปรุงและแก้ไขบทบาทของ “หลี่” และเพิ่มบทบาทของ “ฝ่า” ให้ตอบสนองเป้าประสงค์ทางการปกครองบริหารบ้านเมือง

2.3 สรุป

ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมการเมือง เป็นเหตุให้การเลื่อนเปลี่ยนชนชั้นเป็นไปอย่างสะดวกและกว้างขวางกว่าเดิมมาก รวมถึงทำให้ชนชั้นได้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้น อำนาจการเมืองแต่เดิมเคยจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มชนชั้นปกครองส่วนน้อยผ่านถ่ายสู่ชนชั้นล่าง สามัญชนสามารถมีส่วนร่วมกับการบริหารปกครองผ่านการศึกษา ชนชั้นสามัญชนอาจจะกลายเป็นชนชั้นปกครองได้โดยอาศัยสติปัญญาความสามารถ ในขณะที่ชนชั้นปกครองก็สามารถถูกลดฐานะกลายเป็นสามัญชนได้หากไร้ความสามารถหรือกระทำหน้าที่ผิดพลาด

บรรยากาศการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและการถกเถียงแลกเปลี่ยนหลักการความคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นมีส่วนสำคัญในการชักนำให้สวินจื้อเปิดกว้างทางความคิดและพร้อมยอมรับการปรับเปลี่ยนรายละเอียดบางอย่างของแนวคิดสำนักขงจื้อให้สอดคล้องกับความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ในบริบทใหม่ทางสังคม

บทที่ 3

ความเข้าใจเรื่อง “หลี่” กับ “ฝ่า” ก่อนจะถึงสวินจื่อ

อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะโดดเด่นของปรัชญาจีนคือ การเป็นองค์ความรู้ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม ท่ามกลางความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงผ่านของโครงสร้างสังคมที่กระทบถึงปัจจัยการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ของผู้คนบนแผ่นดินจีนในยุคชุนชิว-จั้นกั๋วอย่างใหญ่หลวงดังได้กล่าวมาในบทที่แล้ว ก็มีนักคิดนักปรัชญาจำนวนมากปรากฏตัวออกมานำเสนอและเผยแพร่หลักการแนวคิดต่าง ๆ กันไป เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนแตกประเด็นครอบคลุมเนื้อหาอย่างกว้างขวาง จนได้ชื่อว่าเป็นยุคสมัยแห่ง “ร้อยสำนักประชันเสียง”

ในบรรดาแนวคิดสำคัญต่าง ๆ ที่ประชันกันอยู่นั้น จะพบว่ามีความหลากหลายของการปกครองที่สำคัญอยู่สองสายคือ แนวคิดสำนักขงจื้อซึ่งมีการปกครองโดยใช้ “หลี่” กับการปกครองสำนักนิตินิยมซึ่งมี “ฝ่า” เป็นเครื่องมือหลัก และเพื่อให้เข้าใจปรัชญาการปกครองของสวินจื่อได้ดียิ่งขึ้น บทนี้จึงจะศึกษาความเข้าใจเรื่อง “หลี่” กับ “ฝ่า” ที่มีมาก่อนจะถึงสวินจื่อ

3.1 ฐานความรู้เรื่อง “หลี่” ก่อนหน้าสวินจื่อ

อย่างที่กล่าวไปว่าเป้าหมายหลักของแนวคิดขงจื้อคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการปกครองบริหารบ้านเมือง การที่ขงจื้อเคยอาศัยอยู่ในแคว้นหลู่ซึ่งเป็นหนึ่งในไม่กี่แคว้นที่โจวจง เจ้าผู้ครองแคว้นหลู่คนแรก เป็นผู้วางระเบียบสังคมตลอดจนระบบคุณธรรมไว้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ขงจื้อได้รับภาพสังคมอุดมคติในสมัยราชวงศ์โจวเป็นแบบอย่างในการจัดการบริหารปกครอง ระเบียบที่โจวจงสร้างขึ้นนั้นก็คือ “จารีตแห่งราชวงศ์โจว” หรือโจวหลี่ (周禮) ซึ่งเป็นระบบจริยธรรมที่กำหนดทิศทางระเบียบของสังคมในตอนนั้นและเป็นหลักที่พิทักษ์ความเรียบร้อยรุ่งเรืองให้กับราชวงศ์โจวตะวันตกนานนับร้อยปี

แม้ว่า “หลี่” เป็นหลักการสำคัญในปรัชญาขงจื้อ แต่ขงจื้อก็ไม่เคยกำหนดนิยามของ “หลี่” ให้ชัดเจน นั่นจึงนำมาซึ่งการถกเถียงเรื่องความหมายของ “หลี่” ที่ยังไม่รู้จบและเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของปรัชญาขงจื้อ ขงจื้อพูดถึง “หลี่” ไว้หลายแห่ง มีการเก็บสถิติว่าปรากฏการใช้อักษรหลี่ (禮) 75 ตัวในคัมภีร์หลุนอี่ว ทว่าก็มีเช่นกันที่หลายครั้งขงจื้อพูดถึง “หลี่” โดยไม่ใช้คำว่า “หลี่” เช่นในเล่มที่ 10 แม้มืออักษร “หลี่” (禮) ปรากฏเพียงหนึ่งตัวแต่กลับเป็นเล่มที่มีเนื้อหากล่าวถึง “หลี่” ไว้เป็นส่วนใหญ่ในความหมายของข้อปฏิบัติและมารยาทในสถานการณ์ต่าง ๆ

สี่ว์ฟูกวน (徐复观) มองว่าสถานะของ “หลี่” ในยุคชุนชิว-จั้นกั๋วมีการปรับตัวเป็นสามรูปแบบ คือ “หลี่” ในฐานะพิธีกรรม “หลี่” ในฐานะสัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม และ “หลี่” ในฐานะกลไกทางการเมืองการปกครอง¹

3.1.1 “หลี่” ในฐานะพิธีกรรม

ชิราคาวา ชิซึกะ (Shirakawa Shizuka) นักวิจัยชาวญี่ปุ่นเสนอว่าอักษร “หลี่” (禮) ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกบัณฑิตผู้ศึกษาปรัชญาตามแนวทางขงจื้อ มีที่มาจากรูปภาพของหมอฟีกำลังทำพิธีขอฝน และชนเผ่าหมอฟีนี่เองที่เป็นผู้ให้กำเนิดพิธีสวดมนต์และหลักปรัชญาขงจื้อ (Confucianism)² คำอธิบายของชิราคาวาฟังดูเข้ากันได้ดีเมื่อคิดว่าแนวคิดสำนักขงจื้อเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญแก่ “หลี่” ซึ่งมีที่มาจากพิธีกรรมการบวงสรวงฟ้าดิน และอักษร “หลี่” มีที่มาจากอักษรแทนภาพของภาชนะใส่ของเพื่อการบูชา

สังคมจีนเป็นเช่นสังคมในยุคแรกของอารยธรรมต่าง ๆ กล่าวคือ ผู้คนในสังคมมักนับถือธรรมชาติ บูชาผี มีการทำพิธีบวงสรวงเพื่อแสดงความเคารพ ขอพร และปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย การประกอบพิธีกรรมของชาวจีนตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อในอำนาจแห่งฟ้าและธรรมชาติ(เทียน 天) เชื่อว่าโชคชะตาขึ้นอยู่กับเทพบันดาล ฟ้ากำหนด ทวยเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจประสาทพร หรือดลบันดาลให้เกิดความหายนะ การสร้างความประทับใจให้เหล่าเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายพึงพอใจเพื่ออำนวยพรจึงเป็นเรื่องใหญ่อันดับต้น ในการเซ่นทรวงก็ต้องใช้สิ่งที่มีค่าที่สุด อาหารที่ดีที่สุด เป็นเครื่องสังเวยบูชา ขณะทำพิธีผู้ร่วมพิธีต้องกระทำตามลำดับขั้นตอนด้วยความขอบคุณเคารพยำเกรงเพื่อให้ทวยเทพยอมรับเครื่องสังเวย มิเช่นนั้นแล้วเทพดาอาจไม่พอใจ แล้วจะไม่ยอมรับเครื่องสังเวย พิธีบูชาและการปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างเคร่งครัดจึงเป็นที่มาของ “หลี่” ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมจึงเป็นความหมายตั้งต้นของ “หลี่”

แม้ขงจื้อจะยังคงยึดถือ “หลี่” ในฐานะพิธีกรรมแบบดั้งเดิม แต่ไม่ได้เป็นแค่พิธีกรรมซึ่งอาศัยพลังแห่งความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การประกอบพิธีกรรมตามธรรมเนียมประเพณีของขงจื้อยังเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระดับปัจเจก กล่าวคือ เป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้ มนุษย์ในสังคมวางตัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมหน้าที่ในสังคม โดยยกตัวอย่างกรณีการฆ่าแกะในพิธีวันสารท ดังความว่า

¹ อ้างถึงใน Zhang Lizhu 张丽珠 《中国哲学史三十讲》北京：北京师范大学出版社，2010，19.

² Sato, Masayuki, *The Confucian Quest for Order: the Origin and Formation of the Political Thought of Xun zi*, (Leiden: Brill, 2003), 191.

จื่อจื่ออยากให้เลิกพิธีบูชาัญญาแคะในวันสารท อาจารย์กล่าวว่า “ชื่อ เจ้ารักแคะ เรารัก หลี่” (เล่มที่ 3 บทที่ 17)³

การตอบโต้ของขงจื่อต่อความเห็นของลูกศิษย์ที่ต้องการให้ยกเลิกการฆ่าแคะเพื่อ บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บรรพชนและฟ้าดินในพิธีวันสารท ไม่ใช่เป็นเพราะขงจื่อคลั่งไคล้พิธีกรรม การบูชา แคะในวันสารทเป็นพิธีรับคำสั่งจากพระเจ้าแผ่นดิน ในสมัยนั้นยังคงมีการประกอบพิธีแม้จะไม่รับ คำสั่งของกษัตริย์มาปฏิบัติ แสดงให้เห็นความเสื่อมของอำนาจส่วนกลาง เป็นยุคที่แคว้นแต่ละแคว้น เริ่มแข็งข้อ ไม่สนใจอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินอีกต่อไป ขงจื่อต้องการคงพิธีเอาไว้ ไม่ใช่แค่เพียง ต้องการรักษานบประเพณีดั้งเดิม แต่เพื่อหวังว่าการประกอบพิธีจะช่วยย้าเตือนให้เหล่าขุนนางและ ประชาชนระลึกได้ว่าต้องปฏิบัติตามคำสั่งของกษัตริย์ต่อไป

นอกจากใช้เป็นเครื่องเตือนให้ระลึกถึงการทำตามคำสั่ง “หลี่” ยังใช้เป็นเครื่อง แบ่งแยกฐานะ ชนชั้นของคนในสังคม

ขงจื่อกล่าวถึงจื่อจื่อว่าจัดการร้ายรำระบำแปดแถวในเขตตำหนักตน “หากทนเช่นนี้ได้ จะมีอะไรอีกที่ทนไม่ได้” (เล่มที่ 3 บทที่ 1)⁴

ระบำแปดแถวคือพิธีบวงสรวงที่ใช้คนรำ 8 แถว ทุกแถวมี 8 คน รวมทั้งสิ้น 64 คน ตามระเบียบจรรยาบรรณในราชวงศ์โจวได้กำหนดไว้ว่าระบำแปดแถวเป็นพิธีบวงสรวงขององค์จักรพรรดิ การที่จื่อจื่อซึ่งเป็นเพียงอุปราชแห่งแคว้นหลู่จัดการร้ายรำซึ่งสงวนเฉพาะองค์กษัตริย์เจ้าแผ่นดินเป็น การบังอาจผิดจารีตอย่างร้ายแรง ขงจื่อจึงได้ประชดว่าหากทนความบังอาจเช่นนี้ได้ คงไม่มีอะไรที่ทน ไม่ได้แล้ว เหตุที่ขงจื่อไม่สามารถทนการกระทำของจื่อจื่อได้เป็นเพราะการกระทำของจื่อจื่อถือได้ว่าเป็น การละเมิด “หลี่” ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ถูกกำหนดมาเพื่อชนแต่ละชั้นทำตามสถานภาพ ระบำแปดแถว เป็นพิธีสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน แต่จื่อจื่อซึ่งเป็นเพียงขุนนางกลับบังอาจจัดพิธีชนิดเดียวกันถือได้ว่าเป็น การเป็นลบหลู่และเป็นการละเมิด “หลี่” อย่างจงใจ “หลี่” ที่ถูกละเมิดย่อมสูญเสียพลังอำนาจในการปกครองและการละเมิด “หลี่” ของจื่อจื่อจึงเป็นการทำทลายอำนาจการปกครองของกษัตริย์ที่ขงจื่อ ไม่อาจทนได้

³ สุวรรณฯ สถาอาณันท์, หลุนอิว: ขงจื่อสนทนา, (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2554), 199.

⁴ เรื่องเดียวกัน, 195.

กล่าวโดยสรุป ความหมายแรกเริ่มของ “หลี่” ในฐานะพิธีกรรมช่วยกำหนดชนชั้น และสร้างความตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลที่มีต่อสังคมที่ตนสังกัดอยู่

3.1.2 “หลี่” ในฐานะสัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม

ภาพของการปกครองโดย “หลี่” ในสังคมสมัยต้นราชวงศ์โจวได้สร้างความประทับใจและศรัทธาให้กับขงจื้อจนถือเอาภาพนั้นเป็นภาพของสังคมในอุดมคติ จนกระทั่งเข้าสู่ยุคขุนวิระระบบการปกครองแห่งราชวงศ์โจวซึ่งมี “หลี่” เป็นหัวใจจึงค่อย ๆ คลอนแคลนเสื่อมอำนาจลง

เพื่อฟื้นฟู “หลี่” ขงจื้อได้สร้างคำอธิบายใหม่ให้แก่แก่นทัศน์ “เหริน” (仁) ซึ่งมีอยู่ในสังคมจีนแต่โบราณ ความหมายดั้งเดิมของคำว่า “เหริน” เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนสองคนโดยเฉพาะความรักสนิทสนมที่มีต่อกันกับคนในครอบครัวหรือตระกูลเดียวกัน ขงจื้อปรับเปลี่ยนนัยของ “เหริน” ที่จำกัดเฉพาะกับคนในครอบครัวให้นำไปใช้กับคนนอกครอบครัวด้วย เมื่อพานฉือถามถึง “เหริน” ขงจื้อตอบว่า “รักมนุษย์”⁵ คำว่า “รัก” ในที่นี้คือ (愛 爰) เป็นคำที่หมายถึงความรักสรรพสิ่งทั่วไปไม่เหมือนกับความรู้สึกรักสนิทชิดเชื้อ (亲 亲) ที่ใช้กับคนในครอบครัวเดียวกัน และคำว่า “มนุษย์” ก็มีนัยหมายถึงคนทั่วไปนอกเหนือจากคนในเครือญาติเดียวกัน⁶ ดังนั้น คำตอบว่า “เหริน” คือการรักมนุษย์ของขงจื้อจึงเป็นการขยายความรักสนิทสนมจากความรักในครอบครัวในหมู่เครือญาติเดียวกันไปสู่การรักคนอื่นทั่วไปในสังคม “เหริน” หรือในอีกนัยว่า “การรักมนุษย์” จึงเป็นการชี้แนะผู้มีอำนาจหรือผู้ทำหน้าที่ปกครองให้แผ่ความรักความเมตตาไปยังประชาราษฎร์หรือผู้อยู่ใต้ปกครองด้วย

จากฐานความคิดเรื่อง “เหริน” ทำให้การปกครองตามอุดมคติของขงจื้อสร้างความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตนมีต่อสังคมมนุษย์ ขงจื้อทำ “หลี่” ให้เชื่อมโยงกับ “เหริน” โดยอธิบายว่าวิธีที่จะบรรลุ “เหริน” ได้คือ การปฏิบัติตาม “หลี่” เพราะ “หลี่” คือรอบเครื่องมือในการพัฒนาตนเองไปสู่ “เหริน” ด้วยเหตุนี้แนวทางคำสอนของขงจื้อจึงเริ่มต้นที่การพัฒนาตนเองเพื่อให้บรรลุ “เหริน” และให้ความสำคัญกับการฟื้นฟู “หลี่”

ในความคิดของขงจื้อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องอาศัย “หลี่” เป็นเครื่องกลมเกลียด ดังคำกล่าวของขงจื้อความว่า

⁵ เล่มที่ 22 บทที่ 12, เรื่องเดียวกัน, 292.

⁶ ปกรณ์ ลิ้มปนูสรณ์, ทัศนศิลป์ในปรัชญาอนุพันธุวิทยาทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณคดี “เมิ่งจื้อ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2552), 73-74.

มีความรู้อย่างจึ้งจู้จ้ง ปลอดภัยอย่างง่วงงัว กล้าหาญอย่างจวงจื่อแห่งเมืองเปียน สามารถศิลปะรอบด้านอย่างหร่านฉิว กล่อมเกลียด้วยหลี่ ดนตรี สามารถทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (เล่มที่ 14 บทที่ 13)⁷

การกล่าวเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า “หลี่” มีหน้าที่นอกเหนือไปจากพิธีกรรมที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว กล่าวคือ เป็นเครื่องมือกล่อมเกลียด้วยหลี่ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ต้องตั้งอยู่บน “หลี่” จึงจะถือว่าเป็นพฤติกรรมที่ดีงาม

กล่าวโดยสรุป “หลี่” ในฐานะสัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม เป็นบรรทัดฐานทางจริยธรรมที่ช่วยตกแต่งพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมพอดี ไม่มากหรือน้อยเกินไป ขงจื่อให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน การแสดงออกพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนที่ประกอบด้วยผู้คนมากมายดำเนินไปได้อย่างสงบเรียบร้อยจึงเป็นสิ่งจำเป็น

น่าสังเกตว่า แนวคิดเรื่อง “หลี่” ในฐานะบรรทัดฐานทางจริยธรรม สะท้อนให้เห็นการเคลื่อนไหวของนัยที่มีอยู่เดิมจากพิธีกรรมไปสู่ความหมายในเชิงจริยธรรมมากขึ้น

3.1.3 “หลี่” ในฐานะกลไกทางการเมืองการปกครอง

นอกจาก “หลี่” ในฐานะพิธีกรรมและสัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม ขงจื่อยังขยายบทบาทของ “หลี่” ให้ครอบคลุมไปถึงแง่มุมทางการเมืองการปกครอง ทั้งนี้ แนวคิดสำนักขงจื่อเป็นแนวคิดทางการเมืองการปกครองที่เน้นบุคคลเป็นสำคัญ ชนชั้นปกครองจึงเป็นหัวใจหลักในกลไกการจัดการเมือง การปกครอง ข้อเรียกร้องเพื่อแก้ไขปัญหาทางการเมืองจึงอยู่ที่การจัดการคุณธรรมของผู้ปกครอง

ด้วยขงจื่อมองว่า ผู้ปกครองคือผู้ชี้หน้าที่มีอิทธิพลต่อผู้ใต้ปกครอง การปกครองที่ราบรื่นจะเกิดขึ้นได้ด้วยผู้ปกครองที่มี “หลี่”

หากผู้นำรักชนบจาริต หมู่ประชาราษฎร์ยอมไม่มีใครไม่เคารพ หากผู้นำรักมันในความถูกต้อง หมู่ประชาราษฎร์ยอมไม่มีใครกล้าไม่สยบยอม หากผู้นำรักสัจจะ หมู่ประชาราษฎร์ยอมไม่มีใครกล้าไม่จริงใจ หากบรรลู่สิ่งเหล่านี้ได้อาณาประชาราษฎร์จากทั่วทุกสารทิศจะอุมลู่กุงหลานมาอยู่ด้วย จะต้องอาศัยความรู้เรื่องเกษตรไปไย (เล่มที่ 13 บทที่ 4.3)⁸

⁷ เรื่องเดียวกัน, 310.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 297.

หากคุณธรรมของผู้ปกครองเป็นที่ยอมรับ ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นได้เอง ภาพของดาวเหนือซึ่ง “อยู่กับที่และหมู่ดาวต่างมานอบน้อม” น่าจะเป็นอุปลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ในอุดมคติระหว่างผู้ปกครองและเหล่าราษฎรและเป็นภาพความสัมพันธ์อันราบรื่นระหว่างพระเจ้าแผ่นดินราชวงศ์โจวกับเจ้าผู้ครองแคว้นซึ่งเคยดำเนินไปอย่างกลมเกลียว

ผู้ปกครอง โดยคุณธรรมเปรียบได้กับดาวเหนือซึ่งอยู่กับที่และหมู่ดาวต่างมานอบน้อม

(เล่มที่ 2 บทที่ 1)⁹

เมื่อพิจารณา “หลี่” ในฐานะกลไกทางการปกครอง มีข้อจำกัดที่น่าสังเกตสามประการ¹⁰ ดังนี้

ประการแรก ปัญหาเรื่องความเข้าใจร่วมกันเรื่องคุณธรรมของผู้ปกครองของคนสังคม ความเข้าใจว่าอะไรคือคุณธรรมระหว่างผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง ถ้าความเข้าใจเรื่องนี้ไม่ตรงกันการยอมรับผู้ปกครองจากฝ่ายประชาราษฎร์ก็ไม่น่าจะเกิดขึ้น

ประการที่สอง ปัญหาเรื่องการรับรู้เรื่องคุณธรรมในตัวผู้ปกครอง ประชาษฎร์ต้องสามารถรับรู้ได้ว่าหรืออย่างน้อยก็เชื่อได้ว่าผู้ปกครองมีคุณธรรมจริง จึงจะยอมเชื่อฟังและปฏิบัติตามโดยปราศจากเงื่อนไข

ประการที่สาม ปัญหาการพัฒนาคุณธรรมของผู้ใต้ปกครอง นั่นคือ ขงจื๊อมองว่าประชาราษฎร์ไม่สามารถพัฒนาคุณธรรมด้วยตนเองได้ การชี้้นำจากผู้ปกครองจึงเป็นสิ่งจำเป็นอยู่เสมอ

“หลี่” ของขงจื๊อเป็นการแสดงออกในสามสถานะได้แก่ “หลี่” ในฐานะพิธีกรรมสัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม และกลไกทางการเมืองการปกครอง ความพยายามเชิดชู “หลี่” ของขงจื๊อจึงเป็นความพยายามฟื้นฟูสังคมในอุดมคติสมัยราชวงศ์โจวที่มีราชาปราชญ์คอยชี้้นำให้ประชาชนดำเนินชีวิตอยู่ในครรลองอันเหมาะสม

ในสมัยของขงจื๊อแม้ราชวงศ์โจวจะไม่สามารถสร้างเสถียรภาพในการปกครองได้เท่าที่ควร แต่ก็เห็นว่าสถานการณ์ยังดำเนินไปค่อนข้างสงบ คำสอนขงจื๊อจึงสามารถตั้งอยู่บนพื้นฐานความคาดหวังให้เวลาสังคมค่อย ๆ พัฒนาไปตามแนวทางจารีตเดิมได้ แต่พอมาถึงสมัยเมิ่งจื่อซึ่งเป็น

⁹ เรื่องเดียวกัน, 187.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 116.

ยุคที่แนวคิดเรื่องจารีต (หลี่) กับคลองธรรม (อี่) ถูกทิ้งให้อยู่เบื้องหลังการเอาตัวรอด ผลประโยชน์มาก่อนเรื่องจารีต (หลี่) และความถูกต้องเหมาะสม (อี่) เม็งจื่อจำเป็นต้องอธิบาย “หลี่” ของขงจื่อเสียใหม่และเพิ่มมุมมองบางประการให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง

สมัยจั้นกั๋วที่เม็งจื่อมีชีวิตอยู่นั้นเป็นยุคที่บ้านเมืองรุ่มร้อนด้วยไฟสงครามอันเนื่องมาจากการเสื่อมอำนาจของราชวงศ์โจว แผ่นดินแตกแยกรุนแรง แคว้นใหญ่ทำสงครามช่วงชิงดินแดนจากแคว้นเล็ก แคว้นผู้อ่อนแอสูญเสียดินแดนและถูกผนวกเข้ากับแคว้นที่แข็งแกร่งกว่า เจ้าผู้ครองแคว้นจึงสนใจแต่เรื่องการรักษาผลประโยชน์และเอาตัวรอด หากเป็นแคว้นใหญ่ก็มุ่งแสวงหายุทธวิธีสร้างกองทัพที่มีแสนยานุภาพเพื่อขยายดินแดน ส่วนแคว้นเล็กก็ต้องพยายามแสวงหาหนทางป้องกันตนเอง สงครามแย่งชิงดินแดนเป็นผลให้แต่ละแคว้นต้องพยายามเอาตัวรอด ทุกแคว้นต่างก็มีนโยบายสร้างประเทศให้มั่นคง สร้างกองทัพให้เกรียงไกร การรบทำให้สิ้นเปลืองเงินทองจึงต้องเก็บภาษีจากราษฎรมากขึ้น เหล่าขุนนางใส่ใจแต่เรื่องการค้าแสวงหาความดีความชอบ ประชาชนตกอยู่ในหนทางลำบาก ทั้งจากการถูกเรียกเก็บภาษีอย่างหนักและการถูกเกณฑ์แรงงานเป็นทหารออกรบ ราษฎรต้องทิ้งไร่นาเพื่อหนีการถูกขูดรีดบังคับสองทาง ในขณะที่ขงจื่อยังเรียกร้องให้การถือคุณธรรมเป็นหน้าที่ของขุนนางและประชาชนทั่วไป แต่พอมาถึงสมัยเม็งจื่อดูเหมือนว่าการเรียกร้องคุณธรรมจากหมู่ขุนนางและเหล่าประชาชนจะไม่ได้ผลเพราะ

. . . แต่ในปัจจุบันนี้ การดูแลทรัพย์สินปัจจัยของปวงประชานั้น เหยหน้าขึ้นก็ไม่เห็นเพียงพอที่จะใช้บำรุงบิดามารดา ก้มหน้าลงก็ไม่เห็นเพียงพอที่จะใช้เลี้ยงดูบุตรภรรยา ในปีที่บริบูรณ์ก็ยังคงต้องตรากตรำกันทั่ว ในปีที่แล้งเข็ญ ก็เลี้ยงไม่พ้นการล้มตายจากพราก ลำพังการพาตัวให้รอดชีวิตได้ก็หนักหนาอยู่ ย่อมจะมีเวลาไปบำเพ็ญจารีตคลองธรรมอันใดอีกเล่า. . . (1A:7)¹¹

จะเห็นได้ว่าในยุคของเม็งจื่อภาวะขาดแคลนคุณธรรมวิกฤตพอ ๆ กับการประคองชีวิตให้อยู่รอดในแต่ละวัน ยิ่งไปกว่านั้น คำถามเรื่องความสำคัญของจารีต (หลี่) ก็สะท้อนให้เห็นถึงความไม่จำเป็นของ “หลี่” ในสายตาประชาชนอีกต่อไป

มีชาวแคว้นเหรินถามอูหลูจื่อว่า “จารีตธรรม (หลี่) กับการกินอะไรสำคัญกว่ากัน”
 “จารีตธรรมสำคัญกว่า”
 “กามารมณกับจารีตธรรมเล่า อะไรสำคัญกว่ากัน”

¹¹ ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณฺ, *คัมภีร์เม็งจื่อ*, (กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2558), 20.

“จารีตธรรมสำคัญกว่า”

“สมมติว่ากินโดยคำนึงตามจารีตธรรมแล้วเป็นเหตุให้อดอยากจนถึงแก่ชีวิต ในขณะที่กินโดยไม่คำนึงถึงจารีตธรรมก็จะได้อิ่มหน้า เช่นนั้นแล้วยังจำเป็นต้องคำนึงถึงจารีตธรรมอยู่อีกหรือ แลสมมติว่าดำเนินตามพิธีสู้อสงสัตว์แล้วเป็นเหตุให้ไม่ได้ภริยา ในขณะที่ไม่สู้อสงสัตว์ก็จะได้ภริยา เช่นนั้นแล้วยังจำเป็นต้องคำนึงถึงพิธีสู้อสงสัตว์อยู่อีกหรือ”

อุลลูลัจฉิโฆไม่อาจตอบคำถามได้ วันถัดมาจึงเดินทางไปเมืองโจว นำความไปเล่าแก่เม็งจื่อ เม็งจื่อจึงกล่าวว่า

“การตอบปัญหานี้จะมีอะไรหนักหนา ถ้าหากไม่คำนึงถึงโคนสนใจจะเทียบแค่ส่วนยอดเท่านั้น ไม้ท่อนสูงแค่นี้ด้วยเองก็อาจชูให้เห็นว่าอยู่สูงกว่าตึกตระหง่านได้ การกล่าวว่าทองคำหนักกว่าขนนก ไข่จะหมายความว่าให้เทียบระหว่างทองถุ่น้อยกับขนนกเต็มคันรถก็หาไม่ หากนำเอาแ่งม่มที่สำคัญของการกินไปเปรียบเทียบกับแ่งม่มที่อ่อนสาระของจารีตธรรม มีหรือที่จะไม่เห็นว่าการกินนั้นสำคัญกว่าหากเอาแ่งม่มที่สำคัญของกามารมณไปเปรียบเทียบกับแ่งม่มที่อ่อนสาระของจารีตธรรม มีหรือที่จะไม่เห็นว่าการมารมณนั้นสำคัญกว่า เจ้าจงไปและโต้ตอบเขาว่า หากบิดแขนของพี่ชายแล้วฉกฉวยก็จะได้กิน ในขณะที่ถ้าไม่บิดแขนก็จะไม่ได้กิน เช่นนั้นแล้วจะบิดแขนพี่ชายหรือไม่ และหากปิ่นกำแพงเพื่อนบ้านด้านตะวันออก เข้าไปฉุดคร่าธิดาสาวของเขา แล้วจะได้ภริยา ถ้าไม่ฉุดคร่าก็จะไม่ได้ภริยา เช่นนั้นแล้วจะฉุดคร่าเขาหรือไม่” (6B:1)¹²

ชาวแคว้นเหรินเป็นตัวแทนความคิดของประชาชนที่ให้ค่ากับผลประโยชน์มากกว่าจารีตธรรม (หลี่) และความถูกต้อง (อี่) พวกเขาพร้อมละทิ้ง “หลี่” กับ “อี่” เพื่อผลประโยชน์ที่เห็นซึ่งหน้า การนำจารีตธรรม (หลี่) มาเปรียบกับการกินและกามารมณเป็นการเทียบที่ไม่เหมาะสม เป็นตรรกะวิบัติที่พบเห็นได้แม้ในยุคปัจจุบัน การตอบปัญหาโดยใช้กลวิธีการเทียบของเม็งจื่อแสดงให้เห็นชัดเจนว่าเป็นการเอาแ่งม่มคนละแ่งมาเทียบกัน ดังนั้นผลที่ได้ไม่อาจถือเป็นความคิดที่ถูกต้อง จริงอยู่ว่าทั้งการกินและกามารมณต่างก็มีความสำคัญแต่ก็ไม่อาจปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงจารีต (หลี่) และความถูกต้อง (อี่) ได้ แม้ต้องการกินอาหารเพียงใดแต่การฉกฉวยก็ไม่ใช่ว่าสิ่งสมควรทำ แม้การมีภริยาเป็นสิ่งจำเป็นแต่การฉุดคร่าหญิงสาวก็ไม่ใช่ว่าสิ่งถูกต้องเหมาะสม คำตอบของเม็งจื่อต้องการกระตุ้นจิตสำนึกของชาวแคว้นเหรินและคนในยุคนี้ให้คำนึงถึงจารีตธรรม (หลี่) มากกว่าผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมแต่เพียงอย่างเดียวและเพื่อรักษาครรลองธรรม (อี่) เอาไว้ด้วย

สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุให้เม็งจื่อมีจุดเน้นที่แตกต่างของจื่ออย่างชัดเจน เม็งจื่อต้องตอบคำถามเรื่องเหตุผลการทำคามดีเป็นสำคัญ “หลี่” ซึ่งเคยเป็นหัวใจทางปรัชญาของขงจื่อจึงถูก

¹² เรื่องเดียวกัน, 254-255.

ละเลยไป ยิ่งไปกว่านั้น เม็งจื่อต้องพยายามสร้างคำอธิบายที่มีน้ำหนักมากพอให้ผู้ปกครองในขณะนั้นยอมสมทาทนตาม

คำสอนของเม็งจื่อมุ่งเฉพาะเจาะจงไปที่ผู้ปกครองมากกว่าสมัยของขงจื่อเนื่องจากเล็งเห็นแล้วว่าการสั่งสอนพระราชาย่อมได้ผลในวงกว้างมากกว่าประชาชนคนธรรมดา เม็งจื่อได้มีโอกาสสนทนากับผู้ครองแคว้นหลายคน บางแคว้นที่เม็งจื่อไปถึงก็เพิ่งพ่ายศึกมาหมาด ๆ เม็งจื่อจึงถือโอกาสนี้ชักจูงให้เจ้าผู้ครองแคว้นหันมาใส่ใจทำนุบำรุงบ้านเมืองแทนการสะสมกำลังเพื่อไปออกศึกที่รังจะมีแต่ผลเสีย แต่ก็ไม่เป็นผลเนื่องจากภาวะสงครามกำลังคุกรุ่น ยุคปลาใหญ่กินปลาเล็ก แม้ไม่ไปรุกรานเขาก็จะอาจถูกเขามารุกราน แคว้นแต่ละแคว้นถ้าไม่พยายามขยายอำนาจก็ต้องพยายามป้องกันตนเองอย่างเต็มที่ เป็นยุคแห่งการเอาตัวให้รอด

ในปรัชญานิพนธ์เม็งจื่อ เถิงเหวินกงถือได้ว่าเป็นตัวแทนของผู้ปกครองที่พยายามดำรงตนเป็นธรรมราชาประทับประคองแคว้นสวนกระแสแนวโน้มจริยธรรมที่เสื่อมทรามลง เถิงเหวินกงเป็นผู้ครองแคว้นเล็งแคว้นเล็กที่ถูกขนาบด้วยแคว้นฉีกกับแคว้นฉู่สองแคว้นมหาอำนาจ บทสนทนาระหว่างเถิงเหวินกงกับเม็งจื่อจะแสดงให้เห็นว่าการพยายามดำรงตนเป็นธรรมราชาในยุคแห่งสงครามนั้นขัดแย้งกับสถานการณ์มากแค่ไหน บทสนทนาดังต่อไปนี้ เถิงเหวินกงรู้สึกหวั่นใจเรื่องแคว้นฉู่จะมาสร้างเมืองในดินแดนใกล้ ๆ อันเป็นการส่งสัญญาณคุกคามจึงไปขอคำแนะนำจากเม็งจื่อซึ่งแนะนำว่า

. . . องค์บุรพกษัตริย์วงศ์โจวเมื่อครั้งเก่าก่อนซึ่งสถิตอยู่ ณ เมืองปิน ครั้นพวกเผ่าตีซึ่งเป็นอนารยชนรุกรานเข้ามา ก็ละทิ้งภูมิสถานแห่งนั้นไปอยู่ยังเชิงเขาฉีซาน ครั้งนั้นก็มิใช่โดยสมัครใจเลื่อง แต่เป็นเพราะความจำยอมต่อเหตุการณ์ จึงขอเพียงเพียรทำความดี แม้จะต้องรอคอยจนถึงรุ่นบุตรหลานอนุชน ก็จักเกิดธรรมราชาขึ้นได้เป็นแน่นอน สิ่งซึ่งวิญญูชนได้ดำริริเริ่มสร้างสมขึ้นมานั้น ก็เพื่อให้สามารถสืบสานต่อได้นั่นเอง แต่จักสำเร็จผลดีผลประการใดได้หรือไม่ นั้นย่อมแล้วแต่ฟ้าจะกำหนด ก็ในขณะนี้ ท่านท้าวจะทำอย่างไรกับแคว้นฉู่ได้แล้ว จึงเห็นแต่ทางว่าให้พยายามเพียรทำความดีเถิด. . . 1B:14¹³

คำสอนของเม็งจื่อไม่ได้ตอบโจทย์ที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าของเถิงเหวินกงที่กำลังขวัญเสียเพราะการรุกรานเข้ามาตั้งเมืองของแคว้นฉู่ คำตอบของเม็งจื่อคล้ายจะบอกให้จ่านต้อสถานการณ์เพราะ “ท่านท้าวจะทำอย่างไรกับแคว้นฉู่ได้แล้ว” ความหวังเดียวที่เม็งจื่อมอบให้คือ “จึงขอเพียงเพียรทำความดี แม้จะต้องรอคอยจนถึงรุ่นบุตรหลานอนุชน ก็จักเกิดธรรมราชาขึ้นได้เป็นแน่นอน

¹³ เรื่องเดียวกัน, 46.

มัน” จึงไม่น่าแปลกใจว่าแนวคิดเช่นนี้ย่อมไม่น่าพิสมัยสำหรับเหล่าผู้ปกครองที่มุ่งหวังเป็นใหญ่ในแผ่นดิน

แม้คำสอนของเมิ่งจื่อจะน่าฟัง กระนั้นก็ตามก็ไม่อาจโน้มน้าวผู้ปกครองคนใดได้ เมิ่งจื่อจึงต้องถอดใจและยอมแพ้ในที่สุด อาการอาลัยอาวรณ์ของเมิ่งจื่อบันทึกอยู่ใน

...เมื่อเมิ่งจื่อจะลาจากแคว้นฉี ชงอี๋ได้ถามขึ้นระหว่างทางว่า “ท่านอาจารย์ดูเหมือนมีสีหน้าท่าทางไม่ยินดี เมื่อวันก่อนผู้ศิษย์ได้ฟังคำท่านอาจารย์สอนว่า ‘วิญญูชนยอมไม่ตัดพ้อต่อว่าฟ้า ไม่ตำหนิกล่าวโทษคนเช่นนี้มีใช้หรือ’ เมิ่งจื่อ ตอบว่า “นั่นเป็นเวลาหนึ่ง นี่เป็นอีกเวลาหนึ่ง ด้วยภายในห้าร้อยปีย่อมต้องมีธรรมราชาปรากฏขึ้นอย่างแน่นอน แลในระหว่างนั้นก็ย่อมต้องมีผู้รื้อรนามปรากฏขึ้นด้วย จำเดิมแต่เกิดราชวงศ์โจวมาจนบัดนี้ก็นับได้เจ็ดร้อยปีเศษแล้ว หากพิจารณาโดยปริมาณก็ถือว่าเกินกว่าจำนวนที่ควรแล้ว หากพิจารณาถึงกาลสมัยก็สมควรแก่เวลาแล้ว แต่ฟ้าก็ยังไม่มีเจตจำนงจะให้โลกหล้าสงบราบคาบ หากมีเจตจำนงให้โลกหล้าราบคาบ ในกาลปัจจุบันนี้ เว้นจากตัวเราแล้วยังจะมีใครอื่นอีก แล้วเหตุใจเราจะไม่ยินดีเล่า... (2B:13)¹⁴

อาจกล่าวได้ว่า ข้อเสนอทางการปกครองของสำนักขงจื่อซึ่งเน้นการปกครองโดยคนให้ผู้นำมีคุณธรรมยังไม่ตอบไม่สนองต่อความต้องการของผู้ปกครองในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว เนื่องจากความต้องการของผู้ปกครองในสมัยนั้นซึ่งคือการปกป้องบ้านเมืองและได้เป็นเดชานูราช ผู้ปกครองต้องการเห็นผลสัมฤทธิ์ ขณะที่การจัดการปกครองตามแนวทางของขงจื่อเน้นรูปแบบวิธีการ แนวคิด การปกครองโดยคนซึ่งมี “หลี่” เป็นเครื่องมือ จึงยังเป็นแนวคิดอุดมคติและไม่เอื้อต่อการปฏิบัติได้จริง ขาดความน่าดึงดูดและไม่อาจจูงใจผู้ปกครองได้เลย

3.2 บทบาทของ “ฝ่า” ในการปกครอง

นอกจากนี้ ในสมัยนั้นได้เกิดกระแสการเมืองขึ้นกระแสหนึ่งอันเป็นสิ่งสะท้อนความต้องการของเหล่าผู้ปกครองที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองตามจารีตเดิม กระแสนี้เรียกกันว่า “เปี่ยนฝ่า” (变法) หรือเปลี่ยนระบอบ เจ้าผู้ครองแคว้นแต่ละแคว้นต่างก็แสวงหาแนวทางใหม่สำหรับใช้แทนระบบเก่า ในการเปลี่ยนแปลงระบบจารีตเดิมที่มีองค์ประกอบและปัจจัยซับซ้อนเป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยความยากลำบากและอุปสรรคมากมาย เจ้าผู้ครองแคว้นจึงจำเป็นต้องพึ่งพาผู้ที่มีสติปัญญาความสามารถและมีอุดมการณ์ความกล้าหาญมาเป็นผู้นำแทนตน โดยการมอบ

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 91.

อำนาจบัญชาการให้เท่าที่จำเป็น การจัดการให้มีการ “เปี่ยนฝ่า” จึงผูกพันอยู่กับตัวของนักปรัชญาเป็นหลัก โดยเฉพาะนักคิดที่เป็นนักบริหารจัดการในตัว¹⁵ บทบาทของ “ฝ่า” ในการปกครองจึงมีความโดดเด่นเป็นลำดับ

“ฝ่า” นั้นเป็นวิธีการจัดการบริหารบ้านเมืองซึ่งมีมานานแล้ว นักวิชาการจีนเชื่อว่าสังคมจีนเริ่มมีการใช้กฎบัญญัติลักษณะความผิดและการลงโทษหรือกฎหมายอาญา (刑法) มาตั้งแต่สังคมชนเผ่าคือเริ่มตั้งแต่สมัยจักรพรรดิเหลือง (黄帝) กษัตริย์โบราณในตำนานปกครองจีนเมื่อห้าหกพันปีมาแล้ว¹⁶ ในสมัยนั้นอาณาบริเวณซึ่งเป็นประเทศจีนในปัจจุบันถูกรอบครอบโดยชนหลายเผ่า เพื่อรวบรวมชนเผ่าทั้งหลายให้เป็นหนึ่งเดียว จักรพรรดิเหลืองจึงทำสงครามรวบรวมดินแดน ในการทำสงครามนี้ได้ปรากฏการใช้ชุดคำสั่งสร้างระเบียบเพื่อรักษาอำนาจของผู้นำ ทำให้เหล่าทหารเชื่อฟังกระทำตามคำสั่ง ปรับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเผ่าให้เท่าเทียมเสมอภาค ชุดคำสั่งดังกล่าวจึงอาจถือเป็น “ฝ่า” ในยุคแรก ทำหน้าที่คล้ายกฎอัยการศึก (军法) ประกอบด้วยบทลงโทษ ทำให้การออกคำสั่งของผู้นำกระทำได้อย่างเด็ดขาด มีสัมฤทธิ์ผล การใช้ชุดคำสั่งนี้ประสบผลสัมฤทธิ์จนกระทั่งแผ่ขยายจากสังคมทหารสู่สังคมพลเรือน แม้ในยามสงบ “ฝ่า” ก็เป็นระเบียบปฏิบัติทำหน้าที่เป็นกฎบ้านกฎเมือง รักษาความสงบเรียบร้อย

“ฝ่า” ที่ใช้ในสังคมจีนแต่โบราณมาในเชิงปรัชญาการปกครองเป็นวิธีการปกครองที่มีนัยซึ่งผูกติดกับกระบวนการลงทัณฑ์ ที่มาของความหมายนี้น่าจะมาจากตำราซ่งซู (尚书 Book of Document) อันเป็นตำราบันทึกประวัติศาสตร์เก่าแก่ที่สุด หนึ่งในคัมภีร์คลาสสิกของการเรียนปรัชญาและวัฒนธรรมจีน เชื่อกันว่าตำราซ่งซูเขียนขึ้นในสมัยราชวงศ์ซังจนถึงราชวงศ์โจว “ฝ่า” ที่ปรากฏในตำราซ่งซูนี้น่าจะถือเป็นหลักฐานการใช้ “ฝ่า” ที่เก่าแก่ที่สุด “ฝ่า” ปรากฏในบทว่าด้วยทัณฑ์ของหลิว 《尚书·吕刑》 บทนี้มีเนื้อหาว่าด้วยการพิจารณาคดีและการลงทัณฑ์ที่พระเจ้าโจวมู่ (周穆王) กษัตริย์แห่งราชวงศ์โจว ตะวันตก (ประมาณ 976-922 ปีก่อนคริสตกาล) ให้ตราขึ้นในขณะที่ยังดำรงยศเป็นหลิวโหว (吕侯) ชื่อบท “ทัณฑ์ของหลิว” จึงมาจากการพิจารณาคดีและการลงทัณฑ์ของหลิวโหว ในบันทึกกล่าวว่

¹⁵ ปกรณ์ ลิมปุนสรณ์, “ภาวะผู้นำรัฐในปรัชญาทานเพยจื่อ,” ใน ดุจสายน้ำตั้งสายลม : เรียนรู้ภาวะผู้นำจากนักคิดตะวันออก, (นครปฐม:โครงการผู้นำแห่งอนาคต คณะวิทยาการเรียนรู้และ : ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), 166.

¹⁶ Ma Xiaohong 马小红: 《礼与法: 法的历史连接》, 北京大学出版社, 2004, 100.

... พวกเหมียวกระทำผิดใช้การลงทัณฑ์ ปกครองด้วยโทษทัณฑ์ เรียกการปกครองด้วย
 ทัณฑ์ทั้งห้าว่า ‘ฝ่า’...¹⁷

พวกเหมียวคือชนเผ่าโบราณมาจากชื่อว่า “ซานเหมียว” (三苗) เชื่อกันว่าเป็นชนเผ่า
 เก่าแก่อายุมาตั้งแต่สมัยจักรพรรดิเหลือง (黄帝) ส่วนทัณฑ์ทั้งห้า (五虐) คือการลงโทษห้าแบบได้แก่
 การลัก การตัดปลายจมูก การตัดหู การตอ และ การประหารชีวิต บันทึกในตำราซ่งซูเป็นหลักฐานที่
 แสดงให้เห็นว่า วิธีที่ใช้ในการปกครองชาวเผ่าอนารยชนคือการใช้การบวนาการลงทัณฑ์เพื่อควบคุม
 และสร้างความหวาดกลัว ในสายตาชาวจีนมองว่าชาวเผ่าอนารยชนเป็นกลุ่มคนไร้การศึกษาและ
 วัฒนธรรม ไม่มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี จึงสมควรใช้วิธีรุนแรง ประโยค “เรียกการปกครองด้วยทัณฑ์
 ทั้งห้าว่า ‘ฝ่า’” ได้สร้างความเชื่อมโยงระหว่าง “ฝ่า” กับ “สิง” (刑) หรือโทษทัณฑ์ และทำให้
 โทษทัณฑ์กลายเป็นความหมายหนึ่งของ “ฝ่า” ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยต่อมา ด้วยเหตุนี้
 การปกครองด้วย “ฝ่า” จึงหมายถึงการกำกับพฤติกรรมด้วยบทลงโทษที่มีภาพลักษณ์ของความ
 รุนแรง ความหมายที่ผูกติดกับการลงทัณฑ์อย่างรุนแรงทำให้ “ฝ่า” มีภาพลบในทัศนะของขงจื้อ ด้วย
 เหตุนี้เมื่อนักคิดแนวคิดนิยมสนับสนุนให้มีการใช้ “ฝ่า” เป็นมาตรฐานสำหรับการปกครอง
 บ้านเมืองแทน “หลี่” ขงจื้อจึงไม่ใคร่สนับสนุนเท่าไรนัก

อาจารย์กล่าวว่า “ถ้านำประชากรราษฎรโดยใช้กลไกรัฐ สร้างระเบียบโดยใช้บทลงโทษ
 ประชากรราษฎรจะทำตาม แต่จะไร้ความละอาย” (เล่มที่ 2 บทที่ 3)¹⁸

ขงจื้อใช้เหตุแห่งความละอายเป็นเรื่องโจมตี เพราะ “ฝ่า” เป็นเครื่องมือที่ใช้บังคับได้แต่
 พฤติกรรม ไม่ส่งเสริมการบ่มเพาะให้เกิดศีลธรรมจริยธรรมอันดีในประชาชน ขงจื้อไม่ได้เอ่ยถึง “ฝ่า”
 โดยตรงแต่เป็นการกล่าวถึงสิง (刑) หรือบทลงโทษซึ่งเป็นความหมายหนึ่ง “ฝ่า” เช่นกัน

“ฝ่า” เป็นข้อบังคับที่เคยใช้จัดการเฉพาะชนชั้นล่างที่ไร้การศึกษาและชาวอนารยชนที่
 ไร้วัฒนธรรม การให้ “ฝ่า” เป็นมาตรฐานกลางของสังคมเท่ากับเป็นการลดชั้นและดูถูกชนชั้น
 ปกครองซึ่งถือว่าตนมีความรู้และคุณธรรมสูงกว่าจึงมีวิจรรย์ญาณสามารถตัดสินความผิดชอบชั่วดี
 ด้วยตนเองได้ และยังเป็น การลดคุณค่าความเป็นอารยะของมนุษย์เพราะ “ฝ่า” มีภาพลบของการใช้
 ความรุนแรงในการลงโทษ อย่างไรก็ตาม “ฝ่า” ไม่ได้มีความหมายจำกัดเพียงในแง่ของกฎหมายและ

¹⁷ แปลจาก “คัมภีร์ซ่งซู – ทัณฑ์ของหลี่วี่ (尚書 - 呂刑)” : . . . 苗民罪用命，制以刑，惟作
 五虐之刑曰法。 . . .

¹⁸ สุวรรณ สถาอาพันธ์, *หลุนอี่วี่ขงจื้อสนทนา* ;, 10.

การลงโทษ ความหมายของ “ฝ่า” ในเชิงการเมืองการปกครองซึ่งนิยมใช้กันโดยทั่วไปยังหมายรวมความหมายอื่น เช่น ธรรมเนียม, มาตรฐาน, การเลียนแบบ, กฎเกณฑ์, คำสั่ง, ระเบียบ, ระบบ, คำวินิจฉัย, เงื่อนไข, ข้อกำหนด, ข้อตกลง, สัญญา หรือกติกา¹⁹

กล่าวโดยย่อ แนวความคิดแบบนิตินิยมหรือฝ่าจยามีเป้าหมายพื้นฐานอยู่ที่การรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของชนชั้นผู้ปกครอง เมื่อเห็นว่าระบบโครงสร้างที่บริหารอยู่เดิมเป็นอุปสรรคขัดขวางเป้าหมายดังกล่าวยอมแก้ไขโดยไม่หวั่นเกรงว่าความเปลี่ยนแปลงจะสร้างผลกระทบหรือความไม่พอใจให้แก่ผู้ใด หลักการสำคัญคือจะต้องทำให้เจ้าผู้ปกครองสามารถกุมอำนาจในมือได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด อำนาจนี้จะเกิดขึ้นได้โดยการควบคุมประชากรชาษฐและผู้อยู่ใต้อำนาจอย่างถึถ้วนโดยสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ (ฝ่า) และบังคับใช้อย่างเข้มงวด ตรงไปตรงมา เท่าเทียมกันโดยมิเห็นแก่หน้าของผู้ใด

แม้ว่าจุดยืนของแนวความคิดแบบขงจื้อกับแนวความคิดแบบนิตินิยมจะเหมือนกันคือตั้งตนอยู่ฝ่ายผู้มีอำนาจปกครองและต้องการรักษาระบบการแบ่งชนชั้นในสังคมไว้ แต่เป้าหมายและวิธีการต่างกัน แนวความคิดแบบขงจื้อเรียกร้องให้ชนชั้นสูงปรับปรุงตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้นด้วย “หลี่” เพราะเชื่อมั่นในหลักการปกครองโดยคนว่าหากผู้ปกครองดีบ้านเมืองก็จะดีตาม ในขณะที่แนวคิดแบบนิตินิยมต้องการเพิ่มอำนาจให้ชนชั้นปกครองเพื่อให้สามารถควบคุมชนชั้นใต้ปกครองได้รัดกุมขึ้น เพราะเชื่อมั่นในหลักการปกครองโดยระบบว่าบ้านเมืองจะดีได้ด้วยวิธีบริหารจัดการมากกว่า

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดแบบนิตินิยมจึงเน้นไปที่การบริหารจัดการด้วย “ฝ่า” ความเข้าใจเกี่ยวกับ “ฝ่า” โดยทั่วไปเป็นความหมายของกฎหมายซึ่งเน้นการกำหนดลักษณะการทำผิดและกำหนดบทลงโทษของความผิดนั้น ยิ่งเมื่อแนวคิดแบบนิตินิยมเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง ภาพลักษณ์ที่ดูรุนแรงของการใช้ “ฝ่า” ในเชิงการเมืองการปกครองแบบบังคับกดขี่ใช้กฎหมายและกระบวนการลงทัณฑ์อย่างเข้มงวดยิ่งถูกขับเน้นให้เด่นชัดขึ้น นักคิดนักปรัชญาแนวนิตินิยมเป็นกลุ่มคนซึ่งมีแนวคิดโดดเด่นเรื่องการใช้ “ฝ่า” นักคิดซึ่งมีบทบาทสำคัญในการนำแนวคิดเรื่อง “ฝ่า” มาใช้ในการปกครองและน่าจะมีอิทธิพลต่อสวินจื่อ ได้แก่

3.2.1 ก่วนจ้งหรือก่วนจื่อ (Guanzi 管子 รวาก่อน ค.ศ.720-645)

มุขมนตรีแห่งแคว้นฉีซึ่งประกาศความสำคัญของการมี “ฝ่า” ในฐานะกฎหมายไว้บังคับใช้ในการปกครองบ้านเมือง “ฝ่า” ของก่วนจ้งบังคับครอบคลุมถึงชนชั้นปกครอง ทั้งนี้ผู้ปกครองจำต้องยึดถือและปฏิบัติตาม “ฝ่า” ที่บัญญัติไว้ด้วย ผลงานสำคัญของก่วนจ้งคือการช่วยเหลือฉีหวนกง (Duke Huan 齐桓公 ก่อน ค.ศ.?-643) เจ้าผู้ครองแคว้นฉีปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหารราชการจัดการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง กำจัดกลุ่มอำนาจเก่า ปรับปรุงระบบภาษี เป็นผลให้

¹⁹ ปกรณ ลิมปบุตรณ, “ภาวะผู้นำรัฐในปรัชญาหานเฟยจื่อ,” 188.

แคว้นฉีกลายเป็นมหาอำนาจแล้วฉีหวนกงกลายเป็นเจ้าผู้ครองแคว้นซึ่งมีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน เป็นผู้นำแพรวพราวสำนักโจว สามารถมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจด้านนโยบายและชี้นำปฏิบัติการต่าง ๆ ในการบริหารแผ่นดินจนได้รับสมญาว่า “เดชานูราช” (霸王) คนแรก

สาระสำคัญในแนวคิดของกวางจิ้งสามารถประมวลได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. “หลี่” เป็นเครื่องแบ่งชนชั้น

กวางจิ้งได้เสนอแนวทางยุทธศาสตร์สี่ข้อในการปกครองเพื่อใช้ในการพัฒนาสู่รัฐอุดมคติ (四维) ได้แก่ หลี่ ความชอบธรรม การต่อต้านการทุจริต และความสะอาด หลักการทั้งสี่ข้อนี้ยังถือเป็นระเบียบใช้ยึดถือในสังคมอีกด้วย²⁰ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำต้องมีหลักการทั้งสี่ข้อจึงจะสามารถปกครองประเทศได้อย่างราบรื่นและเป็นเดชานูราชที่แท้จริง

แนวคิดการ “เปี่ยนฝ่า” เป็นแนวคิดเชิงปฏิรูป ทว่า กวางจิ้งยังเชื่อมั่นในระบบจารีตแบบเดิมว่ายังสามารถใช้ปกครองได้ ในทัศนะของกวางจิ้ง บทบาทของ “หลี่” กับ “ฝ่า” มีจุดมุ่งหมายในการปกครองร่วมกัน กล่าวคือ “หลี่” มีขึ้นเพื่อสร้างระเบียบการปกครองของชนแต่ละชั้น ต่างกันตรงที่ “ฝ่า” มีลักษณะของการใช้กำลังบังคับ

2. การปกครองโดยกฎระเบียบและคุณธรรมต้องไปด้วยกัน

ในทัศนะของกวางจิ้ง กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่มีอำนาจหกประการ ได้แก่ สามารถไว้ชีวิตประชาชนได้และสั่งประหารประชาชนก็ได้ สามารถทำให้ประชาชนร่ำรวยได้และทำให้ประชาชนยากจนลงก็ได้ สามารถมอบเกียรติยศได้และก็สามารถลดเกียรติยศนั้นได้ เกียรติยศกับกฎหมายสำคัญมากกว่าไข่มุกและสำคัญยิ่งไปกว่าประชาชน เกียรติยศกับอำนาจสำคัญกว่ายศศักดิ์หรือเงินเบี้ยหวัด ถ้าการให้รางวัลและการลงโทษมั่นคงแต่สังคมยังไม่เป็นระเบียบนั้นเป็นเพราะผู้ปกครองยังไม่เป็นตัวอย่างที่ดีในการเคารพกฎหมาย นั่นคือแม้แต่กษัตริย์ก็ต้องเคารพกฎหมายด้วยเช่นกัน กฎหมาย (ฝ่า) ของกวางจิ้งประกอบด้วยลักษณะหกประการ ได้แก่ เป็นบัญญัติที่สำคัญที่สุด มีลักษณะบังคับ ไม่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ทำให้สู่ภาวะปกติ มีเอกภาพและเสถียรภาพ²¹

แม้ว่าคุณสมบัติของผู้นำไม่ใช่สิ่งที่ต้องคำนึงในแนวทางการปกครองโดยระบบ แต่ในหลักการปกครองของกวางจิ้งกฎหมาย (ฝ่า) จะไม่ได้ผลหากผู้นำไร้คุณธรรม ผู้นำในอุดมคติของกวางจิ้งต้องเป็นผู้ให้การศึกษาและเป็นตัวอย่างที่ดีของประชาชน การให้ความสำคัญทั้งตัวผู้นำและ

²⁰ แปลจาก “คัมภีร์กวางจื่อ – บทปกครองประชา (管子 - 牧民)”:. . .国有四维，一维绝则倾，二维绝则危，三维绝则覆，四维绝则灭。倾可正也，危可安也，覆可起也，灭不可复错也。何谓四维？一曰礼，二曰义，三曰廉，四曰耻。 . . .

²¹ Wong, Yuk, “Legalism,” in Encyclopedia of Chinese Philosophy, ed. Antonio S.Cua (New York: Routledge, 2003), 361.

ระบบทำให้หลักการของกวางจิ้งมีลักษณะปรองดองระหว่างแนวคิดการปกครองโดยคนซึ่งเรียกร้องให้ผู้นำมีคุณธรรมกับการปกครองโดยระบบซึ่งใช้ “ฝ่า” จัดการสร้างระเบียบในสังคม หลักการปกครองของกวางจิ้งจึงเป็นความพยายามสร้างอำนาจอันชอบธรรมให้กับผู้ปกครองโดยใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ

3. พลังอำนาจของประชาชน

แม้ “ฝ่า” ในกวางจิ้งทำหน้าที่เป็นกฎหมายและบทลงโทษที่ทุกคนต้องยำเกรง มุ่งเสริมสร้างอำนาจของผู้นำให้เข้มแข็งมีอำนาจเบ็ดเสร็จตามหลักการของปรัชญาแนวินิติกนิยมทั่วไป ทว่ากวางจิ้งยังมองเห็นความสำคัญของประชาชนแตกต่างจากแนวคิดของนิติกนิยมคนอื่น กวางจิ้งเห็นว่าการควบคุมปกครองต้องอาศัยอำนาจสี่ชนิด ได้แก่ พลังประชาชน กำลังทหาร อำนาจในการลงทัณฑ์ และอำนาจที่มาจากความเมตตากรุณา กวางจิ้งเห็นว่าอำนาจของผู้นำได้มาโดยมีประชาชนเป็นผู้สนับสนุน ประชาชนเป็นรากฐานของรัฐ ดังนั้นจำเป็นต้องเอาใจประชาชน จัดการให้ประชาชนอยู่ดีกินดี ลดการเก็บภาษีไม่ให้ประชาชนอดอยาก ผ่อนปรนโทษไม่ให้ประชาชนหวาดกลัว และจะกระทำการสิ่งใดให้เป็นเวลาตามฤดูกาล เช่น ฤดูทำนาก็ไม่เกณฑ์แรงงานอย่างพร่ำเพรื่อโดยไม่จำเป็น ไม่ทำให้ประชาชนเดือดร้อนลำบาก ในความคิดของกวางจิ้งนโยบายที่คิดถึงประชาชนเป็นอันดับแรกถือเป็นนโยบายพื้นฐานเพื่อการเป็นเดชนาราช เมื่อประชาชนไม่มีปัญหาเรื่องปากท้องย่อมปกครองได้ง่ายกลายเป็นประชาชนที่มีคุณภาพแล้วรัฐย่อมเข้มแข็งตามไปด้วย²²

3.2.2 หลี่คฺย (Li Kui 李悝 ก่อน ค.ศ.453-395)

มุขมนตรีของแคว้นเว่ย ได้เรียบเรียงตำราว่าด้วยวิธีการปกครองบ้านเมืองชื่อว่า “คัมภีร์ฝ่าจิง (法经)” ขึ้นใช้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ คัมภีร์ฝ่าจิงของหลี่คฺยทั้งหกบทตราขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมของประชาชนให้อยู่ในกรอบอย่างเคร่งครัด กำหนดโทษผู้ประกอบอาชญากรรมและผู้ลุ่มหลงในอบายมุขอย่างชัดเจน มีเนื้อหาครอบคลุมลักษณะของกฎหมายอาญาตั้งแต่ลักษณะความผิดทางอาชญากรรมในแบบต่างๆ เช่น การปล้นทรัพย์ ฆาตกรรม กำหนดลักษณะการจับกุมและจำคุก รวมถึงหมวดปกิณกะ หมายเหตุเบ็ดเตล็ดเรื่องข้อห้ามทางชู้สาว การปลอมแปลงเอกสารทางการ การพนัน การชุนนุ้ม และการติดสินบท คัมภีร์ฝ่าจิงนี้มีอิทธิพลต่อนักคิดรุ่นต่อมา และเป็นแม่แบบตัวบทกฎหมายซึ่งยังบัญญัติขึ้นใช้ในแคว้นฉิน

หลักการสำคัญที่หลี่คฺยใช้บริหาร ประการแรกคือ การคัดเลือกบุคคลตามคุณสมบัติให้เหมาะกับหน้าที่แทนระบบสืบทอดตำแหน่งโดยศักดิ์ตระกูล หลี่คฺยให้ความสำคัญกับปูน

²² แปลจาก “คัมภีร์กวางจื่อ – บทลักษณะแห่งเดชนาราช (管子 - 霸形)”:. . .齐国百姓，公之本也。人甚忧饥，而税敛重；人甚惧死，而刑政险；人甚伤劳，而上举事不时。公轻其税敛，则人不忧饥；缓其刑政，则人不惧死；举事以时，则人不伤劳。 . . .

บำเหน็จตามความสามารถและลงโทษผู้ที่กระทำผิดอย่างเข้มงวด ประการที่สองคือ การชำระระเบียบต่าง ๆ หลีกคุ้ยปรับเปลี่ยนระบบธรรมเนียมเก่าโดยให้ทางการเข้าไปแทรกแซง เช่น บัญญัติกฎหมายระเบียบการจัดการที่ดินเพื่อควบคุมการจัดการที่ดินของราษฎรอย่างใกล้ชิด ออกระเบียบบังคับเรื่องการบุกเบิกที่ดินทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้อย่างเต็มที่ มีระบบบังคับแรงงานให้ทำงานอย่างเต็มกำลังและออกระเบียบควบคุมราคาสินค้าเกษตร ส่งผลให้แคว้นเว่ยกลายเป็นแคว้นที่มั่งคั่งมีผลผลิตทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์กว่าแคว้นใด ผลงานการจัดการระเบียบการปกครองบ้านเมืองใหม่ชำระประมวลกฎหมายลักษณะต่าง ๆ และนำมาประกาศใช้อย่างเป็นรูปธรรมรวมถึงการปฏิรูปจัดการที่ดินของหลีกคุ้ยนำความเป็นระเบียบและความสงบมาสู่แคว้นเว่ยและเป็นรากฐานสำคัญของการสั่งสมแสนยานุภาพของแคว้นเว่ยในเวลาต่อมา

3.2.3 อู๋ฉี (Wu Qi 吴起 ก่อน ค.ศ.440-381)

มุขมนตรีแห่งแคว้นฉู่ ผลงานที่สำคัญคือ การชำระล้างระบบบริหารราชการที่เต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวงและถือครองอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ของชนชั้นปกครอง มีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพของแคว้นฉู่ให้เท่าเทียมแคว้นมหาอำนาจอื่น²³ การจัดการ “เปี่ยนฝ่า” ของอู๋ฉีได้แก่ ประกาศบังคับใช้กฎหมายอย่างทั่วถึง ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ยกเลิกศักดินาของชนชั้นปกครองในรุ่นที่สามให้กลายเป็นสามัญชน อันเป็นการลดจำนวนผู้มีสิทธิในราชบัลลังก์เป็นเหตุให้การแย่งชิงอำนาจในหมู่ชนชั้นปกครองมีน้อยลงจนทำให้วงศ์ตระกูลของผู้ปกครองเข้มแข็งขึ้น เสนอให้เจ้าผู้ครองแคว้นเอาใจใส่ความสามารถของขุนนางมากกว่าศักดิ์ตระกูล ปลดขุนนางที่ไร้ความสามารถหรือซ้ำซ้อน ลดเงินเดือนของขุนนางที่มีผลงานน้อย ส่งเสริมให้ประชาราษฎร์เพิ่มผลผลิต ลดการใช้จ่ายของกองทัพ ด้วยเหตุที่อู๋ฉีเคยได้รับการศึกษาตามแบบขงจื้อในแคว้นหลู่บ้านเกิด การปกครองของอู๋ฉีจึงมีแนวคิดอิทธิพลของขงจื้ออยู่บ้างนั่นคือ อู๋ฉีแนะนำให้เจ้าผู้ปกครองและขุนนางให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ผู้ปกครองต้องดูแลผู้ใต้ปกครองเสมือนหนึ่งบิดากับบุตร อู๋ฉีเน้นย้ำว่าการปกครองเช่นนี้จึงจะนำเสถียรภาพมาสู่อาณาจักร อู๋ฉียังเอาใจใส่ความเป็นอยู่ของทหารในกองทัพเหมือนบิดาและร่วมทำสงครามเคียงบ่าเคียงไหล่ อู๋ฉีสร้างกองทัพฉู่ให้มีคุณภาพเป็นที่หวั่นเกรงในสมัยนั้นเพียงแค่นี้ก็สร้างความสำเร็จอันสูงส่งแล้ว แม้การปฏิรูปจะเห็นผลงานปรากฏชัดเจนแต่อู๋ฉีก็สร้างศัตรูซึ่งเกิดจากผู้สูญเสียผลประโยชน์ไม่น้อยจนไม่อาจรักษาชีวิตของตนเองไว้ได้ เมื่ออู๋ฉีเสียชีวิตการปฏิรูปของเขาก็พลอยจบสิ้นไปด้วย

3.3.3 ชังย้ง (Shang Yang 商鞅 ก่อน ค.ศ.390-338)

มุขมนตรีแห่งแคว้นฉิน การปฏิรูปของชังย้งถือเป็นการจัดการ “เปี่ยนฝ่า” ที่มีชื่อเสียงมากที่สุด เพราะทำให้แคว้นฉินซึ่งเป็นแคว้นกึ่งอนารยชนชายขอบกลายเป็นที่ยากจนและอ่อนแอ

²³ ปกรณ ลิมปนูสรณ์, “ภาวะผู้นำรัฐในปรัชญาหานเฟยจื่อ”, 167.

กลายเป็นแคว้นมหาอำนาจที่แข็งแกร่งและวางรากฐานให้กับการรวมแผ่นดินของจีนซึ่งอยู่แต่ในเวลาต่อมา ซึ่งยังใช้เวลากว่าสิบปีในการปฏิรูประบบการบริหารจัดการบ้านเมืองของแคว้นฉินในทุกด้าน ตั้งแต่ส่งเสริมผลิตผลทางการเกษตร เข้มงวดเรื่องวินัยทหาร ปรับปรุงระบบราชการ จัดการระบบสำมะโนประชากร ตลอดจนควบคุมชี้หน้าศรัทธาความเชื่อและกำลังใจของชาวแคว้นฉิน

ในสมัยนั้นแคว้นฉินขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรอย่างหนักเพราะประชาชนถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารเสียหมด ซึ่งยังจึงออกนโยบายชักจูงให้เกษตรกรจากแคว้นอื่นย้ายมาทำการเกษตรที่แคว้นฉิน นโยบายนี้นอกจากจะแก้ปัญหาคาดแคลนแรงงานและช่วยเพิ่มผลิตผลของแคว้นฉินแล้ว ยังเป็นการดึงแรงงานและลดอำนาจการผลิตในแคว้นคู่แข่งอีกด้วย เพื่อเพิ่มพูนแรงงานในแคว้นฉินซึ่งยังได้ออกกฎหมายบังคับให้คนหนุ่มสาวแต่งงานเร็วและให้สิทธิพิเศษทางภาษีเพื่อจูงใจให้มีบุตรมาก นำนักโทษไปปล่อยในที่ดินรกร้างเพื่อให้บุกเบิกที่ดินทำการเกษตร ซึ่งยังยึดหลักการคัดเลือกและใช้คนตามความสามารถ คนชั้นสูงคนใดที่ไม่มีผลงานจะโดนริบที่ดินศักดินาและนำที่ดินไปแจกจ่ายให้กับทหารที่มีผลงาน ซึ่งยังจัดลำดับยศทหารเสียใหม่ แบ่งเป็นยี่สิบชั้นตามผลงานความสามารถ ซึ่งยังเน้นการพัฒนาด้านการเกษตรและกองทัพด้วยเห็นว่าเป็นประโยชน์ในการสร้างความรุ่งเรืองให้กับแคว้น

การบริหารจัดการบ้านเมืองตามแนวคิดการปกครองของซึ่งยังต้องอาศัยกลไกสำคัญสามประการ ได้แก่ กฎหมาย (法) ซึ่งตราโดยผู้ปกครองและบังคับใช้อย่างทั่วถึงเท่าเทียม ความซื่อสัตย์ภักดี (信) ซึ่งยังเห็นว่าความซื่อสัตย์ภักดีต่อรัฐต้องมาก่อนความซื่อสัตย์ระหว่างบิดากับบุตร และอำนาจ (权) ซึ่งยังเน้นเรื่องการรวมศูนย์อำนาจของผู้ปกครอง ประมวลกฎหมายของซึ่งยังเป็นการยึดตามแนวคิดริ้วฝ่าจิงของหลี่จื้อและเพิ่มเกณฑ์การลงโทษผู้มีส่วนรับรู้ในการกระทำผิดแต่ไม่ยอมแจ้งแก่ทางการ แนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ของซึ่งยังมีอิทธิพลอย่างมากต่อชาวจีนรุ่นหลังอย่างมีนัยสำคัญ²⁴ ซึ่งยังมีชื่อในเรื่องความเข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมายโดยไม่เห็นแก่หน้าใคร และจนปรากฏเป็นเรื่องเล่าว่ากฎหมายที่เข้มงวดของซึ่งยังนี่เองเป็นเหตุให้เขาถึงแก่ชีวิต เรื่องมีอยู่ว่า หลังจากฉินเซี่ยวกงเสียชีวิตต้องอยู่เหวิน (Duke Hui Wen 惠文王 ก่อน ค.ศ.356-311) ขึ้นปกครองแคว้นฉินแทน ในสมัยที่อยู่อู่เหวินยังเป็นองค์ชายรัชทายาทนั้นเคยประกอบอาชญากรรมร้ายแรงอันเป็นเวลาซึ่งยังเพิ่งเริ่มปฏิรูปกฎหมาย ซึ่งยังไม่ต้องการให้มีการยกเว้นโทษแก่รัชทายาทเพราะกลัวว่าจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีและทำให้กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์ ฉินเซี่ยวกงจึงสั่งเจื่อนจุมูรัชทายาทเป็นการลงโทษการถูกลงโทษครั้งนั้นเป็นเหตุให้อู่เหวินแค้นซึ่งยังนักที่บังอาจบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดกับเขาราวกับไพร่สามัญ เมื่อได้เป็นผู้ครองแคว้นฉินประกอบกับมีผู้มากล่าวหาซึ่งยังว่าพยายามก่อกบฏ อู่เหวินจึงสั่งจับซึ่งยังและสั่งประหารครอบครัวเก้าชั่วโคตร ระหว่างทางที่ซึ่งยังหลบหนี เขา

²⁴ ปกรณ ลิมปบุตรณ, “ภาวะผู้นำรัฐในปรัชญาหานเฟยจื่อ,” 167.

พยายามขอเข้าพักในโรงเตี๊ยม ซึ่งยังไม่ยอมเปิดเผยตัวจริงเพราะกลัวถูกจับ ถ้าแก่โรงเตี๊ยมจึงไม่ยอมให้พักเนื่องจากกลัวกฎหมายข้อหาการปกปิดความผิดก็เท่ากับทำความผิดเสียเอง ซึ่งยังจึงต้องพนงจรต่อไปและถูกจับในท้ายที่สุด แม้ซึ่งยังเสียชีวิตไปแล้ว ศัตรูของเขาก็ไม่อาจปฏิเสธผลสำเร็จของการปฏิรูปทำให้ไม่มีการล้มเลิกกฎหมายและระบบที่ซึ่งยังสร้างขึ้น

3.3.4 บทบาทของ “ฝ่า” ในการปกครองของมั่วจื่อ

นอกจากมุมมองจากนักคิดนักปฏิรูปที่กล่าวมาทั้งหมด ยังมีมุมมองของมั่วจื่อ และมุมมองเรื่อง “ฝ่า” ของมั่วจื่อก็แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เป็นมุมมองที่มาจากผู้ได้ปกครอง เนื้อหาใจความหลักของปรัชญามั่วจื่อ คือการคัดค้านระบบกฎหมายเกณฑ์ตามแบบจารีตประเพณีที่ขงจื้อยกย่อง มั่วจื่ออาจถือได้ว่าเป็นนักปรัชญาคนแรกที่ต่อต้านขงจื่อ แม้ปรัชญาของมั่วจื่อมีจุดเริ่มต้นจากการมุ่งวิจารณ์ปรัชญาขงจื่อ แต่ปรัชญาของมั่วจื่อก็มีแนวคิดที่สำคัญเป็นของตนเอง เช่น หลักการรักร่วมกัน (兼爱) ซึ่งส่งเสริมให้ทุกคนรักกันและกันอย่างเท่าเทียม

มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่า มั่วจื่อเป็นคนแรกที่กล่าวถึงบทบาทของ “ฝ่า” ในทางปรัชญาการเมืองการปกครอง²⁵ แต่เดิม “ฝ่า” ที่เข้าใจกันโดยทั่วไปหมายถึงระบบ ระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมาย หรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการลงทัณฑ์ แต่ “ฝ่า” ในมั่วจื่อถูกทำให้มีความหมายกว้างขวางขึ้นไปอีกกลายเป็นแบบอย่าง (model) และมาตรฐานทางศีลธรรม (ethical standards)

แนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ในปรัชญาของมั่วจื่อเป็นเสมือนมาตรฐานหรือแบบอย่างในการตัดสินวินิจฉัยความถูกต้องเหมาะสมของความคิดและการกระทำใด ๆ โดยมีหลักเกณฑ์สามประการ (三表法) คือ

- 1) มีรากเหง้า คือสอดคล้องกับการปฏิบัติของบูรพกษัตริย์
- 2) มีความสมเหตุสมผล คือสอดคล้องกับความรู้ความเห็นของบุคคลโดยทั่วไปซึ่งไม่ต้องอาศัยการศึกษาขั้นสูงหรือการตีความ บุคคลทั่วไปสามารถปฏิบัติได้ เข้าใจได้ง่ายเพียงแค่ใช้ผัสสะทางตา หู และ
- 3) มีประโยชน์ คือสอดคล้องกับการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ต่อบ้านเมือง มีสัมฤทธิ์ผล²⁶

²⁵ Hansen, Chad. “Fa (Standards: Laws) and Meaning Changes in Chinese Philosophy.” *Philosophy East and West* (Jul 44, 1994): 464.

²⁶ แปลจาก “คัมภีร์มั่วจื่อ – หลักการปฏิเสธชะตาลิขิต (墨子- 非命下)”:. . . 子墨子言曰：“凡出言谈，则必可而不先立仪而言。若不先立仪而言，譬之犹运钧之上而立朝夕焉也。我以为虽有朝夕之辩，必将终未可得而从定也。是故言有三法。何谓三法？曰：有考之者，有原之者，有用之者。恶乎考之？考先圣大王之事。恶乎原之？察众之耳目之请？恶乎用之？发而为政乎国，察万民而观之。此谓三法也。 . . .

กล่าวโดยสรุป “ฝ่า” ของมั่วจื่อมีสองบทบาทคือเป็นแนวทางปฏิบัติกับเป็นตัวชี้วัดความถูกต้องเหมาะสมของความคิดและการกระทำ บทบาทของ “ฝ่า” ในทัศนะของมั่วจื่อเป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้ในการกำกับความคิดและการกระทำ มั่วจื่อกล่าวว่า

... การกระทำให้ประสบผลสำเร็จต้องมีมาตรฐาน (ฝ่า) ไม่มีใครจะประสบความสำเร็จได้โดยที่ไม่มีมาตรฐาน ขุนนางและบัณฑิตต้องอาศัยมาตรฐานเพื่อบรรลุน้ำที่ที่ได้รับมอบหมาย แม้แต่ช่างฝีมือยังต้องมีมาตรฐาน นายช่างที่มีฝีมืออาจสร้างสร้งงานออกมาได้อย่างแม่นยำ ส่วนนายช่างไร้ฝีมือแม้ว่าอาจผลิตงานไม่เที่ยงตรงแต่ถ้ามีมาตรฐานก็ย่อมสร้างสร้งงานที่ดีขึ้นได้ “ฝ่า” จึงเป็นมาตรฐานของนายช่าง เปรียบได้กับไม้ฉากที่ช่วยวัดมุมให้เป็นเหลี่ยม เป็นดугวงเวียนที่ช่วยสร้างวงกลม เป็นไม้บรรทัดที่ช่วยสร้งเส้นตรง และเป็นลูกดิ่งที่ช่วยหาแนวตั้ง ช่างทุกคนไม่ว่าจะมีฝีมือหรือไม่ล้วนอาศัยมาตรฐานนี้ดุงเดียวกัน นายช่างขาดเครื่องมือกำกับเทียบวัดไม่ได้ฉันท “ฝ่า” ก็เป็นตัวกำกับการกระทำและมาตรฐานทางศีลธรรมจำเป็นที่ทุกคนขาดไม่ได้ ฉันทนั้น...²⁷

แนวคิดเรื่อง “ฝ่า” ของมั่วจื่อมีข้อนำส้งเกิดสองประการ

ประการแรก เหตุที่มั่วจื่อนำเสนอหลักเกณฑ์สามประการสำหรับวินิจฉัยความถูกต้องเหมาะสมของความคิดและการกระทำ อาจจะเป็นไปเพื่อทดแทน “หลี่” ที่ชนชั้นนำสร้งขึ้นเพื่อกำกับมาตรฐานความดิงงามในสังคม ด้วยเหตุที่หลักการของมั่วจื่ออยู่ที่การต่อต้านระบบชนชั้นในสังคม ทั้งนี้ “หลี่” ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นย่อมถูกมั่วจื่อล้มล้างไปด้วย มั่วจื่อปฏิเสธ “หลี่” แล้วสร้ง “ฝ่า” ทั้งยังทำให้มีลักษณะตรงข้ามกับ “หลี่” เช่น “ฝ่า” ของมั่วจื่อมีลักษณะสามัญ ไม่ซับซ้อน เป็นสิ่งซึ่งใครก็ตามควรเข้าใจได้ ไม่ต้องอาศัยการชี้นำและตีความของผู้รู้เช่นเดียวกับ “หลี่” ซึ่งอาจจะอธิบายและมีมุมมองที่แตกต่างไปของแต่ละคน

ขงจื่อเรียกร้องให้ผู้ปกครองใช้ “หลี่” กำกับการปกครองเช่นเดียวกับที่มั่วจื่อเรียกร้องให้ทุกคนรวมถึงผู้ปกครองมี “ฝ่า” เป็นมาตรฐานกำกับและวินิจฉัยความคิดกับการกระทำให้ถูกต้องเหมาะสม แต่มั่วจื่อไม่เห็นด้วยกับมาตรฐานการวินิจฉัยกำกับความคิดและการกระทำของขงจื่อที่สอนให้เชื่อฟังผู้ปกครอง บิดา-มารดา โดยแย้งว่า

²⁷ แปลจาก “คัมภีร์มั่วจื่อ – กฎแห่งครรลองธรรม (墨子 – 法议)”:... 墨子曰: “天下从事者, 不可以无法仪, 无法仪而其事能成者无有也。虽至士之为将相者, 皆有法, 虽至百工从事者, 亦皆有法。百工为方以矩, 为圆以规, 直衡以水, 以绳, 正以县。无巧工、不巧工, 皆以此五者为法。巧者能中之, 不巧者虽不能中, 放依以从事, 犹逾己。故百工从事, 皆有法所度。...”

. . . ผู้ปกครองอาณาจักรที่ไม่ทำตามมาตรฐานแย่งชิงกว่านายช่างฝีมือ แล้วสิ่งใดจะเป็นมาตรฐานการปกครอง ดำเนินตามแบบอย่างบิดามารดาหรือ ในโลกมีบิดามารดามากมาย แต่ที่มีคุณธรรมกลับมีน้อย หากแต่ละคนต่างเอาอย่างบิดามารดาของตนก็ไม่อาจได้มาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป มาตรฐานที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเห็นโดยทั่วไปไม่อาจเป็นมาตรฐานได้ ดำเนินตามแบบอย่างครูผู้ชี้แนะหรือ ในโลกมีครูผู้ชี้แนะมากมาย แต่ที่มีคุณธรรมกลับมีน้อย หากแต่ละคนต่างเอาอย่างครูของตนก็ไม่อาจได้มาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป มาตรฐานที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเห็นโดยทั่วไปไม่อาจเป็นมาตรฐานได้ ดำเนินตามแบบอย่างผู้ปกครองหรือ ในโลกมีผู้ปกครองมากมาย แต่ที่มีคุณธรรมกลับมีน้อย หากแต่ละคนต่างเอาอย่างผู้ปกครองของตนก็ไม่อาจได้มาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป มาตรฐานที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ความเห็นโดยทั่วไปไม่อาจเป็นมาตรฐานได้ ดังนั้นบิดามารดา ครู และเจ้าผู้ปกครองจึงไม่อาจอ้างเป็นมาตรฐานการปกครองได้. . .²⁸

ประการที่สอง มั่วจื่อแม้จะปฏิเสธ “หลี่” แต่กลับรักษารากฐานที่ตั้งของ “หลี่” คือฟ้าไว้อย่างเหนียวแน่น เดิมทีเหตุที่ต้องปฏิบัติตาม “หลี่” ก็เพราะเป็นวิถีแห่งฟ้า (天) ฟ้าคือผู้กำหนด “หลี่” ฟ้าเป็นฐานที่ตั้งของ “หลี่” หรืออาจกล่าวว่า “หลี่” คือตัวแทนของฟ้า มั่วจื่อยังขยายภาพของฟ้าให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยกลายสภาพจากอำนาจเชิงนามธรรม สัมผัสไม่ได้ เป็นผีที่มีตัวตนคอยดูแลสอดส่องความประพฤติของมนุษย์ ทั้งมีอำนาจบันดาลคุณโทษตามผลกรรมของแต่ละคน และเป็นที่มาของ “ฝ่า” หรือแบบอย่างมาตรฐาน มั่วจื่อกล่าวว่า

. . . แล้วจะเอาแบบอย่างแห่งการปกครองมาจากที่ใด เรากล่าวว่า ทำตามวิถีแห่งฟ้า วิถีแห่งฟ้ากว้างขวาง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มีความเพียงพอและอำนวยความสะดวก ส่องนำทางอย่างมีน้ำอ้น้ำหนไม่จิตจาง บุรพกษัตริย์จึงยอมรับวิถีแห่งฟ้าเป็นแบบอย่าง ดำเนินตามวิถีแห่งฟ้า กระทำตามสิ่งที่ฟ้าปรารภณา ไม่กระทำในสิ่งที่ฟ้าไม่ปรารภณา อะไรคือสิ่งที่ฟ้าปรารภณาหรือไม่ปรารภณา ฟ้าปรารภณาให้คนรักและสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ฟ้าไม่ปรารภณาให้

²⁸ แปลจาก “คัมภีร์มั่วจื่อ – กฎแห่งครรลองธรรม (墨子 – 法议)”:. . . 今大者治天下，其次治大国，而无法所度，此不若百工辩也。然则奚以为治法而可？当皆法其父母，奚若？天下之为父母者众，而仁者寡，若皆法其父母，此法不仁也。法不仁不可以为法。当皆法其学，奚若？天下之为学者众，而仁者寡，若皆法其学，此法不仁也。法不仁不可以为法。当皆法其君，奚若？天下之为君者众，而仁者寡，若皆法其君，此法不仁也。法不仁不可以为法。故父母、学、君三者，莫可以为治法。 . . .

คนชิงชิงรังเกียจและทำร้ายกัน เรารู้ได้อย่างไรว่าฟ้าปรารภนาให้คนรักและสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน รู้ได้อย่างไรว่าฟ้าไม่ปรารภนาให้คนชิงชิงรังเกียจและทำร้ายกัน เพราะฟ้ามีเมตตาธรรม รักและสงเคราะห์มนุษย์อย่างเท่าเทียม เรารู้ได้อย่างไรว่าฟ้ารักและสงเคราะห์มนุษย์อย่างเท่าเทียม นั่นเป็นเพราะฟ้ามอบทรัพยากรให้คนกินและใช้อย่างเท่าเทียม. . .²⁹

กล่าวโดยสรุป มั่วจื่อต้องการสร้างมุมมองการวินิจฉัยความดีความงามที่เท่าเทียม และเป็นกลาง ปราศจากการยึดถือชนชั้นวรรณะ แนวทางของมั่วจื่อเป็นข้อเสนอจากผู้ใต้ปกครองซึ่งแม้จะยอมรับในอำนาจเบ็ดเสร็จของผู้บริหารบ้านเมืองแต่ยังต้องการเรียกร้องความชัดเจนและยุติธรรมของการใช้อำนาจนั้น บทบาทของ “ฝ่า” ในทัศนะของมั่วจื่อจึงเป็นการขบเน้นความเป็นมาตรฐานเดียวที่เท่าเทียมกันของทุกคนในสังคม

แนวคิดการใช้ “ฝ่า” เป็นเครื่องมือในการปกครองก่อนจะถึงสมัยสวินจื่อเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความต้องการผลสำเร็จทางการเมือง แม้มองประกอบในการใช้ “ฝ่า” ของนักคิดแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน แต่มีจุดประสงค์เพื่อสร้างอำนาจที่เข้มแข็งและอาณาจักรที่มั่นคงให้แก่ผู้ปกครองร่วมกัน ในขณะเดียวกัน “ฝ่า” ของมั่วจื่อเป็นแนวคิดที่ต้องการเรียกร้องความสำคัญให้ชนชั้นใต้ปกครองมากขึ้น

3.3 สรุป

ทั้ง “หลี่” กับ “ฝ่า” ต่างก็มีเป้าหมายร่วมกันคือ การสร้างที่มีระเบียบ แต่มีแนวปฏิบัติต่างกัน “หลี่” เป็นการมุ่งแก้ปัญหาไปที่ชนชั้นปกครอง โดยเรียกร้องให้ผู้ปกครองมีคุณธรรม ในขณะที่ “ฝ่า” เป็นวิธีแก้ปัญหาที่มุ่งจัดการผู้ใต้ปกครอง

“หลี่” มีลักษณะโน้มเอียงไปทางอุดมคตินิยม เนื่องจากเห็นว่าสังคมมนุษย์จะเรียบร้อยได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาคุณธรรมในตนเองของผู้ปกครอง และต้องบริหารบ้านเมืองให้อยู่ในครรลอง

²⁹ แปลจาก “คัมภีร์มั่วจื่อ – กฎแห่งครรลองธรรม (墨子 – 法议)”:. . .然则奚以为治法而可? 故曰: 莫若法天。天之行广而无私, 其施厚而不德, 其明久而不衰, 故圣王法之。既以天为法, 动作有为, 必度于天。天之所欲则为之, 天所不欲则止。然而天何欲何恶者也? 天必欲人之相爱相利, 而不欲人之相恶相贼也。奚以知天之欲人之相爱相利, 而不欲人之相恶相贼也? 以其兼而爱之, 兼而利之也。奚以知天兼而爱之、兼而利之也? 以其兼而有之、兼而食之也。 . . .

ธรรม แต่ในทางตรงกันข้าม หลักการของ “ฝ่า” เป็นหลักการของนักปฏิรูปต้องการเห็นผลและวิธีการที่ชัดเจน จึงอาจมีลักษณะของการบังคับร่วมด้วย

บทที่ 4

บทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ

...ตั้งแต่ “ชื้อ” เป็นต้นไปให้ควบคุมโดยหลักกับคนตรี จงใช้ “ฝ่า” ปกครอง
ประชากรราษฎร...¹

คัมภีร์สวินจื่อ

4.1 แนวทางการปกครองแบบจารีตธรรม (หลี่อี่)

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่สอง ความเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ตลอดจน ทางด้านความคิด มีผลอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งต่อโครงสร้างทางสังคมและระบบชนชั้นในสมัยชุนชิว-จั้นกั๋ว กล่าวคือ วิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเริ่มมีการปลดปล่อยหรือสลัดตัวออกให้พ้นจากวงกรอบเก่าที่มีขอบเขตจำกัดด้วยคุณค่าบางอย่าง เช่น ความภักดีต่อมูลนาย การเสียสละเพื่อส่วนรวม หรือแม้แต่ความหมกมุ่นกับการแสวงหาลาภยศสรรเสริญ เป็นต้น

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เมื่อผู้คนสามารถเพาะปลูกเลี้ยงครอบครัวได้ตามลำพังไม่ต้องสังกัดมูลนาย และเริ่มมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากส่วนกลางเหมือนแต่ก่อน สามารถเปลี่ยนไปทำอาชีพอื่น มีชนชั้นเกิดใหม่และการเลื่อนชนชั้นเป็นไปอย่างเสรีกว่าแต่ก่อน ความอิสระจากรูปแบบการยังชีพ และการแบ่งชนชั้นทำให้ประชากรราษฎรผู้อยู่ใต้ปกครองมีอำนาจต่อรองกับผู้ปกครองกว่าที่เคยมีมา

ขณะเดียวกัน การล่มสลายของโครงสร้างสังคมดั้งเดิมที่เกิดขึ้น ยังส่งผลต่อความเชื่อและค่านิยมของผู้ที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินจีนอย่างรุนแรง เริ่มเกิดกระแสการแสวงหาผลประโยชน์ที่เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งยังมุ่งหวังประโยชน์ให้แก่ตัวตนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ชนชั้นใต้ปกครองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมหันไปมองายไสยศาสตร์ เชื้อถือโชคลาง และยึดถือ “ฝ่า” เป็นเสมือนที่พึ่งทางจิตใจ การขัดเกลาดนเองตามแนวทางสำนักขงจื่อไม่มีน้ำหนักมากพอให้ชนชั้นล่างในสังคมปฏิบัติตามได้

ในฐานะผู้ยืนหยัดในหลักการของขงจื่อ สวินจื่อย่อมมีความเชื่อว่าระบบจารีตธรรม (หลี่) จะยังสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากสภาวะการณดังกล่าวได้ แต่ขณะเดียวกัน การมีสวินจื่อมีโอกาส

¹ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – เหตุแห่งอาณาจักรมั่งคั่ง (荀子 - 富国)” : ...由士以上则必以礼乐节之，众庶百姓则必以法数制之。... หรือดู Knoblock 10.3a.

ปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนกับแนวคิด และค่านิยมต่างๆ ที่แพร่หลายอยู่ในขณะนั้น ย่อมมีส่วนทำให้ สวินจื่อตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ หลักจารีตธรรม (หลี่) แบบ ขงจื่อที่สวินจื่อส่งเสริมอยู่นั้น จึงมีความยืดหยุ่นประนีประนอมและประสมประสานกับแนวคิดต่างๆ ที่ กำลังอยู่ในกระแสนิยมด้วย อาจแบ่งหลักการจารีตธรรม (หลี่) ของสวินจื่อออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

4.1.1 “หลี่”ในฐานะกลไกแบ่งสถานะ

การแพร่หลายของแนวคิดที่ต้องการปลีกวิเวกออกจากสภาพสังคมที่เต็มไปด้วย ปัญหา เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ผู้คนในสังคมต่างพากันตั้งคำถามต่อแนวคิดสำนักขงจื่ออย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่าทีการเลือกที่จะอยู่กับมนุษย์ในสังคมของขงจื่อ สวินจื่อยังคงเห็นไปในทำนอง เดียวกับขงจื่อว่า มนุษย์ยังจำเป็นจะต้องอยู่กับมนุษย์ และเพื่อโน้มน้าวใจชวนให้เห็นพ้องกับแนวคิด ดังกล่าว สวินจื่อจึงพยายามอธิบายเพิ่มเติมและชี้ว่า เหตุที่มนุษย์จำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกันนั้น ก็เพื่อ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น กล่าวคือ เมื่อมนุษย์รวมตัวกัน ย่อมเข้มแข็ง และสามารถเอาชนะธรรมชาติ และ สร้างสรรค์สังคมบ้านเมืองที่เจริญรุ่งเรืองได้ด้วยตัวของมนุษย์เอง โดยสวินจื่อกล่าวไว้ ดังนี้

. . . มนุษย์แข็งแรงไม่เท่าวัว วัวไม่เร็วเท่าม้า แต่สามารถนำวัวและม้ามาใช้งานได้ ด้วย เหตุใด? เรากล่าวว่า เพราะมนุษย์สามารถรวมกันเป็นสังคม แต่สัตว์อื่นทำไม่ได้ ทำไม่มนุษย์ สามารถรวมกันเป็นสังคมได้ เรากล่าวว่า เพราะมีลำดับชั้น ลำดับชั้นทำให้สังคมดำเนินไปได้ อย่างไร เรากล่าวว่า เพราะมนุษย์รู้จักจริยธรรมและความถูกต้อง จริยธรรมและความถูกต้อง นำมาซึ่งความปรองดองและความปรองดองรวมเป็นหนึ่งก่อให้เกิดพลัง. พลังที่เข้มแข็งทำให้ มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ . . .²

. . . ในการสร้างสังคมให้พัฒนาศิวิไลซ์จำเป็นต้องอาศัยผู้มีความรู้نبร้อยอย่าง เป็นไป ไม่ได้ที่คนหนึ่งคนจะเป็นผู้รอบรู้ในงานทุกอย่าง และก็เป็นไปไม่ได้ที่คนหนึ่งคนจะทำงานทุก หน้าที่ หากต่างคนต่างอยู่ไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะนำมาซึ่งความยากจน. . .³

² แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”:. . .力不若牛，走不若马，而牛马为用，何也？曰：人能群，彼不能群也。人何以能群？曰：分。分何以能行？曰：义。故义以分则和，和则一，一则多力，多力则强，强则胜物. . .หรือดูKnoblock 9.16a.

³ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – เหตุแห่งอาณาจักรมั่งคั่ง (荀子 - 富国)”:. . .故百技所成，所以养一人也。而能不能兼技，人不能兼官。离居不相待则穷. . .หรือดู Knoblock 10.1.

อย่างไรก็ตาม ด้วยพื้นฐานความเชื่อของสวินจื่อที่ว่ามนุษย์มีธรรมชาติธาตุแท้ เลวร้าย เขาย่อมตระหนักดีว่า หากปราศจากเกณฑ์กำกับสังคมให้ตั้งมั่นอยู่ได้ ความสงบสุขก็คงไม่บังเกิด เนื่องจากมนุษย์ย่อมมีความปรารถนาอันไม่มีที่สิ้นสุด สวินจื่อพยายามชี้ชวนให้เห็นว่า หลักการปกครองแบบจารีตธรรม (หลี่อี้) จะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างกลมเกลียว

นอกจากการใช้จารีตธรรม “หลี่อี้” ในฐานะกลไกที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปรองดองสามัคคีแล้ว สวินจื่อก็ยังใช้เป็นกลไกสำหรับแบ่งแยกลำดับชั้นของผู้คนในสังคม ดังรูปแบบการปกครองของกษัตริย์ในอดีตซึ่งเคยมีมา

. . . กษัตริย์ในอดีตใช้ทั้งคุณธรรมและจารีตในการแบ่งแยกเพื่อปกครอง แบ่งแยกสังคมออกเป็นชนชั้น สร้างความแตกต่างของผู้สูงศักดิ์กับสามัญชน แยกแยะอภิสิทธิ์ตามอาวุโส แบ่งชั้นของผู้รู้กับผู้เขลา คนสามารถกับคนด้อยความสามารถ ด้วยการแบ่งชนชั้นนี้ทำให้พวกเขาปฏิบัติตามหน้าที่และได้รับตามหน้าที่ นี่คือวิถีปกครองที่แน่แท้ในการอยู่ร่วมกันกลมกลืนปรองดองและสามัคคีกลมเกลียว. . .⁴

อันที่จริง การแบ่งแยกลำดับชั้นในสังคมเป็นสิ่งที่มิมีมานับตั้งแต่มนุษย์เริ่มรวมตัวกันอยู่เป็นสังคม การแบ่งสถานะหรือชนชั้นทางสังคมดั้งเดิม อาจแบ่งจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือเชื้อชาติ โดยให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะที่ตกทอดมาเป็นส่วนใหญ่ สวินจื่อเป็นผู้ที่มีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาที่มีการเลื่อนลำดับชั้นในสังคมเป็นไปอย่างสิ้นไหลกว่าแต่ก่อนมาก ย่อมตระหนักดีว่ารูปแบบของระบบชนชั้นที่มีอยู่แต่เดิมนั้นกำลังเสื่อมลงและไม่สามารถสนองต่อสภาพสังคมในขณะนั้นได้ สวินจื่อจึงพยายามยืนยันในความสำคัญของการคงลำดับชั้นในสังคมเอาไว้

ในทัศนะของสวินจื่อ แม้เขาจะเชื่อมนุษย์ทุกรูปทุกนามจะมีธรรมชาติธาตุแท้ เลวร้ายเสมอเหมือนกัน แต่ก็แตกต่างกันในแง่ของหน้าที่ความรับผิดชอบทางการปกครอง สวินจื่อมองว่าอาจแบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ชนชั้นปกครอง สวินจื่ออธิบายชี้แจงว่า “ชนชั้นปกครอง” นั้น สามารถจำแนกคุณลักษณะทางศีลธรรมผ่านการศึกษากออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ชื่อ (บัณฑิต) ผู้ศึกษา (หลี่) ในระดับต้น วิญญูชน (君子) ผู้ศึกษา (หลี่) ในชั้นกลาง และอริยมนุษย์ (圣人) ผู้ศึกษา (หลี่) จน

⁴ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - ว่าด้วยเกียรติยศและความเสื่อมเสีย (荀子 - 荣辱)”:. . .故先王案为之制礼义以分之，使有贵贱之等，长幼之差，知愚能不能之分，皆使人载其事，而各得其宜。然后使谷禄多少厚薄之称，是夫群居和一之道也。 . . . หรือดู.Knoblock 4.12.

แต่กลาน⁵ คนเหล่านี้ล้วนเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาตามหลักจารีตธรรม (หลี่) ของสำนักขงจื๊อมาเป็นอย่างดี จึงปรารถนาที่จะทำความดี และมีพื้นฐานคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่าชนชั้นอื่นในสังคม หลักจารีตธรรม (หลี่) ย่อมเพียงพอต่อการจัดการความสัมพันธ์ในชนชั้นปกครองให้ดำเนินไปอย่างสมดุลกลมเกลียวกัน

2. ชนชั้นใต้ปกครอง ทศนคติของสวินจื่อต่อชนชั้นใต้ปกครองกลับแตกต่างจากชนชั้นปกครองอย่างชัดเจน และด้วยพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ชนชั้นใต้ปกครองเป็นต้นเหตุของปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในสังคม เนื่องจากคนเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาหลักจารีตธรรม (หลี่) หรือแม้จะได้รับการศึกษาก็เพื่อเรียกร้องความสนใจ⁶ และเรียนทางหูออกก็ทางปาก⁷ ดังนั้น คนเหล่านี้จึงมกยไสยศาสตร์ เชื้อถือโศกลาง มอมเมาตนเอง ทั้งยังมีความปรารถนาไม่มีที่สิ้นสุด สวินจื่อจึงมองว่า หลักจารีตธรรม (หลี่) เพียงอย่างเดียวย่อมไม่มีพลังพอที่ควบคุมจัดการชนชั้นใต้ปกครองได้ หลักการเรื่อง “ฝ่า” จึงกลายเป็นกลไกสำคัญ ไม่เพียงแต่ใช้ควบคุมจัดการเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการจูงใจให้ชนชั้นใต้ปกครองหันกลับมาปฏิบัติตามและศึกษาหลักจารีตธรรมตามแนวสำนักขงจื๊อ

น่าสังเกตด้วยว่า สวินจื่อเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพการเรียนรู้ที่ต่างกัน แต่เขาก็ยังเชื่อตามแนวคิดสำนักขงจื๊อว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้ สวินจื่อจึงเปิดช่องการเลื่อนลำดับชั้นของผู้คนในสังคมผ่านระบบการศึกษา ดังความเห็นของสวินจื่อที่ว่า

⁵ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - จงฝึกตน (荀子 - 修身)”:. . .好法而行，士也；笃志而体，君子也；齐明而不竭，圣人也。 . . . หรือดู Knoblock 2.10 น่าสังเกตว่า ข้อความในภาษาจีนสวินจื่อใช้คำว่า “ฝ่า” (法) ในความหมายของหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมอันมีนัยเดียวกับ “ฝ่า” ของมั่วจื่อ ยิ่งไปกว่านั้น ข้อความนี้ยังเป็นการกล่าวเน้นและเชื่อมโยงถึงอีกข้อความหนึ่งใน บท “ชวนให้ศึกษา” 《劝学》 ความว่า “หลี่” คือรูปแบบการแบ่งแยกทางสังคมชั้นพื้นฐาน (ฝ่า) และเป็นส่วนโครงสร้างของการจัดหมวดสรรพสิ่ง แปลจาก . . .礼者、法之大兮，类之纲纪也。 . . . หรือดู Knoblock 1.8.

⁶ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - ชวนให้ศึกษา (荀子 - 劝学)”:. . .小人之学也，以为禽犊。 . . . หรือดู Knoblock 1.9.

⁷ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - ชวนให้ศึกษา (荀子 - 劝学)”:. . .小人之学也，入乎耳，出乎口。 . . . หรือดู Knoblock 1.9.

... หากเกิดมาต่ำต้อยแต่ต้องการสูงศักดิ์ เกิดมาต้อยปัญญาแต่ต้องการมีความรู้ เกิดมายากจนแต่ต้องการร่ำรวย จะทำเช่นไร เรากล่าวว่า จงร่ำเรียน ผู้ฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอจะได้เป็นบัณฑิต ผู้รักการเรียนรู้จะได้เป็นวิญญูชน ผู้รู้แจ้งแทงตลอดนั่นคืออริยมุนย์. . .⁸

จะเห็นได้ว่า ในแง่การแบ่งแยกลำดับชั้นในสังคม แม้สวินจื่อจะยังเห็นถึงความจำเป็นของการคงลำดับชั้นในสังคมเอาไว้ แต่ก็ได้ปรับเปลี่ยนขยายรายละเอียดด้วยเช่นกัน กล่าวคือ สวินจื่อเลื่อนจุดเน้นจากการให้ความสำคัญต่อชาติวุฒิที่สืบทอดต่อกันมา ไปสู่การให้ค่าแก่การใช้ความสามารถ แม้ชาติวุฒิจะเป็นชนชั้นได้ปกครอง หรือ ไพร่ หากได้รับการศึกษาจริยธรรม (หลี่) มาเป็นอย่างดี ย่อมมีโอกาสเลื่อนชนชั้นทางสังคมและฐานะและเข้าร่วมสมาคมชนชั้นปกครองได้

4.1.2 “หลี่” ในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร

ขณะเดียวกัน ภาพโดยรวมของโครงสร้างทางการเมืองการปกครองนับตั้งแต่สมัยชุนชิวเป็นต้นมา เป็นภาพของการค่อย ๆ เสื่อมสลายของระบบอำนาจราชสำนักเดิม พร้อม ๆ กับภาพของการตื่นตัวของบรรดาเจ้านครแคว้นทั้งหลายที่ต่างก็พยายามแสวงหาช่องทางประกาศตนเป็นแคว้นอิสระ และเป็นผลให้เกิดการพัฒนาเมืองตามแคว้นต่างๆ บรรดานักปรัชญาสำนักต่างๆ พากันประชันขันแข่งทางความคิด และนำเสนอแนวคิดของตนให้บรรดาเจ้าผู้ครองแคว้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาคความวุ่นวายในยุคนั้น ไปพร้อมๆ กับการสร้างบ้านเมืองที่สงบและเข้มแข็งขึ้น

การที่สวินจื่อศึกษาและรับหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ณ แคว้นฉี จึงมีโอกาสดูแลเปลี่ยนแปลงกับบรรดานักปราชญ์ที่ชุมนุมกันอยู่บัณฑิตยสภา (稷下学官) อยู่เสมอ สวินจื่อย่อมได้สดับฟังความเห็นต่างแนวทั้งหลาย มีโอกาสได้พิจารณา ได้วิพากษ์และตรึกตรองข้อเสนอของบรรดานักคิดต่างสำนักอยู่พอควร สวินจื่อจึงพัฒนาเหตุผลในการควบคุมประชากรราษฎร บนพื้นฐานความเชื่อว่ามนุษย์โดยธรรมชาติย่อมมีแนวโน้มกระทำการเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง จึงมักแสดงออกในรูปการแย่งชิงผลประโยชน์ อันเป็นเหตุตั้งต้นแห่งความวุ่นวายในสังคม โดยสวินจื่อกล่าวว่า

...มนุษย์มีตัณหา หากไม่ได้รับการสนองตอบย่อมเสาะแสวงหา แสวงหาอย่างไร ระเบียบไม่มีขอบเขต นำไปสู่การต่อสู้แย่งชิงและความขัดแย้ง ขัดแย้งแล้ววุ่นวาย วุ่นวายจึงแร้นแค้น บุรพกษัตริย์เกลียดความวุ่นวาย ด้วยเหตุนี้จึงบัญญัติจารีตและคุณธรรมสร้างลำดับชั้น

⁸ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – คำสอนของขงจื่อ (荀子 - 儒效) ”: . . .我欲贱而贵，愚而智，贫而富，可乎？曰：其唯学乎。彼学者，行之，曰士也；敦慕焉，君子也；知之，圣人也。 . . . หรือดู Knoblock 8.5

เพื่อจัดสรรทรัพยากรและอุปถัมภ์ตัณหา มอวิธีทำให้พึงพอใจ ทรัพยากรจะไม่สิ้นเพราะตัณหา ทั้งตัณหาและทรัพยากรค้ำจุนกันและกัน นี่จึงเป็นที่มาของหลี่ . . .⁹

เมื่อความต้องการมีมากขึ้น แต่ทรัพยากรมีอย่างจำกัด จึงเป็นเหตุให้เกิดความขาดแคลนอันนำไปสู่การต่อสู้แย่งชิงโดยไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์ใด ปัญหาสงครามแย่งชิงดินแดน การช่วงชิงอำนาจและปัญหาความวุ่นวายล้วนแล้วแต่เป็นผลมาจากความเห็นแก่ประโยชน์ของมนุษย์ ซึ่งไม่มีที่สิ้นสุดและควบคุมไม่ได้ ในฐานะผู้ที่ยึดมั่นในหลักการของขงจื้อ สวินจื่อย่อมมีความรู้สึกว่าการจักรวรรดิธรรม (หลี่) ยังสามารถเป็นกลไกพื้นฐานสำคัญสำหรับการจัดระเบียบสังคมได้

เดิมที แนวคิดเรื่อง “การทำนามให้เที่ยง” (เจิ้งหมิง 正名) ของขงจื้อถูกกำหนดให้เป็นวินัยพื้นฐานของสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คอยกำกับปัจเจกชนให้วางตนตามนามานามของตน เพื่อมิให้เกิดความสับสนในยามต้องเผชิญกับผลประโยชน์

ทว่า เมื่อโงทย์ทางสังคมมีมากขึ้น สวินจื่อจึงเห็นว่าการอธิบายหลักจักรวรรดิธรรมในแบบเดิมคงไม่มีน้ำหนักพอจะโน้มน้าวให้ผู้ปกครองเชื่อตามได้ เขาปรับเปลี่ยนวิธีการอธิบายหลักจักรวรรดิธรรมที่มุ่งความสนใจไปที่ระบบมนุษย์สัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล แนะนำแนวทางการวางตัวให้ถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะความสัมพันธ์ที่ผูกพันอยู่กับบุคคลในสถาบันทางสังคมระดับต่างๆ เช่น การวางตัวในฐานะที่เป็นเจ้าหรือในฐานะที่เป็นบริวาร หรือ การวางตัวในฐานะที่เป็นบิดาหรือในฐานะที่เป็นบุตร ให้เป็นเสมือนเครื่องมือทางการปกครองสำหรับการจัดสรรผลประโยชน์ในสังคม กล่าวคือ สวินจื่อเสนอแนะให้ผู้ปกครองจัดสรรผลประโยชน์ตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม โดยชี้ว่ามนุษย์ทุกรูปทุกนามล้วนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติตามหน้าที่ของตนจนบรรลุผลสำเร็จก็ย่อมได้รับสิ่งตอบแทนที่ตามผลของหน้าที่นั้น

จะเห็นได้ว่า หลักจักรวรรดิธรรม (หลี่) ของขงจื้อที่สวินจื่อประกาศสมาทานนั้น มีลักษณะแตกต่างกับขงจื้ออย่างชัดเจนกล่าวคือ สวินจื่อได้เลือนจุดเน้นจากความสนใจในมิติเชิงศีลธรรมของขงจื้อ สู่กลไกสำหรับบ่งชี้ถึงอิทธิพลในการเข้าถึงทรัพยากรแทน¹⁰ หลักจักรวรรดิธรรม (หลี่) จึงถูกนำมาใช้เพื่อเป้าประสงค์ทางการเมือง

⁹ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ว่าด้วยจารีต (荀子 – 礼论)”:. . .礼起于何也? 曰: 人生而有欲, 欲而不得, 则不能无求。求而无度量分界, 则不能不争; 争则乱, 乱则穷。先王恶其乱也, 故制礼义以分之, 以养人之欲, 给人之求。使欲必不穷于物, 物必不屈于欲。两者相持而长, 是礼之所起也。 . . .หรือดู Knoblock 19.1a

¹⁰ Knoblock, John, *Xunzi: A Translation and Study of the Complete Works Volume III* (California: Stanford University Press, 1988-1994), 50.

นอกจากนี้ ความแพร่หลายของกระแสแนวคิดปฏิรูป (变法) ในรัฐฉี โดยเฉพาะแนวคิดของกั๋วจิ้งซึ่งเน้นการบริหารงานแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ตัวผู้ปกครอง ย่อมมีส่วนช่วยให้สวีนจื่อมองออกว่า การจัดสรรทรัพยากรตามหน้าที่อย่างเดี๋ยวกองไม่พอ จำเป็นจะต้องสร้างความเข้มแข็งและมั่งคั่งให้แก่อาณาจักรด้วย เพราะเมื่ออาณาจักรมั่นคงและร่ำรวยแล้วก็จะไม่ขาดแคลนและไม่มีสงครามการแก่งแย่งทรัพยากร ดังความตอนหนึ่งว่า

. . . หลี่เป็นการแสดงออกอย่างสูงสุดของระเบียบและการแบ่งแยกอย่างเหมาะสมอันเป็นรากฐานของความแข็งแกร่งของรัฐ เป็นวิถีที่ยิ่งใหญ่ของผู้มีอำนาจ เป็นปัจจัยสำคัญในการได้มาซึ่งความสำเร็จและยศศักดิ์ ผู้ปกครองคนใดที่ปฏิบัติตามย่อมได้ครองโลกทั้งใบ ในทางตรงกันข้ามผู้ละเลยย่อมเป็นการทำลายทรัพยากรของตนเอง. . .¹¹

คำอธิบายดังกล่าว แม้จะเป็นการยอมรับแนวคิดกระแสปฏิรูปในระดับหนึ่งก็ตาม แต่สวีนจื่อก็ยังเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกัน นั่นก็คือ ตั้งอยู่บนหลักจารีตธรรม (หลี่) กล่าวคือ หลักจารีตธรรม (หลี่) เป็นสิ่งที่จำเป็นของอาณาจักร เพราะไม่ว่าจะมีกองทัพที่เกรียงไกร มีการป้องกันอาณาจักรอย่างแข็งขันด้วยกำแพงหนาและแข็งแรง คูเมืองที่กว้างและลึก หรือมีการใช้คำสั่งที่เข้มงวดและการลงโทษที่รุนแรงนานาเพียงใด ก็ไม่อาจรับรองอำนาจที่ยิ่งใหญ่ได้เท่ากับการปฏิบัติตามหลักจารีตธรรม (หลี่)

เป็นที่สังเกตว่า ถึงที่สุดแล้ว แม้สวีนจื่อจะเสนอให้ผู้ปกครองสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐด้วย (หลี่) แต่ในแง่ของรายละเอียด สวีนจื่อกลับไม่ได้เสนอแนวทางที่เป็นรูปแบบชัดเจนแต่อย่างใด

4.1.3 “หลี่” ในฐานะเครื่องมือสำหรับชนชั้นปกครอง

นอกจากอธิบายจารีตธรรม (หลี่) ในฐานะ เครื่องมือแบ่งสถานะทางสังคม และกลไกสำหรับจัดสรรผลประโยชน์แล้ว สวีนจื่อยังกล่าวถึง “หลี่” กับผู้ปกครองไว้หลายแห่ง เมื่อประมวลแล้วพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับท่าทีในการสร้างความชอบธรรมของการใช้อำนาจปกครอง สวีนจื่อเริ่มมีทัศนะที่แตกต่างจากนักปรัชญาสำนักขงจื่อก่อนหน้าอย่างชัดเจน กล่าวคือ เขา

¹¹ แปลจาก “คัมภีร์สวีนจื่อ – การสงคราม (荀子议兵)”:. . .礼者、治辨之极也，强固之本也，威行之道也，功名之总也，王公由之所以得天下也，不由所以陨社稷也。 . . . หรือดู Knoblock15.4

เห็นพ้องกับกระแสแนวคิดปฏิรูปที่เชื่อว่าการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างบ้านเมืองที่เข้มแข็งมั่นคงได้ ดังจะเห็นได้จากความเห็นของสวินจื่อที่ว่า

... นครรัฐ คือเครื่องมือที่มีพลังที่สุดในใต้หล้า ผู้ปกครอง คือตำแหน่งที่มีอำนาจมากที่สุด ในใต้หล้า หากใช้ถูกต้องตามหลักการ ก็จะมีเสถียรภาพ มีความรุ่งโรจน์ และกลายเป็นมูลเหตุแห่งความดีทั้งปวง หากใช้ไม่ถูกต้อง จักเป็นอันตรายอย่างยิ่ง กลายเป็นพิบัติภัย มีสิ่งเหล่านี้ย่อมดีกว่าไม่มี. . .¹²

นอกจากนี้ การคัดสรรบุคคลมาดำรงตำแหน่งสำคัญในการปกครองก็เป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่ผู้นำต้องใส่ใจ เพราะการเลือกใช้บุคลากรก็เป็นอีกองค์ประกอบสำคัญในการสร้างนครรัฐที่เข้มแข็ง ในสมัยขุนฉิว-จันกั้ว มักปรากฏผู้ปกครองบางคนไม่มีคุณสมบัติมากพอ สวินจื่อจึงเรียกร้องให้ผู้ปกครองนั้นอย่างน้อยต้องรู้จักคัดเลือกบุคคลซึ่งเป็นคนดีมีความสามารถเข้ามาปกครอง คุณงามความดีควรเป็นคุณลักษณะแรกที่ต้องนำมาพิจารณาในการคัดเลือกขุนนาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำแหน่งราชการที่การบริหารมีผลชี้เป็นชี้ตาย หรือมีผลทำให้อาณาจักรรุ่งเรืองหรือร่วงโรย¹³

เมื่อตอกย้ำความสำคัญของผู้ปกครองแล้ว สวินจื่อก็กล่าวขยายถึงอำนาจหน้าที่ของผู้ปกครอง เขามองว่าผู้ปกครองเป็นเสมือนผู้กำหนดกฎระเบียบต่างๆ ภายในบ้านเมือง เนื่องจากเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาจริตธรรม (หลี่) เป็นอย่างดี ย่อมมีความรู้ความสามารถพอที่จะจัดการบริหารบ้านเมืองได้อย่างสงบเรียบร้อย โดยสวินจื่อกล่าวว่า

... ผู้ปกครองคือผู้บัญญัติกฎหมาย อาณาจักรจะไม่สามารถปราศจากผู้ปกครองได้. . .¹⁴

ถ้อยความดังกล่าว ชวนให้เข้าใจได้ว่า ด้วยเหตุที่ผู้ปกครองเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย ดังนั้นจึงอยู่เหนือกฎหมาย¹⁵ แต่ในทัศนะของสวินจื่อ การเป็นผู้ปกครองไม่สามารถถือเอาเป็น

¹² แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – เดชานูราช (荀子 - 王霸)”:. . .国者，天下之利用也；人主者，天下之利執也。得道以持之，则大安也，大荣也，积美之源也；不得道以持之，则大危也，大累也，有之不如无之. . . หรือดู Knoblock 11.1a

¹³ Sato, Masayuki, Ibid, 422.

¹⁴ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – เข้าถึงบัณฑิต (荀子 - 到士)”:. . .君子也者，道法之摠要也，不可少頃曠也。《致士》. . . หรือดู Knoblock

¹⁵ Sato, Masayuki, Ibid, 410.

ข้อยกเว้นมิให้ปราศจากการควบคุม สวินจื่อยังคงเห็นพ้องกับขงจื่อว่าผู้ปกครองจำเป็นต้องปรับปรุงตัวเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้นตลอดเวลา ดังนั้น เขาจึงเรียกร้องให้ผู้ปกครองวางตัวให้เหมาะสมตามกรอบจารีตธรรม (หลี่) และถือเอาเรื่องคุณธรรมและจารีตเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของชนชั้นปกครองแทนที่กฎหมาย (ฝ่า) ที่ไม่อาจเอื้อมไปถึงชนชั้นปกครอง

... กษัตริย์ที่แท้คือ ผู้ประดับตกแต่งกิริยาท่วงท่าด้วยจารีตและครรลองธรรม. . .¹⁶

ทว่า สถานการณ์ในสมัยจั้นกั๋วเป็นช่วงเวลาที่แคว้นแต่ละแคว้นถ้าไม่ทำสงคราม รุกรานเพื่อนบ้านก็ต้องพยายามปกป้องตนเองให้รอดจากการเสียเมือง สถานการณ์การแข่งขันแย่งชิงดินแดนเป็นผลให้ผู้ปกครองต่างมุ่งที่จะสร้างความมั่งคั่งและมั่นคงให้กับอาณาจักรเป็นเป้าหมายหลัก ข้อเรียกร้องของสำนักขงจื่อที่ให้ผู้ปกครองบำเพ็ญตนตามกรอบจารีต ฝึกตนให้เป็นปราชญ์วิญญูชน เพื่อจะได้เป็นแบบอย่างนำพาบ้านเมืองไปสู่สังคมอารยะนั้นย่อมถูกละเลย เพราะยังไม่มีน้ำหนักและความจริงจังพอที่จะทำให้ผู้มีอำนาจเห็นดีตาม สวินจื่อจึงมีความจำเป็นต้องสร้างกลไกบางอย่างขึ้นมาแทนกระแสนิยมอำนาจที่กำลังแผ่ไปทั่วนี้

สวินจื่อใช้ประโยชน์จากแนวคิดเรื่อง “พลังประชาชน” เพื่อหวังเตือนให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความจำเป็นของการตั้งมั่นในจารีตธรรม (หลี่) และปกครองไพร่ฟ้าด้วยความเมตตา แนวคิดเรื่อง “พลังประชาชน” เป็นการบอกเป็นนัยว่า หากผู้ปกครองมิได้ดำรงตนตามหลักจารีตธรรม กระทำการอุกอาจ หักหาญน้ำใจประหารราษฎรได้ปกครอง ประชาชนย่อมมีอำนาจปฏิเสธ ล้มล้างอำนาจที่ไม่ชอบธรรมนั้นได้ โดยสวินจื่อกล่าวว่

... โบราณกล่าวว่า ผู้ปกครองเป็นเรือ ประชากรราษฎรเป็นน้ำ น้ำพยุเรือได้ก็สามารถคว่ำเรือได้ นี่คือความหมายที่เราตั้งใจไว้. . .¹⁷

จะเห็นได้ว่า แม้สวินจื่อเห็นชอบกับแนวคิดมอบอำนาจเบ็ดเสร็จให้กับผู้ปกครองตามกระแสแนวคิดปฏิรูป ทว่า เขายังคงยืนยันในหลักการตามแนวทางของขงจื่อซึ่งต้องการผู้ปกครอง

¹⁶ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”: . . .王者之人：饰幼以礼义. . . หรือดู Knoblock 9.10

¹⁷ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”: . . . 传曰：“君者、舟也，庶人者、水也；水则载舟，水则覆舟。”此之谓也。 . . . หรือดู Knoblock 9.4

ที่มีคุณธรรมและจารีตธรรม (หลี่) และเพื่อให้ข้อเรียกร้องมีน้ำหนักเหตุผลมากพอสามารถจูงใจผู้ปกครองให้สมานตาม สวินจื่อจึงย้ำเตือนให้ผู้ปกครองได้เห็นผลดีผลเสียของการสามารถครอบครองน้ำใจของมวลมหาชน ผู้ปกครองในอุดมคติของสวินจื่อจึงยังต้องเป็นผู้บริหารอำนาจภายใต้ความยินยอมของประชาชน มิใช่บริหารอำนาจเพื่อประโยชน์ของตนแต่เพียงฝ่ายเดียว และ “หลี่” ก็เป็นกลไกสำคัญในการกำกับการบริหารปกครองของผู้ปกครองให้ดำเนินอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงราษฎรผู้ใต้ปกครองและไม่ใช้อำนาจอย่างไร้ขอบเขต

น่าสังเกตว่า ในบรรดาแนวคิดทั้งหลายที่แพร่กระจายอยู่ในยุคนั้น อาจกล่าวได้ว่า การอ้างเรื่อง “พลังประชาชน” สามารถปฏิเสธความชอบธรรมในการปกครอง สะท้อนให้เห็นการยอมรับความสำคัญของมวลชนซึ่งจัดว่าเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างหัวก้าวหน้ากว่าได้

กล่าวโดยสรุปแล้ว แนวทางการปกครองแบบจารีตธรรมของสวินจื่อ เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเรื่องจารีตธรรม (หลี่) เป็นสำคัญ เนื่องจากสวินจื่อยังคงเชื่อมั่นตามขงจื่อว่า จารีตธรรม (หลี่) จะนำพาสังคมที่วุ่นวายกลับคืนสู่ความสงบสุขอีกครั้งได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าว ก็จะพบว่า มีลักษณะแตกต่างกับแนวคิดสำนักขงจื่อดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เป็นผลมาจาก อิทธิพลของกระแสแนวคิดปฏิรูปที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการปกครอง และอำนาจของผู้ปกครองเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นที่แพร่หลายในแคว้นฉี สภาพการณ์เช่นนี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้สวินจื่อเริ่มปรับเปลี่ยนวิธีการอธิบายของสำนักขงจื่อให้สอดคล้องกับกระแสแนวคิดดังกล่าว โดยแนวทางการปกครองแบบจารีตธรรมของสวินจื่อ มิได้เป็นเสมือนกลไกในการขัดเกลาทางจริยศาสตร์ตามแนวคิดสำนักขงจื่อดั้งเดิมอีกต่อไป หากแต่มีลักษณะเป็นเสมือนกฎระเบียบตายตัวสำหรับควบคุมจัดการวิธีการดำเนินชีวิตของชนชั้นปกครอง ซึ่งมีนัยทางการเมืองที่หวังผลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

4.2 แนวทางการปกครองแบบ “ฝ่า”

นอกเหนือจากการจัดวางหลักจารีตธรรม (หลี่) ไว้เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของชนชั้นปกครองแล้ว สวินจื่อยังได้กล่าวถึงวิธีการจัดการชนชั้นใต้ปกครอง หรือราษฎร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของบ้านเมืองไว้เช่นกัน โดยทั่วไป ที่ทำของแนวคิดสำนักขงจื่อที่วางเอาไว้อย่างแน่นแฟ้นแต่แรกเริ่มก็คือ ที่ทำแห่งการพยายามเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองบริหารบ้านเมืองและที่ทำแห่งการวิพากษ์สังคมอย่างเปิดเผยโดยเฉพาะการวิพากษ์สังคมและอุดมการณ์ของชนชั้นระดับผู้ปกครอง โดยเหตุนี้ แม้จะมีการกล่าวถึงการจัดการชนชั้นล่างอยู่บ้าง ก็มีใจจุดเน้นที่ขงจื่อให้ความสำคัญเนื่องจากชนชั้นล่างไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารบ้านเมือง และอีกอย่างทั้งขงจื่อและเมิ่งจื่อเห็น

ว่า ปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในแผ่นดินมาจากพฤติกรรมฉ้อฉลของชนชั้นปกครองมากกว่า

ทั้งนี้ คำว่า “เสี่ยวเหริน” ที่ปรากฏโดยทั่วไปมักใช้ในความหมายของสามัญชนผู้มีจิตใจคับแคบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดสำนักขงจื้อดั้งเดิมมองว่า “เสี่ยวเหริน” เป็นกลุ่มบุคคลซึ่งหมดหวังจะพัฒนาได้เพราะไม่มีทางจะมีมนุษยธรรมได้ ดังคำกล่าวของขงจื้อมีใจความว่า

อาจารย์กล่าวว่า “วิญญาณขนาดมนุษยธรรมมีอยู่บ้าง แต่เสี่ยวเหรินที่มีมนุษยธรรมไม่เคยมีมาก่อนเลย” (เล่มที่ 14 บทที่ 7)¹⁸

ดังนั้น จุดตั้งต้นทางปรัชญาการปกครองของสำนักขงจื้อดั้งเดิม จึงอยู่ที่การฝึกฝนถึงผู้ปกครองที่เป็นปราชญ์เสมือนเมธีกษัตริย์ในอดีต กล่าวคือ เลือกลงโทษแก่การมีผู้ปกครองที่ดี มีปัญญาและดำรงตนอยู่ในหลักจารีตธรรม อันเป็นเสมือนแบบอย่างทางศีลธรรมให้ผู้ใต้ปกครองปฏิบัติตาม ภาพความสัมพันธ์ระหว่าง “เสี่ยวเหริน” กับผู้ปกครองในแนวคิดสำนักขงจื้อดั้งเดิมนั้น จึงเป็นไปในลักษณะความสัมพันธ์อ่อนไหวและการตอบสนองต่อกันดุจเดียวกับ “สายลมอยู่บนยอดหญ้า ยอดหญ้าย่อมลู่ตาม”¹⁹

แม้ในปรัชญาการปกครองของเมิ่งจื้อเริ่มปรากฏเค้าโครงแนวคิดการให้ความสำคัญแก่ประชากรราษฎร แต่ดูเหมือนว่า ปัญหาดังกล่าวยังไม่ใช่ปัญหาเฉพาะหน้าที่เมิ่งจื้อใส่ใจนัก เมื่อถึงยุคของสวินจื้อ โครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างพลิกฝ่ามือ ทำให้ปัญหาเรื่องชนชั้นล่างทวีความสำคัญในสังคมขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็นกระแสแนวคิดเรื่องประชาชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของอาณาจักรเริ่มเป็นที่แพร่หลาย ดังปรากฏแนวคิดของมั่วจื้อ ซึ่งเรียกร้องให้ผู้ปกครองคำนึงถึงความต้องการและความสำคัญของชนชั้นล่าง

กอปรกับโอกาสได้เสวนาแลกเปลี่ยนความเห็นกับแนวคิดต่างสำนักอยู่เป็นประจำ สวินจื้อจึงมองออกว่าไม่อาจเพิกเฉยหรือละเลยสภาพการณ์ดังกล่าวได้ หากไม่ปรับขยายมุมมองเกี่ยวกับชนชั้นใต้ปกครองให้กว้างออกไป แนวคิดสำนักขงจื้อย่อมไม่มีน้ำหนักมากพอที่จะนำพาบ้านเมืองไปสู่ความรุ่งโรจน์ได้ ขณะเดียวกัน แม้สวินจื้อจะเน้นย้ำถึงคุณค่าความสำคัญของหลัก

¹⁸ สุวรรณ สภาอานันท์, *หลุนอีว: ขงจื้อสนทนา*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2554), 308.

¹⁹ เล่มที่ 12 บทที่ 19 ,เรื่องเดียวกัน ,290.

จริยธรรม (หลี่) แต่ก็ตระหนักดีกว่าหลักจารีตธรรมเพียงอย่างเดียว ไม่อาจใช้ควบคุมกำกับชนชั้นได้ ปกครองได้ เนื่องจากเขามองว่าคนเหล่านี้ไม่ได้รับการศึกษาจารีตธรรมตามแนวคิดสำนักขงจื้อ จึงเห็นแก่ตัว และเน้นประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ สวินจื้อจึงจำเป็นต้องสร้างกลไกสักอย่างขึ้นมา จัดการกับชนชั้นล่าง

เซียวกงเฉียวิน (萧公权) ตั้งข้อสังเกตว่า ปรัชญาการปกครองของสวินจื้อเป็นวิธีจัดการบริหารบ้านเมืองซึ่งโน้มเอียงไปทางสนองตอบความต้องการในเชิงการปกครองตามแนวคิดนิตินิยมมากกว่า กล่าวคือ สวินจื้อเลือกใช้ “ฝ่า” ประสมกับแนวคิดดั้งเดิมของสำนักขงจื้อ เสนอเป็นแนวทางสำหรับจัดการชนชั้นได้ปกครอง โดยวิธีการแบบ “ฝ่า” ที่สวินจื้อเลือกใช้นั้น จะเน้นไปที่การควบคุมราษฎรด้วยกฎหมายที่เข้มงวด และเน้นการให้อำนาจแก่ตัวผู้ปกครองเป็นสำคัญ²⁰ อาจประมวลแนวทางจัดการด้วยวิธีแบบ “ฝ่า” ที่สวินจื้อเลือกใช้ออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

4.2.1 “ฝ่า” ในฐานะเครื่องมือควบคุมชนชั้นในสังคม

ขงจื้อเคยกล่าวไว้ว่า ปัจจัยสำคัญในการปกครองให้บ้านเมืองมีเสถียรภาพคือการที่ทุกคนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และสถานภาพของตน ทั้งนี้ การวางตนให้เที่ยงตามนามานุกรมของตนเองหรือ “เจิ้งหมิง” เป็นแนวคิดสำคัญของสำนักขงจื้อสำหรับจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ขงจื้อพยายามชักชวนให้ปัจเจกชนฝึกฝนตนเองภายในกรอบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และวางตนให้สมนาม หากแต่ละคนปฏิบัติได้เช่นนี้ ก็จะไม่เกิดความสับสนในยามต้องเผชิญหน้ากับผลประโยชน์ และบ้านเมืองก็จะกลับมาสงบสุขเรียบร้อย โดยไม่จำเป็นต้องแสวงหาแนวทางอื่นใดอีก

ขงจื้อกล่าวว่า “ผู้ปกครองเป็นผู้ปกครอง ชุนนางเป็นชุนนาง บิดาเป็นบิดา บุตรเป็นบุตร” (เล่มที่ 12 บทที่ 11)²¹

เมิ่งจื้อต่อยอดปรับขยายแนวเรื่องการทำนามให้เที่ยงหรือ “เจิ้งหมิง” ของขงจื้อให้เป็นระบบ เป็นรูปเป็นร่างขึ้นจากเดิมที่กำหนดไว้เพียงแค่การวางตัวในฐานะที่เป็นบิดาหรือในฐานะที่เป็นบุตร และการวางตัวในฐานะที่เป็นเจ้าหรือในฐานะที่เป็นข้าบริพาร เมิ่งจื้อสร้าง “ระบบความสัมพันธ์ทั้งห้า” (五伦 Five Relationships) อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร

²⁰ Xiao Gongquan 萧公权 《中国政治思想史：上册》北京：商务出版社，2015, 115–118.

²¹ สุวรรณ สภาอนันท์ ,เรื่องเดียวกัน ,288.

ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้าบริวาร ระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่จะกำหนดภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ปัจเจกชนพึงมีต่อสังคมอย่างเป็นระบบชัดเจนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงคุณธรรมจริยธรรมที่แต่ละฝ่ายพึงปฏิบัติต่อกันอีกด้วย²² ดังคำอธิบายในคัมภีร์เม็งจื่อความว่า

. . .โดยที่วิถีแห่งมนุษย์นั้น เมื่ออิ่มท้องแล้ว อบอุ่นด้วยเครื่องนุ่มห่มแล้ว สุขสบายในที่พำนักแล้ว แต่ไร้การศึกษาสั่งสอนก็จักใกล้เคียงกับสัตว์เดรัจฉาน ผู้เป็นอริยมมนุษย์จึงครุ่นกังวลอีก [. . .] สั่งสอนให้เข้าใจสัมพันธ์ภาวะระหว่างมนุษย์ ให้มีน้ำใจติดชิดเชื้อระหว่างบิดากับบุตร ให้มีครรลองธรรมระหว่างเจ้ากับบริวาร ให้มีการแบ่งแยกฐานะหน้าที่ระหว่างสามีกับภรรยา ให้มีลำดับอาวุโสระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ ให้มีสัจจะระหว่างมิตรกับมิตร. . .(3A: 4)²³

เมื่อถึงยุคสมัยของสวินจื่อ สถานะการเมืองการปกครองที่เคลื่อนไหวรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อต้านระบบชนชั้นในสังคมที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นใต้ปกครองดังที่ได้กล่าวไปแล้ว การอธิบายแนวเรื่องการทำนามให้เที่ยงหรือ “เจิ้งหมิง” แบบเดิมย่อมไม่เพียงพอต่อโครงสร้างทางสังคมที่สลับซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ การได้รับอิทธิพลทางความคิดจากกั๋วจั้ง ในประเด็นการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามสายอาชีพ อันได้แก่ ชนชั้นบัณฑิต ชนชั้นเกษตรกรรม ชนชั้นกรรมกร ชนชั้นพ่อค้า ยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้สวินจื่อเริ่มมีการอธิบายแนวคิดดังกล่าวในลักษณะแตกต่างไปจากเดิม ดังความที่ปรากฏในคัมภีร์สวินจื่อ ความว่า

. . .เมื่อตำแหน่งของผู้เป็นเจ้ากับขุนนาง บิดากับบุตร พี่กับน้อง สามีกับภรรยา เริ่มขึ้นแล้วจบลง จบลงแล้วก็เริ่มขึ้นอีก เป็นโครงสร้างที่ประสานกับฟ้าและดิน มีความยั่งยืนเสมอกับจักรวาล สิ่งนี้เรียกว่า รากฐานอันยิ่งใหญ่ ดังนั้น พิธีกรรมไว้มุกข์ พิธีกรรมบูชา ประเพณีในราชสำนัก พิธีทางการทูตและการทหารก็ล้วนกำกับด้วยหลักการหนึ่งเดี่ยวนี การเลื่อนชั้น การลดชั้น การประหาร การอภัยโทษ การตรางวัลและการยึดคืนก็ล้วนกำกับด้วยหลักการเดียวกันนี้ การปฏิบัติต่อเจ้าอย่างที่เป็นเจ้า ขุนนางอย่างที่เป็นขุนนาง บิดาอย่างที่เป็นบิดา บุตรอย่างที่เป็น

²² ญาณาทิป เตชะวิเศษ. “พัฒนาการแนวคิดมนุษยนิยมในทัศนะของผู้แหวยหมิง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมจีนศึกษา ภาควิชาภาษาจีน, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557), 12.

²³ ปกกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์, คัมภีร์เม็งจื่อ (กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2558), 107.

บุตร พี่ชายอย่างที่เป็นพี่ชาย น้องชายอย่างที่เป็นน้องชาย ขาวนาอย่างที่เป็นขาวนา บัณฑิตอย่างที่เป็นบัณฑิต กรรมกรอย่างที่เป็นกรรมกร และพ่อค้าอย่างที่เป็นพ่อค้าก็ล้วนเป็นการปฏิบัติตามหลักการอย่างเดียวกัน. . .²⁴

หลักการที่ว่าคือ การกำหนดให้ทุกคนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ บุคคลในสังคมมีหลายจำพวก หากแต่ละคนต่างทำงานประเภทเดียวกัน ก็จะไม่มียะไรพอสำหรับทุกคน ถ้าอำนาจของทุกคนมีเท่าเทียมกัน ก็จะไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน ไม่มีใครทำงานให้กัน การจัดสรรคนให้ปฏิบัติตามหน้าที่จึงเป็นไปได้เพื่อให้ทุกคนไม่แก่งแย่งวิวาทกัน อันเป็นผลของความไม่เรียบร้อย การกำหนดแบ่งแย่งฐานะและหน้าที่ตามสถานภาพเป็นวินัยพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการกำกับปัจเจกบุคคลให้ปฏิบัติตัวให้สมกับฐานะานุรูป

น่าสังเกตว่า นอกเหนือจากความสัมพันธ์ในครอบครัว สวินจื่อเอ่ยถึงอาชีพซึ่งมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากในสมัยขงจื่อและเมิ่งจื่อ ได้แก่ ขาวนา บัณฑิต กรรมกร และพ่อค้า อันเป็นบุคคลในกลุ่มชนชั้นล่าง รายละเอียดที่น่าสนใจดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างสังคมเดิมซึ่งเคยแบ่งชัดเจนว่าใครเป็นชนชั้นปกครองและใครเป็นชนชั้นพลเมืองสามัญได้คลี่คลายลงไปมาก และชนชั้นล่างได้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคมเป็นลำดับ และแนวคิดของสวินจื่อได้ครอบคลุมไปถึงการวางตัวให้ถูกต้องตามสายอาชีพ

ด้วยท่าทีซึ่งเห็นว่าชนชั้นใต้ปกครองเป็นต้นตอของความวุ่นวายภายในสังคม หลักจารีตธรรมที่ใช้กำกับพฤติกรรมของชนชั้นปกครองมีพลังไม่มากพอที่จะจัดการกับชนชั้นใต้ปกครองได้ เนื่องจากคนเหล่านี้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และไม่สมทานตามหลักจารีตธรรม สวินจื่อจึงต้องอาศัยวิธีการแบบ “ฝ่า” มาใช้เป็นเครื่องมือป้องปรามไม่ให้ชนชั้นใต้ปกครองก้าวล่วงชนชั้น โดยผูกโยงแนวคิดเรื่องการทำนามให้เที่ยงเข้ากับอำนาจของผู้ปกครอง และส่งสัญญาณเป็นนัยว่าผู้ปกครองคือผู้กำหนด “นาม” ของแต่ละคนในสังคม หากผู้ใดคิดจะเปลี่ยน “นาม” หรือก้าวล่วง “นาม” นั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม และจำเป็นต้องรับโทษทัณฑ์อย่างรุนแรง ดังข้อความในคัมภีร์สวินจื่อที่ว่า

²⁴ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子-王制)”: . . . 君臣、父子、兄弟、夫妇，始则终，终则始，与天地同理，与万世同久，夫是之谓大本。故丧祭、朝聘、师旅一也；贵贱、杀生、与夺一也；君君、臣臣、父父、子子、兄兄、弟弟一也；农农、士士、工工、商商一也。 . . . หรือดู Knoblock 9.15

. . . ผู้ปกครองคือ ผู้กำหนดนามของสรรพสิ่ง เมื่อนามถูกกำหนดแล้ว ก็จะสามารถแบ่งแยกสรรพสิ่งได้อย่างชัดเจน เมื่อหลักการถูกกำหนดแล้ว ผู้คนก็จะสามารถปฏิบัติตามครรลอง การแจกแจงเรียกขานตามอำเภอใจทำให้การชื่อนามให้เพียงเกิดสับสน เกิดข้อสงสัยในหมู่ประชากรราษฎร์ ผู้คนต่างพากันถกเถียง จัดว่าเป็นความผิดอันใหญ่หลวง เทียบกับอาชญากรรมฐานปลอมแปลงและฉ้อโกง เมื่อประชากรราษฎร์ไม่กล้ากำหนดใช้ถ้อยคำเป็นอื่นอันจะทำให้การชื่อนามให้เพียงเกิดสับสน ประชากรราษฎร์ย่อมเชื่อถือตรง เมื่อเชื่อถือตรงย่อมปกครองง่าย ปกครองง่ายย่อมเป็นผล เมื่อประชากรราษฎร์ไม่กล้ากำหนดใช้ถ้อยคำเป็นอื่นอันจะทำให้การชื่อนามให้เพียงเกิดสับสน ประชากรราษฎร์ย่อมปฏิบัติตามกฎอย่างพร้อมเพรียง และทำตามคำสั่งอย่างระมัดระวัง เพื่อให้วิถียั่งยืน วิถีที่ยั่งยืนต้องอาศัยการปกครองอย่างดีเยี่ยม คือการรักษาข้อกำหนดเรื่องนามให้เป็นผล. . .²⁵

การผูกโยงแนวคิดเรื่องการทำนามให้เพียงหรือ “เจิ้งหมิง” เข้ากับอำนาจของผู้ปกครองเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างความปลอดภัยทางอำนาจให้แก่ตัวผู้ปกครองแล้ว ยังเป็นการกำกับให้ทุกคนปฏิบัติตามหน้าที่และสถานภาพในสังคมอย่างเคร่งครัดไม่อาจละเลยได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง กลวิธีการควบคุมโดยสร้างบทบาทหน้าที่และกำหนดให้แต่ละคนทำตามหน้าที่เป็นการสะกดคนให้อยู่ภายในพื้นที่ของตน ไม่ให้ก้าวล่วงไปในขั้นฐานันดรของกันและกัน โดยมีเป้าหมายชัดเจนเพื่อรักษาความเรียบร้อยของบ้านเมือง ในการนี้ มีกลไกสำคัญคือ การให้รางวัลและการลงโทษ โดยสวินจื่อกล่าวว่า

. . . แม้บุคคลเป็นถึงผู้สืบเชื้อสายของกษัตริย์ เชื้อเจ้า ข้าหลวงหรือขุนนาง หากบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหลักจารีตและความถูกต้องก็ต้องให้เขาไปอยู่ในระดับสามัญชน แม้ว่าคุณคนนั้นเป็นมีเชื้อสายของสามัญชน แต่ได้ขวนขวายความรู้จนได้อุปนิสัยดีงามตรงตามจารีตและ

²⁵ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - การชื่อนามให้เพียง (荀子 - 正名) . . . 故王者之制名，名定而实辨，道行而志通，则慎率民而一焉。故析辞擅作名，以乱正名，使民疑惑，人多辨讼，则谓之大奸。其罪犹为符节度量之罪也。故其民莫敢托为奇辞以乱正名，故其民恣；恣则易使，易使则公。其民莫敢托为奇辞以乱正名，故壹于道法，而谨于循令矣。如是则其迹长矣。迹长功成，治之极也。是谨于守名约之功也。 หรือดู . . . Knoblock 22.1c.

ปฏิบัติตัวตามทำนองคลองธรรม ก็ให้แต่งตั้งให้เป็นอัครเสนาบดี เสนาบดี หรือขุนนางตามความสามารถ. . .ให้บำเหน็จรางวัล และเตือนพวกเขาด้วยการลงโทษ. . .²⁶

สวินจื่อปรับแต่งหลักการทำนามให้เที่ยงของขงจื้อและเมิ่งจื่อ จากนัยการวางตัวเพื่อพัฒนาทางศีลธรรม ให้กลายเป็นเครื่องมือทางการปกครอง ร่วมกับวิธีให้รางวัลและการลงโทษจึงกลายเป็นแรงจูงใจที่มีพลังชี้แนะให้ชาวประชาทั้งหลายยอมปฏิบัติตาม หรือยอมข่มกิเลสไว้ ไม่ก้าวล่วงหน้าที่ของตน พร้อม ๆ กับปฏิบัติตามหน้าที่จนเกิดประสิทธิภาพ

4.2.2 “ฝ่า” ในฐานะมาตรการลงโทษตามกฎหมายที่เข้มงวด

นอกจากการปรับแต่งหลักการทำนามให้เที่ยงให้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง สวินจื่อยังน้อมรับการจัดการด้วย “ฝ่า” ตามแบบแนวคิดนิตินิยมมาปรับใช้ในการปกครอง แนวทางดังกล่าวมีจุดยืนในเชิงการปกครองที่ค่อนข้างแตกต่างจากแนวทางสำนักขงจื้อเดิม กล่าวคือ แนวคิดสำนักขงจื้อมีจุดยืนอยู่ที่การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ และเชื่อว่ามนุษย์สามารถรับการอบรมกล่อมเกล่าให้มีคุณธรรมได้ แนวคิดสำนักขงจื้อก่อนสวินจื่อจึงมุ่งเน้นการพัฒนาตัวเองมากกว่าการลงโทษอย่างเข้มงวดรุนแรง ด้วยขงจื้อมองว่า ผู้ปกครองที่ดีควรเป็นแบบอย่างศีลธรรมและชี้แนะสอนสั่งประชาราษฎร์ให้ทำความดีมากกว่าการลงทัณฑ์

ทว่า เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่องธรรมชาติมนุษย์เลวร้ายของสวินจื่ออย่างจริงจัง จะพบว่าหาได้เป็นแนวคิดมองมนุษย์ในแง่ลบอย่างที่เข้าใจกันโดยผิวเผินไม่ ถึงแม้มนุษย์มีธรรมชาติซึ่งมีแนวโน้มใฝ่เลวแต่ก็ยังสามารถพัฒนาได้ สวินจื่อเชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพมากพอที่สามารถกำหนดชะตาชีวิตตัวเองได้อีกด้วย

. . .บางคนถามเราว่า ปรัชญาเมธีเป็นสถานะที่เข้าถึงได้หากพยายาม เหตุใดทุกคนจึงไม่ได้เป็น เราตอบว่า เป็นเรื่องที่เป็นไปได้แต่ไม่อาจทำให้เป็นได้ ผู้ต่ำช้าสามารถกลายเป็นวิญญูชนได้ แต่เขาก็ไม่ยินยอมทำ วิญญูชนสามารถกลายเป็นผู้ต่ำช้าได้ แต่เขาก็ไม่ยินยอมเช่นกัน ไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่ผู้ต่ำช้ากับวิญญูชนจะเปลี่ยนสถานะกัน แต่ที่พวกเขาไม่ทำเช่นนั้น เพราะพวกเขาไม่ยินยอมทำ เป็นความจริงว่าสามัญชนสามารถเป็นดังพระเจ้าอู๋ได้ แต่มันไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับพวกเขาที่จะทำเช่นนั้น ถ้าหากใครสักคนไม่สามารถเป็นดังพระเจ้าอู๋ได้ ไม่ทำ

²⁶ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”:. . .虽王公士大夫之子孙也，不能属于礼义，则归之庶人。虽庶人之子孙也，积文学，正身行，能属于礼义，则归之卿相士大夫。.. 勉之以庆赏，惩之以刑罚。 หรือดู. . .Knoblock 9.1

ให้ความจริงว่าสามัญชนสามารถเป็นพระเจ้าอิวี่นั้นเป็นไปได้ แม้บางคนไม่สามารถเป็นพระเจ้าอิวี่ได้ แต่นี้ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับความเป็นไปได้ที่เขาจะกลายเป็นพระเจ้าอิวี่ได้. . .²⁷

“ความเป็นไปได้” กับ “ความสามารถที่จะเป็นไปได้” เป็นคนละเรื่องกัน ความเป็นไปได้คือ มนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้ แต่ความจริงคือ ไม่ใช่ทุกคนจะมีความสามารถพัฒนาตนเองได้ ข้อเท็จจริงเรื่องความเป็นไปได้ไม่ได้รับประกันความสามารถที่จะกระทำได้ด้วยอย่างเช่น เรื่องที่มนุษย์สามารถเดินเท้าท่องไปทั่วโลกเป็นความเป็นไปได้ แต่ก็ไม่ใช่มนุษย์ทุกคนจะสามารถเดินเท้าเป็นระยะทางไกลได้

แต่ในท้ายที่สุด ด้วยเหตุที่ศักยภาพของมนุษย์แต่ละคนมีไม่เท่ากัน จึงไม่ใช่ทุกคนจะสามารถศึกษาและเข้าใจ “หลี่” ได้ สวินจื่อเข้าใจความจริงในข้อนี้ จึงเชื่อว่าการใช้ “ฝ่า” ในฐานะมาตรการลงโทษกับคนบางจำพวกเป็นเรื่องจำเป็น โดยสวินจื่อกล่าวว่า

. . .จงประหารผู้ร้ายที่กลับตัวไม่ได้โดยไม่ต้องสั่งสอน. . .²⁸

ในทัศนะของขงจื่อ “การไม่สอนแต่ฆ่านับเป็นความทารุณ”²⁹ เป็นหนึ่งใน “ความชั่วร้ายทั้งสี่” ซึ่งผู้ปกครองควรหลีกเลี่ยง แต่ทั้งนี้ขงจื่อต่างก็ยอมรับว่าการใช้โทษประหาร (ฝ่า) กับอาชญากรเป็นข้อยกเว้น³⁰ ที่เป็นเช่นนี้เพราะการลงโทษประหารไม่ใช่ความผิดของผู้ประหารแต่เป็นความผิดของตัวอาชญากรเอง การประหารผู้กระทำผิดเป็นตัวอย่างเป็นการทำเพื่อส่วนรวมและเป็นการตั้งสังคมเข้าสู่ความเป็นระเบียบด้วยการกำจัดคนไม่ดีออกไป อาชญากรหรือ

²⁷ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – ธรรมชาติเลวร้าย (荀子 - 性恶)”:. . .曰: “圣可积而致, 然而皆不可积, 何也?” 曰: 可以而不可使也。故小人可以为君子, 而不肯为君子; 君子可以为小人, 而不肯为小人。小人君子者, 未尝不可以相为也, 然而不相为者, 可以而不可使也。故涂之人可以为禹, 则然; 涂之人能为禹, 则未必然也。虽不能为禹, 无害可以为禹. . . หรือดู Knoblock 23.5b.

²⁸ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”:. . .元恶不待教而诛. . . หรือดู Knoblock 9.1

²⁹ เล่มที่ 20 บทที่ 2, สุวรรณาสถาอานันท์, เรื่องเดียวกัน, 369.

³⁰ เมิ่งจื่อกล่าวว่า “ฆ่าคนชิงทรัพย์ใช้กำลังไม่กลัวตาย ล้วนเป็นที่เดียวคณันท์ของชาวประชาราชภูริเยี่ยงนี้ ย่อมประหารลงโทษได้โดยไม่ต้องพักรอสั่งสอนสักก่อน” (5B:4) ปกรณ์ ลิมปบุตรณ์, คัมภีร์เมิ่งจื่อ (กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2558), 219.

ผู้กระทำผิดที่ไม่ยอมกลับตัวถือเป็นบุคคลซึ่งหมัดหวังจะพัฒนาได้และยังไม่มีเจตจำนงแต่อย่างใดที่ผู้ปกครองจะต้องไปหวังหรือคิดเปลี่ยนให้คนเหล่านี้กลับกลายเป็นคนมีคุณธรรม เพราะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้

ยิ่งไปกว่านั้น ในสมัยของสวินจื่อ การเรียกร้องให้ผู้ปกครองดำรงตนตามจารีตธรรม (หลี่) และเป็นแบบอย่างชี้แนะสอนสั่งประชากรราษฎรของสำนักขงจื้อ ไม่อาจชักจูงให้ผู้ปกครองปฏิบัติตามได้ เนื่องจากกระแสแนวคิดปฏิรูปที่เน้นการลงโทษอย่างรุนแรง และให้อำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแก่ผู้ปกครอง เริ่มปรากฏผลสัมฤทธิ์ของการปฏิรูปอย่างเป็นรูปธรรม และกำลังเป็นกระแสแนวคิดที่ได้ความสนใจในหมู่ชนชั้นปกครอง ทิศนะของสวินจื่อต่อการลงโทษย่อมแตกต่างจากขงจื้อและเมิงจื่ออย่างไม่มีอาจเลี่ยงได้

ด้วยเหตุนี้ การใช้ “ฝ่า” ในฐานะมาตรการลงโทษและกฎหมายสามารถสร้างความน่าเกรงขามให้กับผู้ปกครองทำให้การปกครองเป็นเรื่องง่ายขึ้น สวินจื่อยอมรับประโยชน์ในข้อนี้ แม้ต้องสร้างอำนาจจากความหวาดกลัวก็ตาม เพื่อสนับสนุนความคิดดังกล่าว สวินจื่อได้หยิบยกข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ ในกรณีของพระเจ้าเหยาเป็นตัวอย่างสนับสนุนแนวคิดเรื่องการลงโทษ โดยชี้ว่า แม้พระเจ้าเหยาเคยออกคำสั่งประหารคน แต่ก็ยังได้รับยกย่องในฐานะธรรมราชา โดยสวินจื่อกล่าวว่า

. . . ผู้ที่ไม่เชื่อฟังระเบียบคำสั่งต้องถูกลงโทษ เมื่อผู้ปกครองลงโทษแม้เพียงหนึ่งคน ทั้งโลกก็จะหันมาเชื่อฟัง พวกที่สมควรถูกตำหนิ ฉะฉานก็จะหันมาฟังคำสั่ง พวกเขารู้ว่าความผิดเป็นของพวกเขา ด้วยเหตุนี้แม้จะใช้การลงโทษ อำนาจบารมีก็ยังแผ่ไปทุกหนแห่งตั้งสายน้ำไหล เพราะเป็นการทำตาม “หลี่” เช่นเดียวกับที่พระเจ้าเหยาเคยปกครองอาณาจักร เขาอาจจะประหารคนสักคน ลงโทษคนอื่นอีกหลายคน แต่หลังจากนั้นอาณาจักรก็เข้าสู่ความมีระเบียบ. . .³¹

การกล่าวอ้างถึงพระเจ้าเหยาเพื่อสนับสนุนการลงโทษเช่นนี้ ย่อมชี้เป็นนัยว่า สวินจื่อยอมรับได้ที่จะให้มีการใช้โทษทัณฑ์ที่รุนแรงหากเป็นไปได้เพื่อเป้าหมายที่เป็นคุณต่อความมั่นคงเข้มแข็งของชนชั้นปกครองและยอมรับว่าจำเป็นต้องใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดบ้าง เพื่อให้ผู้ใต้ปกครองตระหนักถึงความผิดของตน และประมาณตัว การใช้มาตรการลงโทษที่เข้มงวดรุนแรงไม่เพียงแต่จะ

³¹ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ - การสงคราม (荀子议兵)”. . .有不由令者，然后俟之以刑。故刑一人而天下服，罪人不卹其上，知罪之在己也。是故刑罚省而威流，无它故焉，由其道故也。古者帝尧之治天下也，盖杀一人，刑二人，而天下治. . . หรือดู Knoblock 15.4

สร้างความน่าเกรงขามให้กับผู้ปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำหรับควบคุมจัดการกลุ่มบุคคล ซึ่งสวีนจื่อมองว่าหมดหวังจะพัฒนาได้ให้อยู่ในระเบียบอันดีและสร้างสังคมที่สงบราบคาบอีกด้วย

...คนที่แก้ไขไม่ได้แน่แล้ว ควรฆ่าเสียไม่ต้องปราณี เพราะเวลานี้แหละคือสิ่งที่เรียกว่า
คุณธรรมของสวรรค์ คือการปกครองของกษัตริย์...³²

แม้กระนั้นก็ตาม ในฐานะผู้เผยแพร่แนวทางของสำนักขงจื่อ สวีนจื่อย่อมพอจะมองออกว่า การเน้นโทษทัณฑ์อย่างรุนแรงมีข้อจำกัด และขัดแย้งกับอุดมการณ์พื้นฐานของสำนักขงจื่อด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การใช้กฎระเบียบที่เข้มงวดรุนแรง สามารถสร้างความเข้มแข็งทางอำนาจให้กับผู้ปกครองได้ก็จริง แต่ก็เป็นการอำนาจจากความหวาดหวั่น ซึ่งมีภาพลักษณ์ขัดกับผู้ปกครองที่มีธรรมราชาตามอุดมคติของสำนักขงจื่ออย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ การยึดถือกฎหมายหรือกฎระเบียบเป็นสิ่งสำคัญ ยังแสดงออกถึงความไม่ไว้วางใจซึ่งมนุษย์ควรมีให้กันและกัน และเป็นการลดทอนค่าความเป็นมนุษย์อีกด้วย

สวีนจื่อจึงนำเอาหลักจารีตธรรม (หลี่) ซึ่งเป็นหัวใจของสำนักขงจื่อ ประสมประสานเข้ากับแนวคิดเรื่องโทษทัณฑ์ของสำนักนิตินิยมอย่างแยบยล โดยชี้ว่า แม้ผู้ปกครองจะเป็นผู้กำหนดกฎหมาย แต่การอำนาจเหล่านั้นจำเป็นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่สอดคล้องกับการเป็นธรรมราชาด้วยเช่นกัน พร้อมกันนั้น แม้สวีนจื่อจะแสดงออกอย่างชัดเจนว่าวิธีแบบ “ฝ่า” เป็นไปเพื่อจัดการกับชนชั้นใต้ปกครองหรือคนที่สวีนจื่อมองว่าไม่อาจสอนได้ แต่หากกลุ่มคนเหล่านี้กลับตัวและหันมาศึกษาหลักจารีตธรรม (หลี่) ของสำนักขงจื่ออย่างจริงจัง สวีนจื่อก็ได้เปิดช่องให้คนเหล่านี้สามารถเลื่อนทางสังคมจากชนชั้นใต้ปกครองสู่ชนชั้นปกครองได้ ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ที่ทำของสวีนจื่อต่อแนวทางจัดการด้วยวิธีการแบบ “ฝ่า” มีลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างไปจากสำนักนิตินิยมอย่างชัดเจน โดยมีลักษณะเป็นไปในเชิงสัญลักษณ์มากกว่าต้องการให้ใช้จริง เทียบได้กับการเชือดไก่ให้ลิงดู

จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการด้วยวิธีแบบ “ฝ่า” ของสวีนจื่อเป็นกลไกที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป้าประสงค์ในการป้องปราม “เสียวเหริน” หรือกลุ่มคนที่สวีนจื่อมองว่าสอนไม่ได้โดยเฉพาะเกิดขึ้นจากอิทธิพลทางความคิดของแนวคิดสำนักนิตินิยม โดยเฉพาะแนวคิดของกั๋วจง สวีนจื่อได้

³² แปลจาก “คัมภีร์สวีนจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”: ...才行反时者死无赦。夫是之谓天德，是王者之政也。...หรือดู Knoblock 9.1

อาศัยแนวคิดการให้อำนาจที่ตัวผู้ปกครอง และโทษทัณฑ์ที่รุนแรงเป็นฐานคิด และมีหลักจารีตธรรม (หลี่) เป็นเกณฑ์กำกับทิศทางการแสดงออกของการใช้วิธีการแบบ “ฝ่า” แม้แนวทางดังกล่าวของ สวิน จื่อจะทำให้แนวคิดสำนักขงจื่อเริ่มห่างไกลจากแนวคิดทางปรัชญา และกลายเป็นเครื่องมือทางการปกครองก็ตาม แต่การสังเคราะห์ดังกล่าวก็เป็นผลให้แนวคิดสำนักขงจื่อสามารถตอบสนองความต้องการของสังคม โดยเฉพาะประเด็นการสร้างคามมั่นคงทางอำนาจให้แก่ผู้ปกครองได้อย่างทันที่

4.3 สรุป

ปรัชญาการปกครองของสวินจื่อเกิดขึ้นจากความพยายามปรับแต่งปรัชญาสำนักขงจื่อ ประกอบกับความู้ความบังตลใจจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นและกระแสแนวคิดที่ทรงอิทธิพลอยู่ในขณะนั้น จนเกิดเป็นแนวคิดเรื่องการปกครองแบบจารีตธรรม (หลี่อ้อ) ร่วมกับการใช้ “ฝ่า” ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักการปกครองที่โดดเด่นของสวินจื่อ

การแบ่งแยกการปกครองออกเป็น 2 ระบบได้แก่ การปกครองแบบจารีตธรรม (หลี่) กับ การปกครองแบบ “ฝ่า” มาจากความคิดซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องคุณธรรมความดีกับการพัฒนามนุษย์และความใส่ใจเรื่องปัญหาของชนชั้นล่าง ทั้งนี้ “หลี่” ของสวินจื่อไม่ใช่ “หลี่” แบบเดียวกับขงจื่อดั้งเดิม แต่เป็น “หลี่” ซึ่งมีกลิ่นอายของ “ฝ่า” เพราะแฝงนัยทางการเมืองและหวังผลเป็นรูปธรรมชัดเจน เป็น “ฝ่า” ทางอ้อม ในขณะที่ การใช้ “ฝ่า” ก็เป็นการบังคับเพื่อให้ชนชั้นล่างหันไปสนใจ “หลี่”

กล่าวคือ การแบ่งแยกเพื่อควบคุมชนแต่ละชั้นด้วยวิธีการที่แตกต่างกันชัดเจน ชนชั้นบนปกครองด้วย “หลี่” และชนชั้นล่างปกครองด้วย “ฝ่า” จะเป็นการส่งเสริมให้คนต้องการเลื่อนฐานะ เพราะเมื่อมีชนชั้นที่สูงขึ้น “ฝ่า” ก็จะทำอะไรไม่ได้ ในเมื่อการเรียนรู้เรื่อง “หลี่” คือวิธีที่จะเลื่อนฐานะได้ คนก็จะหันไปสนใจศึกษาเรื่อง “หลี่” และด้วยความเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ สวินจื่อจึงเชื่อมั่นว่าในที่สุดแล้ว “ฝ่า” จะทำให้ “หลี่” สัมฤทธิ์ผล

อาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาการปกครองของสวินจื่อ ทำให้การมองแบบขงจื่อกว้างไปกว่าเดิม ด้วยมีการเสริมแต่งส่วนของแนวคิดสำนักอื่นเข้ามาด้วย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

... แม้จะมีกฎหมาย (ฝ่า) ที่ดีก็ยังมี การปกครองที่ไร้ระเบียบ แต่ตั้งแต่อดีตจนถึงตอนนี้ เราไม่เคยได้ยินความไร้ระเบียบภายใต้การปกครองของผู้ปกครองที่ดีเลย. . .

(คัมภีร์สวินจื่อ)¹

ปรัชญาจีนเป็นองค์ความที่มุ่งแก้ปัญหาสังคมเป็นหลักมากกว่าการแสวงหาความรู้เพื่อความจริงอะไรบางอย่าง กระแสธารแนวคิดต่าง ๆ ซึ่งปรากฏขึ้นเพื่อขับเคลื่อนกลไกบริหารบ้านเมือง ล้วนเกิดขึ้นจากความพยายามนี้ ตั้งแต่ขงจื้อจนกระทั่งถึงสวินจื่อ จะเห็นได้ว่าปรัชญาจีนมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา สารัตถะ เจตจำนงตลอดจนวิธีการอธิบายตีความใหม่ ๆ อยู่เสมอ

การปรับเปลี่ยนทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นไปตามความเจริญของสังคม ซึ่งมีการสั่งสมภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง มีการเรียนรู้สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง และมีการปะทะสังสรรค์รับรู้แลกเปลี่ยนกับแนวทางความเห็นอื่นซึ่งปรากฏขึ้นอย่างหลากหลายสม่ำเสมอในกระแสธารแห่งปรัชญาจีน

นอกเหนือจากการสั่งสมความคิดวิหยาการแล้ว บริบททางสังคมที่แวดล้อมอยู่ยังมีส่วนอย่างมากต่อการกำหนดแนวโน้มและรูปแบบความคิดของปรัชญาจีน เพราะเมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง ระบบเศรษฐกิจ การเมือง หรือเกิดความเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์สำคัญ ระบบความคิด ความเชื่อ มักย่อมเปลี่ยนโฉมตามไปด้วย

สำหรับสมัยจั้นกั๋วช่วงปลายที่สวินจื่อใช้ชีวิตอยู่นั้น การช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างเจ้านครรัฐต่าง ๆ เข้มข้นรุนแรงจนไม่อาจคาดหวังภาพของบ้านเมืองในอุดมคติตามแบบที่ขงจื้อปรารถนาไว้ได้อีกต่อไป ปัญหาบ้านเมืองเฉพาะหน้าซึ่งอยู่ในขั้นวิกฤต กระตุ้นให้สังคมโหยหาวิธีการใดก็ตามที่สามารถนำความสงบราบคาบมาสู่แผ่นดิน รูปการณ์เช่นนี้ชักนำให้ปัญญาชนทั้งหลายแสวงหาหนทางที่หวังผลได้ในทางปฏิบัติ การที่สวินจื่อเลือกปรับแต่งพัฒนาแนวปรัชญาของขงจื่อไปในทางปฏิบัตินิยม แทนแนวทางอุดมคติดั้งเดิมจึงเป็นเรื่องที่เข้าใจได้

สภาพสังคมเป็นเหตุให้ผู้คนทุกระดับชั้นต่างพากันแข่งขันกอบโกยผลประโยชน์ ความหยาบกร้านของจิตใจผู้คนที่ผ่านความทุกข์ยากนานาเป็นสิ่งที่พบเห็นได้โดยทั่วไป ในขณะที่

---

¹ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การปกครองอย่างกษัตริย์ (荀子 - 王制)”... 故有良法而乱者，有之矣，有君子而乱者，自古及今，未尝闻也。... หรือดู Knoblock 9.2.

ทรัพยากรแผ่นดินมีอย่างจำกัด การได้เห็นประสิทธิผลของการบริหารบ้านเมืองตามแนวทางนิตินิยมก็ดี การได้เห็นสถานะที่ใกล้ถึงจุดล่มสลายของราชสำนักกลางก็ดี ย่อมมีส่วนประกอบให้โลกทัศน์ของสวีนจื่อโดยเฉพาะประเด็นความเข้าใจและการตีความใหม่เรื่องการใช่ “หลี่” เป็นกลไกกับความเรียบร้อยของสังคมของเขาย่อมต่างจากมุมมองเดิมของขงจื้ออย่างเลี่ยงไม่ได้

5.1 ความสัมพันธ์ของ “หลี่” กับ “ฝ่า”

ทัศนะที่ปรัชญาขงจื้อยึดเอาเป็นหลักในการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาบ้านเมืองคือ ภาพสังคมตามอุดมคติในสมัยราชวงศ์โจวตะวันตกซึ่งมี “หลี่” เป็นระบบจริยธรรมที่กำหนดทิศทางระเบียบของสังคมในตอนนั้น รวมถึงเป็นหลักที่รักษาความเรียบร้อยรุ่งเรืองให้กับราชวงศ์โจวตะวันตกนานนับร้อยปี ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาขงจื้อจึงเห็นว่า “หลี่” หรือจารีตธรรมเป็นกลไกสำคัญและจำเป็นต่อการแก้ไขปัญหามองเมือง

ในการจัดการกับบ้านเมืองที่ไร้ระเบียบ “หลี่” มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปถึง 3 รูป ไม้ว่าจะเป็น “หลี่” ในฐานะพิธีกรรม สัญลักษณ์แห่งมนุษยธรรม และกลไกทางการเมืองการปกครอง กล่าวโดยสรุป “หลี่” คือ เครื่องมือสำคัญที่จะควบคุมสังคมให้เรียบร้อยอยู่ได้ เพราะเป็นกลไกคอยแยกแยะจัดแบ่งฐานะชนชั้นและกำกับคนให้สงบอยู่ภายในพื้นที่ของตน แม้กระนั้นก็ตาม เมื่อนำมาใช้เป็นหลักในการจัดการสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ก็จำเป็นต้องเพิ่มมุมมองบางประการให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมือง

ในสมัยของขงจื้อ ยังพอมีหวังให้เวลาสังคมค่อย ๆ พัฒนาไปตามแนวทางเดิมได้ แต่เมื่อมาถึงสมัยของเมิ่งจื่อ ท่ามกลางความเคลื่อนไหวเปลี่ยนผ่านขนานใหญ่ทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคมการเมือง รวมถึงด้านความคิดภูมิปัญญาเป็นผลให้ ระบบระเบียบตลอดจนจารีตพิธีกรรมธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งเคยมีประสิทธิภาพกำกับทิศทางความเป็นไปของสังคมแต่เดิมได้เสื่อมบทบาทลงเกือบสิ้นเชิง ไม่อาจใช้ตอบปัญหาใหม่ที่ถาโถมอย่างต่อเนื่องมาพร้อมความเปลี่ยนแปลงได้ เมิ่งจื่อจำเป็นต้องปรับปรุงแต่งขยายปรัชญาของขงจื้อเดิมให้มีรายละเอียดมากขึ้น ทว่า ข้อเสนอของเมิ่งจื่อกลับทำให้การปกครองตามแนวทางขงจื้อเป็นไปในแนวอุดมคติมากขึ้น และไม่มีความน่าสนใจมากพอจะโน้มน้าวใจให้ผู้ปกครองยอมปฏิบัติตาม

สวีจื่อ ผู้มีชีวิตอยู่ในสมัยถัดจากเมิ่งจื่อ จึงถือโอกาสวิจารณ์เมิ่งจื่อในข้อหาว่าไม่ได้เข้าใจปรัชญาขงจื้ออย่างถ่องแท้ แล้วขยายความแบบผิด ๆ ฤก ๆ ² เพราะขณะที่เมิ่งจื่อมุ่งสนใจเรื่องคุณธรรมกับความถูกต้อง (หลี่อี) สวีจื่อกลับเห็นว่า “หลี่” น่าจะเป็นหัวใจสำคัญในการกำกับและปรับเปลี่ยนสังคมให้ดีขึ้นได้และควรได้รับการเอาใจใส่มากกว่า

ทั้งนี้ ปัจจัยจากความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย การได้มีโอกาสสืบทอดสังสรรค์กับนานาทัศนะ ประกอบกับความใส่ใจปัญหาที่เกิดจากชนชั้นล่าง รวมถึงสัมฤทธิ์ผลจากการปฏิรูประบบภายในของแคว้นต่าง ๆ ซึ่งเริ่มปรากฏผลให้เห็นเป็นประจักษ์ ย่อมมีอิทธิพลต่อทัศนะการปรับปรุงปรัชญาขงจื้อของสวีจื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดการปฏิรูปหรือ “เปี่ยนฝ่า” อันเป็นแนวทางการปกครองที่เกิดจากแนวความคิดความต้องการรวมอำนาจเข้าสู่ผู้ปกครอง เป็นวิถีปฏิบัติที่เน้นผลสัมฤทธิ์ จึงเป็นวิถีทางที่ตอบโจทย์ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะนั้นได้ดี สวีจื่ออาศัยแนวคิดและวิธีการดังกล่าวมาปรับใช้และวางที่ท่าของ “หลี่” เสียใหม่ กล่าวคือ แม้ว่า “หลี่” ของสวีจื่อยังเป็นหัวใจสำคัญที่จะกำกับดูแลสังคมให้เรียบร้อยอยู่ได้ ในฐานะกลไกจำแนกสถานะของผู้คนในสังคม เป็นเครื่องมือจัดสรรทรัพยากรซึ่งขาดไม่ได้ของอาณาจักร และเครื่องมือสำหรับชนชั้นปกครอง แต่บทบาทของ “หลี่” มี “ฝ่า” คอยประคับประคองอยู่โดยตลอด

ประการแรก “หลี่” กับ “ฝ่า” ในฐานะกลไกแบ่งสถานะ

หลังจากจัดลำดับชั้นในสังคมด้วย “หลี่” แล้ว สวีจื่อก็ใช้ “ฝ่า” เป็นเครื่องมือทำให้ผู้คนตระหนักในขอบเขตหน้าที่ของตน ไม่กล้าละเมิดอำนาจและล่วงล้ำสถานะของกันและกัน โดยการสร้างวินัยเคร่งครัด ผู้ที่คิดก้าวล่วงย่อมได้รับการลงทัณฑ์ประหนึ่งก่ออาชญากรรมร้ายแรง ทั้งนี้ แม้ว่า “ฝ่า” เป็นกลไกสำหรับควบคุมชนชั้นล่างเป็นหลัก แต่การละเมิด “หลี่” ในฐานะกลไกแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ก็สามารถถูกลงโทษได้เช่นกัน การใช้ “ฝ่า” ซึ่งประกอบด้วยการให้รางวัลและการลงโทษย่อมเป็นกลวิธีที่มีพลังกำกับให้ทุกคนปฏิบัติตามมากกว่า “หลี่” ซึ่งเป็นเพียงข้อเรียกร้องทางจริยธรรมโดยลำพัง

ประการที่สอง “ฝ่า” ใน “หลี่” ในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร

ทัศนะเรื่อง “หลี่” ในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากรสืบเนื่องมาจากแนวคิดเรื่อง “หลี่” ในฐานะกลไกการแบ่งแยกฐานะและบทบาทหน้าที่ สวีจื่อวางแนวทางจัดสรรทรัพยากรที่มีจำกัดให้ทั่วถึงโดยแจกจ่ายตามสถานะและบทบาทหน้าที่ กล่าวคือ ชนชั้นบนจะมีรายได้ตามตำแหน่ง

² สรุปลความจาก “คัมภีร์สวีจื่อ - ปฏิเสธนักปราชญ์สิบสองคน (非十二子)” หรือดู Knoblock 6.7.

ขณะที่ชนชั้นล่างจะได้รับหนทางในการประกอบอาชีพ เช่น ชาวนาจะไม่ถูกเรียกเกณฑ์ทหารตราบเท่าที่ยังอยู่ในฤดูทำนา เป็นต้น

สวินจื่อปรับเปลี่ยน “หลี่” ซึ่งแต่เดิมมีความหมายในแง่มุมของข้อกำหนดทางศีลธรรม เป็นสิ่งบ่งชี้วิถีชีวิตที่การเข้าถึงทรัพยากรตามสถานะและบทบาทในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง สวินจื่อเปลี่ยนแนวคิดทางปรัชญาให้เป็นเครื่องมือที่มีผลทางการปกครอง นอกจากนี้ การมุ่งหวังใช้ “หลี่” ในการปกครองเพื่อให้เห็นผลชัดเจน เช่น เป็นเครื่องมือทำให้อาณาจักรมั่นคงและมั่งคั่ง เป็นหัวข้อที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในปรัชญาขงจื่ออีกด้วย

ประการสุดท้าย “หลี่” และ “ฝ่า” ในฐานะเครื่องมือสำหรับชนชั้นปกครอง

ปรัชญาการปกครองของสวินจื่อมีเป้าหมายอยู่ที่การรักษาอำนาจไว้ที่ตัวผู้ปกครอง โดยมี “หลี่” เป็นวิธีการสำคัญที่จะรักษาความชอบธรรมของการใช้อำนาจปกครองนั้น เพื่อค้ำจุนฐานะของผู้ปกครองและรักษาอำนาจให้มั่นคง สวินจื่อยอมรับการใช้กฎบัญญัติที่เข้มงวดและการลงโทษอย่างรุนแรงด้วยจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการให้การลงโทษเป็นมาตรการป้องปรามมิให้คนกล้าคิดละเมิดอำนาจของผู้ปกครองมากกว่าลงโทษเพื่อเอาผิด ทั้งนี้ “หลี่” จะเป็นกลไกประคับประคองให้การใช้ “ฝ่า” ของผู้ปกครองเป็นไปอย่างยุติธรรมมากกว่าต้องการระบายนโตะหรือใช้อำนาจตามอัตวิสัยโดยมิชอบ การสนับสนุนกันและกันของ “หลี่” และ “ฝ่า” จึงเป็นกุศโลบายอันแยบคายที่จะ “สร้างอำนาจให้มั่นคงโดยไม่ต้องทดสอบ และมีบัญญัติการลงทัณฑ์แต่ไม่ต้องใช้จริง”³

อนึ่ง ในการประสมประสาน “หลี่” กับ “ฝ่า” เข้าด้วยกัน สวินจื่อต้องประนีประนอมจุดขัดแย้งอย่างหนึ่งคือ การให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ “หลี่” เป็นหลักการซึ่งสร้างจากฐานคิดเรื่องมนุษย์เป็นศูนย์กลางและให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ตรงกันข้ามกับ “ฝ่า” ซึ่งมีที่มาจากการใช้อำนาจตามอัตวิสัยของผู้ปกครอง เป็นการใช้ความรุนแรงเพื่อสร้างความหวาดหวั่น และมองมนุษย์ในแง่ร้ายเพราะไม่ใส่ใจกับคุณธรรม

หนทางประนีประนอมของสวินจื่อก็คือ ให้ “ฝ่า” อยู่ภายใต้การกำกับของ “หลี่” กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ใช้ “ฝ่า” ต้องประกอบด้วย “หลี่” นั่นคือ สวินจื่อยังคงเชื่อมั่นว่าผู้ปกครองที่สำคัญกว่าการมีระบบที่เข้มแข็ง โดยสวินจื่อให้ความรักความเมตตาเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการใช้อำนาจปกครอง กำหนดว่าผู้ปกครองต้องมีปณิธานแบบธรรมาภิบาลซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรักเอื้ออาทรห่วงใยประชาราษฎร์ ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ประชาชนดุจเดียวกับลูกหลานของตน ใช้ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นกรอบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง รวมทั้งสร้างภาพ

³ แปลจาก “คัมภีร์สวินจื่อ – การสงคราม (荀子 – 议兵)”:. . . 威力而不试, 刑错而不用。 . . . หรือดู Knoblock 15.4

“พลังประชาชน” เพื่อต่อรองสิทธิอำนาจและหน้าที่ระหว่างชนชั้นปกครองกับชนชั้นใต้ปกครอง รูปแบบการประนีประนอมเช่นนี้ช่วยลดทอนการใช้อำนาจและความรุนแรงจากแนวทางการใช้ “ฝ่า” ลงไปเป็นอันมาก

กล่าวโดยสรุป บทบาทของ “ฝ่า” ในปรัชญาการปกครองของสวินจื่อเป็นความพยายามปรับเปลี่ยนแนวทางของขงจื่อเพื่อให้สามารถนำมาปฏิบัติได้สอดคล้องกับสถานะความเป็นจริงที่เกิดขึ้น แม้จะทำให้ “หลี่” สูญเสียนัยทางปรัชญาบางส่วนไป ขณะเดียวกันก็แทนที่ด้วยคุณค่าทางการเมืองซึ่งมุ่งหวังผลเชิงปฏิบัตินิยม ในทางกลับกัน “หลี่” ตามแนวทางขงจื่อเดิมก็มีส่วนปรับปรุงภาพลบของ “ฝ่า” ที่ผูกติดกับวิธีการลงโทษอย่างรุนแรง ความสัมพันธ์ของ “หลี่” กับ “ฝ่า” จึงเป็นเหมือนการเสริมในสิ่งที่ขาดและเติมเต็มซึ่งกันและกัน

5.2 สวินจื่อนักสังเคราะห์ปรัชญาขงจื่อ

ข้อนำสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับสวินจื่อก็คือ แนวคิดทางปรัชญาที่ค่อนข้างเป็นระบบของสวินจื่อนั้นเกิดจากการสังเคราะห์ความรู้ความเห็นและภูมิปัญญาที่มีอยู่ก่อน ผนวกกับประสบการณ์การอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดกับนักปรัชญาคนอื่น ๆ กล่าวคือ หากพิจารณาแนวคิดหลักของสวินจื่อจะพบความคล้ายคลึงกับนักคิดปรัชญาสายอื่น ดังนี้

- ลักษณะการประพันธ์ในปรัชญาอันสวินจื่อเป็นการนำเสนอแนวคิดเชิงเป็นเหตุเป็นผล พร้อมคำอธิบายโต้แย้งตามหลักตรรกวิทยาอันเป็นวิธีที่ต่างออกไปจากแนวทางของนักปรัชญาขงจื่อดั้งเดิมคนอื่นและสะท้อนลักษณะแนวความรู้ของนักคิดแนวนามนิยม (Dialecticians 名家)

- ทักษะเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติซึ่งสนับสนุนว่า ฟ้าหรือเทียนเป็นเพียงปรากฏการณ์ธรรมชาติไม่ได้มีอำนาจเหนือหรือเกี่ยวข้องกับชะตามนุษย์ นับเป็นทักษะที่แยกมนุษย์ออกจากอำนาจของฟ้า อันเป็นมุมมองที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากแนวคิดของปรัชญาขงจื่อเดิมและเป็นมุมมองความคิดแบบเต๋า

- ทักษะความเชื่อว่าธรรมชาติมนุษย์มีแนวโน้มเลวร้ายและการให้ความสำคัญแก่โทษทัณฑ์ตามกฎหมายมากกว่าการพยายามสร้างแบบอย่างทางจริยธรรม รวมทั้งการยอมรับความจำเป็นของวิธีการแบบ “ฝ่า” ก็เป็นทักษะที่ละม้ายกับสำนักคิดฝ้ายนิตินิยม

- แนวโน้มความใส่ใจปัญหาที่เกิดจากชนชั้นล่างก็สะท้อนถึงการวิสาสะทางปัญญาเกี่ยวกับแนวคิดของมั่วจื่อ

- รูปแบบของปรัชญาการปกครองซึ่งมุ่งหวังการบริหารแบบรวมศูนย์ด้วยวิธีการใช้ “หลี่” กับ “ฝ่า” ประสานกัน และการเน้นย้ำว่าการปกครองที่เป็นระเบียบต้องคู่ไปกับคุณธรรม

รวมถึงการต่อยอดเรื่องพลังอำนาจของประชาชนที่พ้องกับแนวทางการปกครองของกั๋วจิ้งและสื่ออิทธิพลของปัญญาชนแคว้นฉี

จึงอาจกล่าวได้ว่า สวินจื่อคือผู้บุกเบิกคนสำคัญในเรื่องการวางท่าทีการปรับปรุงปรัชญาขงจื่อด้วยวิธีการสังเคราะห์แนวคิดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ที่ท่าประนีประนอมของสวินจื่อโดยการยอมลดอะไรบางอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นความพยายามปรับเปลี่ยนปรัชญาขงจื่อเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ตามบริบททางประวัติศาสตร์ซึ่งมีพลวัต แม้จะเป็นความพยายามแก้ปัญหาในอดีต แต่ปัญหาเรื่องรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดเป็นปัญหาซับซ้อนและยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบัน หากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าข้อเสนอของสวินจื่อไม่ได้ล้ำสมัยแต่อย่างใด ทั้งถือได้ว่าเป็นข้อเสนอที่น่าฟังและสมควรนำมาพิจารณา

5.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยขั้นต่อไป

มีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่า ท่าทีการปรับปรุงปรัชญาขงจื่อด้วยลักษณะการสังเคราะห์องค์ความรู้ของต่างสำนักแนวคิดเริ่มต้นจากสวินจื่อ และที่ท่าดังกล่าวก็เป็นหลักการปรับปรุงแนวคิดของปรัชญาสำนักขงจื่อมาโดยตลอด⁴ ทั้งนี้ แนวทางการสังเคราะห์ของสวินจื่อก็เป็นวิธีหนึ่งเพื่อให้ปรัชญาขงจื่อสามารถดำรงบทบาทอยู่ได้ในบริบทสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันความพยายามดังกล่าวก็มีส่วนทำให้ปรัชญาขงจื่อมีเนื้อหากลายไปจากปรัชญาของขงจื่อดั้งเดิม

ในการศึกษาพัฒนาการทางความคิดของปรัชญาขงจื่อ นอกจากสวินจื่อที่มีบทบาทในการปรับเปลี่ยนโฉมหน้าปรัชญาขงจื่อ ต่งจ้งชู (Dong Zhongshu 董仲舒 ก่อน ค.ศ.179-104) ก็เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งมีบทบาทสูงมากในการทำให้ปรัชญาขงจื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการบริหารปกครองบ้านเมืองอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม เนื้อหาปรัชญาขงจื่อที่ต่งจ้งชูนำเสนอต่อผู้ปกครองในสมัยนั้นกลับมีสาระแตกต่างจากปรัชญาขงจื่อดั้งเดิมอยู่มาก

หากเปรียบเทียบกันแล้ว ทั้งขงจื่อ เมิ่งจื่อ และสวินจื่อ ต่างก็จัดว่าเป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จที่จะทำให้ผู้ปกครองในสมัยของตนยอมสมานตามปรัชญาขงจื่อ ในขณะที่ต่งจ้งชูกลับ

⁴ ปกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์, “ปรัชญาขงจื่อในบริบททางสังคมที่แปรเปลี่ยน,” ใน *ธรรมะขงจื่อ: สอนคนให้เป็นคน* (กรุงเทพฯ: ไบบัว, 2551), 141.

สามารถทำให้พระเจ้าฮั่นอู่ตีประกาศนโยบายยกย่องสำนักขงจื้อเป็นอุดมทัศน์แห่งรัฐและปฏิเสธแนวคิดอื่น (罢黜百家、独尊儒术) การศึกษาแนวคิดของต่งจิ้งซูจึงเป็นเรื่องน่าสนใจ

นอกจากต่งจิ้งซู ปรัชญาขงจื้อได้ถูกปรับเปลี่ยนแก้ไข รวมถึงฟื้นฟูอีกหลายต่อหลายรุ่น เพื่อให้การศึกษาพัฒนาการทางความคิดของปรัชญาขงจื้อต่อเนื่องและเอื้อต่อการมองเห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงแนวคิดขงจื้อในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจีน การศึกษาแนวคิดและบทบาทของนักคิดขงจื้อคนอื่นจึงน่าจะเป็นประโยชน์ ทั้งยังมีคุณูปการในการสร้างองค์ความรู้ด้านจีนศึกษาในประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

หนังสือ

- โชติช่วง นาดอน (ทองแถม นาถจำนง). *ว่าด้วยฟ้า*. กรุงเทพฯ: ก.ไก่, 2531.
- ทองแถม นาถจำนง, และ ปกรณ์ ลิมปนุสสรณ์. *ธรรมะขงจื้อ: สอนคนให้เป็นคน*. กรุงเทพฯ: ไบบัว, 2551.
- ปกรณ์ ลิมปนุสสรณ์. *คัมภีร์เมิ่งจื้อ*. กรุงเทพฯ: โอเพ่น โซไซตี้, 2558.
- ปานทิพย์ (ศุภนคร) ประเสริฐสุข. *ปรัชญาจีน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2525.
- เผิงอิวหลัน. *ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง*. แปลและเรียบเรียงโดย ส.สุวรรณ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2553.
- พิน ดอกบัว. *ปวงปรัชญาจีน*. กรุงเทพฯ: ศยาม, 2542.
- เพี้ยเสี้ยวทอง. *พินถันแผ่นดินจีน*. แปลโดย พรชัย ตระกูลวรานนท์. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2553.
- สกล นิลวรรณ (แปล). *ปรัชญาจีน* แปลจาก *The Story of Chinese Philosophy*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2523.
- ศักดิ์ศรีวี (แปลและเรียบเรียง) *ธรรมชาติของมนุษย์เลวร้าย*. กรุงเทพฯ: ประคู้ลาย, 2536.
- สุวรรณมา สถาอานันท์. *กระแสธารปรัชญาจีน: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2556.
- สุวรรณมา สถาอานันท์. *หลุนอิว: ขงจื้อสนทนา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2554.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. *เมธีตะวันออก*. พระนคร: มุลินธิส่งเสริมกิจการศาสนาและมนุษยธรรม, 2506
- อมร ทองสุก. *คัมภีร์หลุนอิว*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ชุณหวัตร, 2553.

บทความวารสาร

- ปกรณ์ ลิมปนุสสรณ์. “ปรัชญาหวง-เหล่า : การสังเคราะห์นานาอุดมทัศน์จีนในสมัยจั้นกั๋ว.” *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 36, ฉบับที่ 7 (2558): 156-169.

ปกรณฺ์ ลิมปฺนุสรณฺ์. “แนวทงแห่งสันตวิธึในปรัชญามั่วจื้อ: ความรัก ความเท่าเทียม ผลประโยชน์ และครรลองธรรม.” วารสารจึนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ 6, ฉบับที่ 6 (2556): 25-52.

วิทยานิพนธ์

คํานวล คํานิ. “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของซุนจื้อกับโรมัส ฮอบส์.” วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.

ปกรณฺ์ ลิมปฺนุสรณฺ์. “วิาทะทางปัญญาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ในปรัชญาณิพนธ์เม็งจื้อ.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

ญาณาริพ เตชะวิเศษ. “พัฒนาการแนวคิดมนุษยนิยมในทัศนะของตู้เหวยหมิง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, สาขาวัฒนธรรมจีนศึกษา ภาควิชาภาษาจีน, คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ

ปกรณฺ์ ลิมปฺนุสรณฺ์. (2559). ภาวะผู้นำรัฐในปรัชญาทานเฟยจื้อ. ใน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์, *ดูจสายน้ำดังสายลม: โครงการผู้นำแห่งอนาคต* (น. 163-240). นครปฐม: ผู้แต่ง.

รายงานวิจัย

ศรีญญา อรุณขจรศักดิ์. “อารมณฺ์และคุณธรรมหลักทั้งสี่ในจริยศาสตร์เม็งจื้อ.” *อารมณฺ์กับ จริยศาสตร์: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์* (น.139-219) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2554.

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ

- Cua, Antonio S. *Human Nature, Ritual, and History: studies in Xunzi and Chinese Philosophy*. Washington D.C.: CUA Press, 2005.
- Dubs, Homer H. *Hsüntze; The Moulder of Ancient Confucianism*. Taipei: Ch'eng-Wen Publishing Company, 1966.
- Fehl, Noah Edward. *Rites and propriety in literature and life; a perspective for a cultural history of ancient China*. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong. 1971.
- Feng Yu-lan. *A History of Chinese Philosophy*. Translated by Derk Bodde. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1952-53.
- Feng Yu-lan. *A Short History of Chinese Philosophy*. Translated by Derk Bodde. New York: Macmillan, 1964.
- Graham, A.C. *Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China*. La Salle, Illinois: Open Court, 1989.
- Hagen, Kurtis. *The Philosophy of Xunzi*. Illinois: Open Court, 2007.
- Hall, David, and Roger T. Ames. *Thinking Through Confucius*. Albany: State University of New York Press, 1987.
- Hutton, Eric, trans. *Xunzi: The Complete Text*. Princeton: Princeton University Press, 2014.
- Hsün Tzu. *Basic Writings of Mo Tzu, Hsün Tzu, and Han Fei Tzu*. Translated by Burton Watson. New York: Columbia University Press, 1967.
- Knoblock, John. *Xunzi: A Translation and Study of the Complete Works Volume I – III*. California: Stanford University Press, 1988-1994.
- Leaman, Oliver. "Encyclopedia of Asian Philosophy." London: Routledge, 2001.
- Ni, Peimin. *On Confucius*. California: Wadsworth/Thomson Learning, 2002.
- Rickett, W. Allyn. *KUAN-TZU: a repository of early Chinese thought; a translation and study of twelve chapters*. Hong Kong: Hong Kong U.P., 1965.
- Sato, Masayuki. *The Confucian Quest for Order: the Origin and Formation of the Political Thought of Xun zi*. Leiden: Brill, 2003.

- Schwartz, Benjamin Isadore. *The World of Thought in Ancient China*. Cambridge Mass.: Belknap Press of Harvard University Press, 1985.
- Shun Kwong-loi. *Mencius and Early Chinese Thought*. Stanford: Stanford University Press, 1997.
- Watson, Burton. *Hsün Tzu: Basic Writings*. New York: Columbia University Press, 1963.
- Wing-tsit Chan. *A Source Book in Chinese Philosophy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1963.
- Yao Xinzong. *An introduction to Confucianism*. U.K.: Cambridge University Press, 2000.

บทความ

- Berkson, Mark. "Xunzi as a Theorist and Defender of Ritual." In *Dao Companion to the Philosophy of Xunzi*, edited by Eric L.Hutton, 228-267. Dordrecht: Springer, 2016.
- Berthrong, John. "Xunzi and Zhuxi." *Journal of Chinese Philosophy* (Sep 40, 2013), 400-416.
- Cua, Antonio S. "Ethical Significance of Shame: Insights of Aristotle and Xunzi." *Philosophy East and West* (Apr 53, 2003): 147-202.
- Goldin, Paul R. "Xunzi and Early Han Philosophy." *Harvard Journal of Asiatic Studies* (Jun, 67, 2007): 135-166.
- Hansen, Chad. "Fa (Standards: Laws) and Meaning Changes in Chinese Philosophy." *Philosophy East and West* (Jul 44, 1994): 435-488.
- Harris, Eirik Lang. "Xunzi's Political Philosophy." In *Dao Companion to the Philosophy of Xunzi*, edited by Eric L.Hutton, 94-138. Dordrecht: Springer, 2016.
- Knoblock, John. "Chronology of Xunzi's Works." *Early China* (8, 1982-1983): 29-52.
- Li, Fuldien. "Confucianism: Ethics and Law." In *Encyclopedia of Chinese Philosophy*, edited by Antonio S.Cua, 80-81. New York: Routledge, 2003.
- Loy, Hui-chieh. "Xunzi Contra Mozi." In *Dao Companion to the Philosophy of Xunzi*, edited by Eric Hutton, 352-375. Dordrecht: Springer, 2016.

- Sato, Masayuki. "Li as a Way to Order: The Intellectual Characteristics and Historical Role of Xunzi's Theory of Li." *Social Science in China* (35, 2014): 136-145.
- Stalnaker, Aaron. "Xunzi on Self-Cultivation." In *Dao Companion to the Philosophy of Xunzi*, edited by Eric L.Hutton, 34-65. Dordrecht: Springer, 2016
- Tan, Sor-hoon. "The Dao of Politics: Li (Ritual/rites) and Laws as Pragmatic Tools of Government." *Philosophy East and West* (July 61, 2011): 468-491.
- Tavor, Ori. "Review of Xunzi: The Complete Text by Eric Hutton," *Dao: A Journal of Comparative Philosophy* 14, Issue 4 (December 2015): 611-614.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- Elstein, David. "Xunzi." Internet Encyclopedia of Philosophy.
<http://www.iep.utm.edu/xunzi/#H1> (accessed May 15,2016).
- Fraser, Chris, "Mohism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.),
<https://plato.stanford.edu/archives/win2015/entries/mohism/> (accessed July 11, 2017).
- Robins, Dan, "Xunzi", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.),
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/xunzi/>
 (accessed Oct 11, 2017).

ไฟล์สื่อมัลติมีเดียออนไลน์

- Wireless Philosophy. "PHILOSOPHY - Ancient: Xunzi on Human Nature [HD]" Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=hEgLzTtQj7I> (accessed June 27, 2016)
- Wireless Philosophy. "PHILOSOPHY - Ancient: Mengzi (Mencius) on Human Nature [HD]" Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=qvmxbDomk90> (accessed June 27, 2016)

ภาษาจีน

หนังสือ

- Aikai 艾恺:《最后的儒家》，南京：江苏人民出版社，2011。
- Cai Jinxian 蔡景仙：《传世名家经典文丛》（套装共 10 册），呼和浩特：内蒙古人民出版社，2015。
- Chen Qiyun 陈启云：《儒学与汉代历史文化》，桂林：广西师范大学出版社，2007。
- Chinese Academy of Social Science 中国社会科学院：《现代汉语词典》北京：外语教学与研究出版社，2002。
- Cui Dahua 崔大华《儒家引论》北京：人民出版社，2001。
- GuHanYu ChangYongZi ZiDian BianXieZu 古汉语常用字字典编写组《古汉语常用字字典·繁体字本》北京：商务印书馆，2000。
- Li Weitai 李伟泰（选注）《史记选读》，台北市：台湾大学出版中心，2014。
- Li Zehou 李泽厚《中国古代思想史论》1986。
- Liang Shuming 梁漱溟《中国文化要义》，上海：上海人民出版社，2011。
- Luo Guojie 罗国杰《中国伦理思想史·上卷》北京：中国人民大学出版社，2007。
- Ma Xiaohong 马小红：《礼与法：法的历史连接》，北京大学出版社，2004。
- Sato, Masayuki 佐藤将之：《荀学与荀子思想研究：评析·前景·构想》，台北市：万卷楼，2015。
- Sun Wei 孙伟：《重塑儒家之道——荀子思想再考察》，北京：人民出版社，2010。
- Xiao Gongquan 萧公权《中国政治思想史：上册》北京：商务出版社，2015。
- Yu Yafei 余亚斐：《荀子与西汉儒学之趋向》，芜湖：安徽师范大学出版社，2012。
- Zhang Lizhu 张丽珠《中国哲学史三十讲》北京：北京师范大学出版社，2010。

บทความวารสาร

- Bai Xi 白奚《怎样读《管子》》，载《名家见解》2017年2月15日第008版。

- Bu Anchun 卜安淳《古法（灋）考释》，载中华法系国际学术研讨会文集 2006 年 09 月 16 日。
- Bu Anchun 卜安淳《“灋”是麋鹿，“法”是流水》，载《江苏警官学院学报》2007 年 2 期，137-140。
- Bu Anchun 卜安淳《“法”与“刑”之异同》，载《江苏警官学院学报》2007 年 3 期，142-146。
- Chu Chengge 褚宸舸《“灋”义研究的中国语境—《灋义》及相关论著述评》载《河北法学》2007 年 2 期，54-59。
- He Chengxuan 何成轩《荀韩李之比较研究》，ฐานข้อมูล cnki (สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2559).
- Huang Zhenyun 黄震云《荀子的法治思想》，ฐานข้อมูล cnki (สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2559).
- Liu Xinlan 刘昕岚《论「礼」的起源》，载《止善》2010 年 8 期，141-161。
- Sato, Masayuki 佐藤将之《荀子生平事迹新考》，载《临沂大学学报》2015 年 3 期，32 - 41。
- Sato, Masayuki 佐藤将之《21 世纪《荀子》思想研究的意义与前景》，载《杭州师范大学学报(社会科学版)》2015 年 6 期，25 - 31。
- Sato, Masayuki 佐藤将之《二十世纪《荀子》研究综述》，载《邯郸学院学报》2014 年 6 期，5 - 16。
- Wu Shuchen 武树臣《中国法的原始基因—以古文字为视野》，载《法律科学（西北政法大学学报）》2016 年 4 期，3-15。
- Zhang Yonghe 张永和《“法”义探源》，载《法学研究》2005 年 3 期，141-151。
- Zhao XiMeng 赵曦萌《齐、晋法家思想的比较—以管仲、韩非为中心》载《商界论坛》2012 年 11 期，139-140。

วิทยานิพนธ์

- Hu Wei 胡伟《论荀子的“礼法”法思想及其现实意义》，云南师范大学硕士学位论文，2005。
- Jiang Dengfeng 姜登峰《荀子人性法律思想新论》，中国政法大学博士学位论文，2007。

- Liu Xiaocen 刘小岑《荀子礼法思想研究》，吉林大学硕士学位论文，2007。
- Peng Suifeng 彭岁枫《荀子的礼法君子思想及其现实启示》，首都师范大学博士学位论文，2008。
- Qi Qi 齐琪《荀子礼法思想研究》，陕西师范大学硕士学位论文，2015。
- Sun Honglian 孙红连《荀子礼法思想渊源考论》，辽宁师范大学硕士学位论文，2010。
- Wang Kun 王堃《自然语言层次的伦理政治效应》，山东大学博士学位论文，2014。
- Zhang Ning 张宁《论语》《荀子》文本思想的一致性研究，河南大学硕士学位论文，2015。

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- 《管子》 Chinese Text Project. <http://ctext.org/guanzi/ens/> (accessed June 12, 2016).
- Yu Yingshi 余英时：《反智论与中国政治传统·儒家的法家化(转载)》，<http://bbs.tianya.cn/m/post-free-4520059-1.shtml>, (สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2559).
- 《荀子》 Chinese Text Project. <http://ctext.org/xunzi/> (accessed June 12, 2016).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวปวีณา กิจศิริสิน
วันเดือนปีเกิด	11 สิงหาคม 2527
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2549: ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาจีน) เกียรตินิยมอันดับสอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผลงานทางวิชาการ	

ปวีณา กิจศิริสิน. “แก่นความคิดในปรัชญาสวินจื่อ.” การประชุมวิชาการระดับชาติ จินศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 2 ณ สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 9 กันยายน 2559.